

הלכות ארבעת המינים ומצות נטילת לולב

[א] אתרוג

מורכב: מ"ב (סי' תרמח ס"ק סט) "אתרוג המורכב – ואין לסמוך על הסימנים עכ"ל"
נטלה פטמתו: שו"ע ורמ"א (סי' תרמח ס"ז) ומ"ב שם (ס"ק ל, לא)
שינוי מראה: שו"ע שם (ס"ט-י) ומ"ב שם (ס"ק מא)
חוטם: שו"ע שם (סי"ב) ומ"ב שם (ס"ק מה, מו)
בלעטלי"ך: שו"ע ורמ"א שם (סי"ג) ומ"ב שם (ס"ק מט, נו)
ירוק: שו"ע שם (סכ"א) ומ"ב שם (ס"ק סד, סה) ושעה"צ (ס"ק סט)
הפסולים בשאר הימים: שו"ע ורמ"א (סי' תרמט ס"ה) ומ"ב שם (ס"ק לה, לו)

[ב] לולב

נחלקה התיומת: שו"ע ורמ"א (סי' תרמה ס"ג) ומ"ב שם (ס"ק טז-יט)
עביד כהימנך: שו"ע ורמ"א שם (ס"ז) ומ"ב שם (ס"ק לב), לבושי שרד על הט"ז שם (ס"ק ט)
כפוף: שו"ע שם (ס"ח-ט) ומ"ב שם (ס"ק מ, מב) ושעה"צ שם (ס"ק מג)

[ג] הדסים

מ"ב (סי' תרנ ס"ק א) וחזו"א (או"ח סי' קמו אות ח')
שו"ע (סי' תרמו ס"ג) ומ"ב שם (ס"ק י)
שו"ע שם (ס"ה) ומ"ב שם (ס"ק יט)
עמק ברכה (עניני לולב, אות י"א)

[ד] ערבות

שו"ע (סי' תרמז ס"א-ב) ומ"ב שם (ס"ק ב, ח)

[ה] קניית ד' מינים

שו"ע ורמ"א (סי' תרנו ס"א) ומ"ב שם (ס"ק ו)
מחנה אפרים הל' קנין משיכה (סי' ב ד"ה והריני) "ולפי זה נראה – הרמב"ם ז"ל"
שו"ע ורמ"א (סי' תרנו ס"א) ומ"ב שם (ס"ק ו)

[ו] מצות נטילת לולב

המצוה במקדש בזה"ז: ביכורי יעקב (סי' תרנח ס"ק א), נפש הרב (עמ' ריט אות ו')

שיעור לולב: שו"ע (סי' רנ ס"ב)

ד' מינים בידו אחת: שו"ע (סי' תרנא ס"ב) ומ"ב שם (ס"ק טו), נפש הרב (עמ' ריח אות ד')

איטר: שו"ע ורמ"א שם (ס"ג) ומ"ב (ס"ק יב, יח-יט)

איגוד: רש"י סוכה (לג: ד"ה ופליג), שו"ע (סי' תרנא ס"א) ומ"ב (ס"ק ח, יא), תוס' גיטין (מה: ד"ה כל),

נפש הרב (עמ' ריז אות ב')

נטילת כמה אתרוגים להידור מצוה: זכרון הרב (עמ' ד) מעשה מהגר"ח

הלכות לולב סימן תרמח

כ שם במשנה ויקרא שם ליו יקפודש החוספות בשם ר"ח ל הרי"ף והרא"ש ורמב"ם מ חוספות בשם ר"ח נ שם במשנה נשלה פטמתו פירוש הרי"ף ורמב"ם שם בפרק ח

הגה *ויש מתמירים (כ) לפסל בנסדק (ט) רבו. (כא) *וכל שלא נסדק רב קלפתו (כב) העכה (כג) לא מקרי נסדק (רבינו נסים): ו [*] נקלף (כד) הקלפה החיצונה שלו, (כה) שאינו מחסרו אלא נשאר (י) (כו) זרק כמות שהוא בריתו, (כז) אם נקלף בלו פסול, לאם נשאר ממנו כל-שהוא פשר. *ויש אומרים שצריך (כח) שישתפר כסלע: ז (כט) ינטל (לא) דדו, והוא הראש הקטן ששונתו בו, (ל) פסול: הגה ויש מתמירין אם נטלה השונתא, דהינו מה שאנו קורים פטמא (ר"ז). וטוב להחמיר

שערי תשובה

בתלוש פסול, ע"ש: [*] נקלף כו'. ועין מ"ש בספרי שו"ת בית אפרים סימן ס שבאיתי ענין זה ונקלף זה ושם הבאתי מהשכת בית יעקב סימן פו, וע"ש מ"ש שדברי הש"ע שכתב ר"א דבענין שידר פסלע הוא צ"ע, ע"ש: בקל-שהוא, עכ"ל, וכן דעת המ"א, ע"ש: (י) זרק. אבל אם נשתנה מראיתו דינו כמו חזיות בס"ט: (יא) דדו. הוא העץ שעל ראש האתרוג והשונתא עליו.

באר היטב

דבר זה במשמוש היד, מ"א. ועכ"ח: (ט) רבו. ט"ז העלה להלכה למעשה להכשיר בנסדק האתרוג ולא בלו אלא נשאר קצת למטה וכתב אין הולך רק עד רב עבי הקלפה ולא מגיע עד חדרי הנרע, והינו שלא בקטמו דבקטמו פוסל

משנה ברורה

(כג) ואפלו נסדק משגי צדדיו על פניו כל ארפו ונשפיר מכל צד משהו למעלה ומשהו למטה: (כ) לפסל בנסדק רבו. הש"י ומגן אברהם השינוי על פסק הרמ"א, ודעתם דלא נמצא מי שיהמיר בזה ברבו, אצל הגר"א בבאורו הזכיר בהרמ"א (כג) ויש מתמירין ברבו, (כד) והינו אפלו מצד אחר: (כא) וכל שלא נסדק רב קלפתו. בעמקו, והינו מראש האתרוג לסופו, או לדעת ההג"ה בשעור רבו: (כב) העכה. דאלו נסדק כל קלפתו העכה והגיע לחדרי הנרע, אפלו במקום אחר פסול, (כט) דהוי בכלל נקב מפלש: (כג) לא מקרי נסדק. אפלו בקטמו גס-כן דוקא בשנסדק שם רב קלפתו, (כו) דאי לא הכי אינו בכלל נסדק כלל: ו (כד) הקלפה החיצונה. הינו (כו) הקלפה הנקרא שהיא במין גלדי על האתרוג, ואין כאן חסרון בגופו של אתרוג כלל: (כה) שאינו מחסרו וכו'. דאם היה נקלף פסול מטעם חסר, לדעה ראשונה של סע"ף ב הג"ל, ודעה שניה אם מקום הנקלף הוא משנה במראיתו ממראה האתרוג, אפלו אם נקלף רק רבו פסול. וכל זה דוקא בשנקלף הכל ביחד, אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפלו במקום האתרוג, אם אינו דומה לשאר האתרוג, פסול, דהוי כשנקלף הכל ביחד, ואם נקלף במקום חטמו, כשאינו דומה מקום הקלויף לשאר האתרוג, אפלו בקל-שהוא פסול, וכמו לענין חזיות לקמן בסע"ף ט. (כט) ויש אומרים דאין להחמיר בכל זה רק דוקא בשאם נשתנה מקום הקלויף למראה פסול, כגון שחור ולבן, אבל אם הוא מראה פשר אין לפסלו, (ל) ובשעת הדחק יש לסמך על זה, ועין לקמן בסע"ף יג בהג"ה: (כז) אם נקלף בלו פסול. כמו בבקמה בשנקלף כל עורה, טרפה, דלא הדרא בריא: (כח) שישתפר כסלע. וכמו שם לגבי בהמה דצריך שישתפר כסלע, וכן פסקו הפ"ח ואלהי רבה: ז (כט) נטל דדו. הוא העץ שעל ראש האתרוג, כמו חר הנרד, ותחוב בתוכו והשונתא עליו: (לא) פסול. דהוי לה פסול. והנה מלשון נטל הנרד' (לא) משמע דנטל העץ אף מה שמתקוצ בתוך האתרוג (לב) ונעשה שם כמו גמא, ולפיכך פסול, אבל אם נטל רק מה שלמעלה מן האתרוג אין להחמיר, וכן הסכים הש"י לדניא. אבל יש מן (לג) הפוסקים שמצדדים להחמיר אפלו אם לא נטל רק למעלה מן האתרוג, וסוברים דזה הוי בכלל חסר לדירהו. ואם נשאר מן העץ למעלה מן האתרוג כל-שהוא, (לד) דעת המגן אברהם דאין

באור הלכה

דעת הר"ן דמצדד להחמיר לענין חטמו: * ויש מתמירים לפסל בנסדק רבו. אף לדעת המחבר דמורה להפסק הנרצת גס-כן פסול בנסדק רבו במקום אחד ומצד זה של מקום הסדיקה לא נשאר משהו, דגם בגרצת טרפה באפן זה, אכן יש נפקא-מנה כמה דזכר המחבר בנסדק מראשו לסופו בלו ולא נשפיר רק משהו למעלה ומשהו למטה, לדעת המחבר הוא פשר ולהיש מתמירין פסול, דהרי על-פניו נסדק רבו על אתרוג. והא דפריך הגמרא 'אי נסדק תיגיא', אין בנותו לדמותו לגמרי לענין גרצת, אלא דגם בענינו סדיקה הוא סימן טרפה, וסופו שירקב בלו ופסול: * וכל שלא נסדק וכו'. הרמ"א ספס לשון שלילה, דבאפן זה גודאי שרי, ומכל מקום אפלו נסדק רב קלפתו גס-כן יש דעות, ויש אומרים דוקא כשהגיע הסדק עד חללו ונאף דאס-כן לא גרע מנקב, מכל מקום נפקא-מנה לאותן פוסקים דסבירא להו דלא מקרי נקב מפלש עד שגיע מעבר לעבר, דמצד נקב אין לפסלו, אבל בשנסדק כל ארפו או יותר בעמק אפלו במקום אחד ונחסר מגוף האתרוג אפלו משהו, חסר באסר על-פל-פניו: (כו) זרק כמות שהוא בריתו. (כט) ואם רבו פסול. וכל זה דוקא בשנקלף הכל ביחד, אבל אם נקלף בשנים ושלשה מקומות אפלו במקום האתרוג, אם אינו דומה לשאר האתרוג, פסול, דהוי כשנקלף הכל ביחד, ואם נקלף במקום חטמו, כשאינו דומה מקום הקלויף לשאר האתרוג, אפלו בקל-שהוא פסול, וכמו לענין חזיות לקמן בסע"ף ט. (כט) ויש אומרים דאין להחמיר בכל זה רק דוקא בשאם נשתנה מקום הקלויף למראה פסול, כגון שחור ולבן, אבל אם הוא מראה פשר אין לפסלו, (ל) ובשעת הדחק יש לסמך על זה, ועין לקמן בסע"ף יג בהג"ה: (כז) אם נקלף בלו פסול. כמו בבקמה בשנקלף כל עורה, טרפה, דלא הדרא בריא: (כח) שישתפר כסלע. וכמו שם לגבי בהמה דצריך שישתפר כסלע, וכן פסקו הפ"ח ואלהי רבה: ז (כט) נטל דדו. הוא העץ שעל ראש האתרוג, כמו חר הנרד, ותחוב בתוכו והשונתא עליו: (לא) פסול. דהוי לה פסול. והנה מלשון נטל הנרד' (לא) משמע דנטל העץ אף מה שמתקוצ בתוך האתרוג (לב) ונעשה שם כמו גמא, ולפיכך פסול, אבל אם נטל רק מה שלמעלה מן האתרוג אין להחמיר, וכן הסכים הש"י לדניא. אבל יש מן (לג) הפוסקים שמצדדים להחמיר אפלו אם לא נטל רק למעלה מן האתרוג, וסוברים דזה הוי בכלל חסר לדירהו. ואם נשאר מן העץ למעלה מן האתרוג כל-שהוא, (לד) דעת המגן אברהם דאין

שער הציון

(כג) כמו לענין גרצת, וכן כתב הגר"ז: (כג) משום דרבו ככלו. ומה שהקשה המגן אברהם דהא גם בגרצת בעינן שנסדק בלו יש לדחות, דבגרצת השטעם משום דכשהבהמה מושכת צנארה הדר סתים לה, מה שאין כן באתרוג (כד) כן מצדד הבבב"ר יעקב מלשון הריטב"א וכן בסב גם הנהר"ש, שם, ודלא כהפ"ח: (כט) הינו לדעה האחרונה בסע"ף ג, עין שם: (כו) חיי-אדם: (כז) כי כמה קלפות באתרוג: אחת קלפה ירקה דק מאד, ולפנים ממנו היא הקלפה העכה קצת שאינה חתולה בשר האתרוג שהוא לבן, ולפנים ממנו יש כמו עגול ובו מנחים גרעיניו וזה נקרא חדרי הנרע, והשלחו צירוף מרי בהקלפה העליונה שהיא רק בגלדי שאינו מחסרו מגוף האתרוג, כדעת הר"ן, וכן העתיקי האחרונים. ואף דבתשובת הרא"ש שהובא בפ"ח לא משמע הכי, אלא אפלו אם נטל גם קלפה העכוה, אם אינו נחסר מבשר האתרוג שהוא הלכן שבו פשר, וכן משמע גס-כן מלשון הרא"ש להמעין, שכתב 'שלא נטל מן הלכן כלום', וכן יש לישב גס-כן לשון הטור מדכתב 'אלא נטל מן הכשר כלום', ועל-פירוש דמה שהר"ן קורא קלפה עכה הוא קורא קלפה דקה נגד בשר האתרוג שמתבנים, מכל מקום לדניא צריך לנקט כדעת הר"ן, וכן מוכח לשון הרמב"ם מדכתב 'שאינו מחסרו', וכאמ"ל כל זה מכוון בהית'וסף כמה שכתב 'אבל הר"ן פתב' וכו', וכן דעת הרמב"ם, ולפלא קצת דמלשנו משמע דחשובת הרא"ש סותר להרא"ש גופא, וזה אינו להמעין: (כט) מגן אברהם, וכפי מה שפארוהו האחרונים: (כט) עין באליה וזה שחביא מתמים-דיים דהואב"ד מסכים להיש-אומרים, ובדניא זהו טעם הרא"ש שהסביר דבריו רק לדעת היש-אומרים, ועל-כן הסכים האליה רבה ויש לסמך על זה בין לענין רבו ובין לענין מעוטו כשהוא בשנים ושלשה מקומות, אכן לענין חטמו מקפסק בזה, והפ"ח מקל גם לענין חטמו: (ל) חיי-אדם. ולענין חטמו לא באר שם, אכן מדכתב הרא"ש 'יכתטמו אפלו כמשהו פסול דמינא ודחזיות מוכח לקמן בסע"ף יג בהג"ה ובמראה פשר יש להכשיר, לכן פתכתי להקל: (לא) ט"ז ומגן אברהם: (לב) נאפלו אם נשפיר עוד מצט עין בחוכו, בין שנעשה כמו גמא גמא פסול (אחרונים): (לג) בית-יוסף פירוש נטל חננאל המוכא בצירוף ונקאמת אין זה בלי-כף סוד לדניא: א, דלא מוכח פירושו, רק מדלא הזכיר הרא"ש בפירוש להקל לדירה כמו שהזכיר לענין נטל עקצו, וזה אין ראיה מברחת כמו שהזכיר הש"י, ועוד, דלו יהי לדירה יש להחמיר, הלא לדעת רבנו תם ור"ן הוזכרו בקריא דוקא אם נטל העץ המקוצ באתרוג ונעשה כמו גמא שם ולבוש הפ"ח: (לד) והעתיקהו האליה רבה והגר"ז והלכה ברורה והחיי-אדם לדניא:

הלכות לולב סימן תרמח

קיו באר הגולה

(לא) במקום שאפשר *מיהו לענין דינא אין לפסל אלא אם כן נטל (יב) הדר, דהיינו העץ שראש * (קמב שארי הרב הפטמא עליו, והראש נקרא שושנתא והמגיד). וכל זה דוקא שנטלה, אבל אם לא היה לו דר (יג) מעולם (לכ) פשר, וכן הם רב האתרוגים שמביאים במדינות אלו (הרא"ש): ח סנטל (יד) העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג (לג) ונשאר מקומו גמא, פסול: הגה ואם ינטל קצת העץ (לד) ונשאר נכי כל שהוא, שכל רחב הגמא (טו) [טו] מכסה, פשר (טו): ט (לה) עעלתה תזוית (פרוש, תרגום 'או לפח' או חזון) עליו, אם * בשנים או בשלשה מקומות, (לו) פסול; ואם במקום אחד, אם עלה (לז) * על מהדר, הוא הפסול שחשף הולך: ט פסול ל"ה נטלה בכוחו כפרוש הרי"ף שם והרמב"ם שם ע שם במשנה וברבא שם פקמא

באר היטב

עין ט"ז: (יב) הדר. משמע מלשנו דוקא שנטל בלו, אבל הכי פ"ח ולכוש פתחו להחמיר אפלו נטל מקצתו ובהמ"א, ונ"ל דעכ"פ זעי שיעטל עד האתרוג, פ"ן דהשעם הוא משום חסר כמ"ש סימן זרמט ס"ה בהג"ה, א"כ בנטל כל שהוא לא מקרי חסר דאין זה זכרון הפקר. ועש"ה: (יג) מעולם. ונקרים הם, כי יש במקום זטמא כמו גמא מתחלת בריחו, מבי"ט, כנה"ג. ועין ברכ"ז סימן יא. ועין ט"ז שהעלה דאם יש אתרוג לפנינו מהדר בשאר המעלות רק שאין לו הפך שושנה או שנטל קצת מהדר שלמעלה, אתרוג אחר שאינו מהדר בשאר המעלות רק שיש לו שושנה, אין להשיגו בהך שושנה, וכ"ש במקום שיש ספק אם היה לו קלל שושנה אין להחמיר, ע"ש: (יד) העץ. ובשעת הדחק שאין אחר בעיר יש לסמוך ולברך עליו ונאפלו ביום א', תשובת חכם צבי סימן ט, ע"ש: (טו) מכסה. פי' שבגמא שם נשאר קצת מהעץ כמו שהיה בתחלה. וכתב בתשובת כ"י סימן קמב: הא דכתבו הפוסקים לפסל בנטל

שערי תשובה

[טו] מכסה. עבה"ט. ובתשובת שב"י ח"א סימן לה השיג על הבית יעקב וכתב שהוא נגד משמעות הש"ס וכל הפוסקים, וכל היקף דבעין מדאורייתא לקיחה פתח ושלמה, כל שאינו מחובר בו בחולתו, חבור ע"י ד"א ונאי ל"ש חבור דלהני מקרי שלם ונסקה, ודחה ראית הכי"ע מערבין דף פא ומכסה דף לו, ע"ש, וגם בא"ר חולק עליו, ע"ש. ועי' בפ"מ שאם העץ שלו בקיסים ובחוף העץ גמא מגיע לחוף האתרוג כמו שנמצא לפעמים בדר, פסול:

רק שאין לו הפך שושנה או שנטל קצת מהדר שלמעלה, אתרוג אחר שאינו מהדר בשאר המעלות רק שיש לו שושנה, אין להשיגו בהך שושנה, וכ"ש במקום שיש ספק אם היה לו קלל שושנה אין להחמיר, ע"ש: (יד) העץ. ובשעת הדחק שאין אחר בעיר יש לסמוך ולברך עליו ונאפלו ביום א', תשובת חכם צבי סימן ט, ע"ש: (טו) מכסה. פי' שבגמא שם נשאר קצת מהעץ כמו שהיה בתחלה. וכתב בתשובת כ"י סימן קמב: הא דכתבו הפוסקים לפסל בנטל

באור הלכה

רבו לדעת ההג"ה, יש לפסלו משום נסדק. עין ב"ן: * מיהו לענין דינא אין לפסל וכו'. וכן הסבירו האחרונים דבנטלה השושנה לבר בודאי אין להחמיר, כדמכר מן המסחר ומור"ם ושארי פוסקים. וכתב במאמר מרדכי, דמאי דמשמע מדברי הרב ב"ח דשושנתו ודרו תרא מלתא היא ואין הפקר אלא בנפילת הפרח שהוא הנץ שנופל ממנו על הרב קדם שיגמר ויעשה בו פטמא, הוא הפך משמעות דברי הפוסקים, עין שם. גם על יתר דבריו שם שכתב דלדעת הר"י ברי"ק יש להחמיר בנטל קצת מן הדר, השיג תרבה, עין שם. ורע עוד, דעקר מה שאיזה מחמירים בנטל שושנתא לבר הוא מפני לשון הרי"ף, אכן כבר דחה הבית יוסף ואמר דמהרי"ף אין ראיה, דאפשר דהוא סיכר גם כן כמו הרמב"ם שאינו פוסל בנטלה השושנה לבר, עין שם. ולפי מה שזכרנו עתה לאורו של רבנו חננאל שיצא לאור, יראה בתראי שכל דברי הרי"ף בעניניו לקיחה מדברי הרבנו חננאל, ודברי הרבנו חננאל כתוב בהרא"ה נטלה פטמא, חטמו של אתרוג ושושנתו וכו', והוא ממש דברי הרב המגיד דדעת הרמב"ם, וכן הוא גם כן ב"ן הרי"ף בברור וכו' שכתב הבית יוסף מדעת הרמב"ם * בשנים או בשלשה מקומות. הקשה הפוסק משנה, השתא שנים, שלשה מפני: ותרוץ הט"ז דהכי קאמר, דמקיש שלשה לשנים, והיינו דאף בשנים בעינן שיחפשו אהד מחברו על-כ"ל פנים כדי שער לתזוית שלישי (דהיינו כדי שער כ' אכעבועות דקות, ומראה אתרוג משהו כחוט השערה מסיק בין תזוית זו לתזוית שאצלה מצד אחד וכן מצד השני), אבל בפתוח מזה לא מקרי מגפר. ורבים מאחרונים מאנו בחריצו, דמי דעינן פמה שער האכעבועות דנמדד על-ידיה הספק בין שתי תזוית, ותרוצו דכי האי גונא פרוף הש"ס פפרק מפניו ותרוצו דאמרי אינשי, עין בפרי מגדים ובגדו"שע ונהר-שלום. ומכל מקום עקר סבתו שכתב דמסתברא שעל-ידי חוט השערה מראה אתרוג שמפסיק בין תזוית לתזוית לא מחויי במגפר, נראה ונכון הוא לדינא: * על רבנו. עין במשנה ברוכה. אכן על חטמו

משנה ברורה

להחמיר בזה: (לא) במקום שאפשר. הינו שאפשר לקח יותר מבחר גזה, (לכ) אבל אם הוא המבחר, אין להחמיר בשביל השושנתא. ומכל זקום נראה דדוקא אם חסר רק השושנתא, אבל אם חסר גם מקצת מן העץ, אף שיש עוד קצת עץ למעלה מן האתרוג, טוב להדר לקח אחר גם אפשר לו, כי (לו) יש מחמירין גם בזה: (לב) פשר. פ"ן שפך היא דרמון וזהו דרך גדיולן, אין לכנותם בשם חסרים או שאינו הדר, (לז) ונקרים הם, כי יש במקום פטמא כמו גמא מתחלת בריחו. וכתב בכור"י יעקב, דזה דוקא רק כשיש גמא מעט, שאין כאן פסול רק משום חסר, וכי"ן שמתחלת בריחו הוא פן ולא נחסר ממנו קלל, לא זקרי חסר, אבל לפעמים יש גמא זמקה שחללה עד חדרי הנרע, ונכר לידו שכינים לתוך החלל מחט או שאר דבר דק, בזה נראה דפסול מור הוא, שהרי נקב בתולדה פסול כל היכי דנקב פסול, כדאייתא יורה-דעה סימן מג בפרי מגדים, וכי"ן דנקב עד חדרי הנרע פסול הוא ודין בנקב בתולדה: ח (לג) ונשאר מקומו גמא, פסול. דהוא בכלל וסר. ואם הוא שעת הדחק שאין אחר בעיר, העלה בתשובת חכם צבי שיכול לברך עליו אפלו ביום ראשון (פי"ן שבשעת הדחק, איתא בסוף ימן חרמט שכתבין אפלו על פסולין לגמרי, (לס) וכל-שפן בזה שהוא גלוי בשיטת הראשונים, כמבאר בבית-יוסף), והוא הדין בנטלה פטמא נעשה גמא ואין אחר בעיר, (לט) גם כן יכול לברך עליו אפלו ביום ראשון: (לד) ונשאר עכי כל-שהוא, שכל רחב וכו'. ורצה לומר, ונשאר מן עכי העץ בתוך האתרוג שער קצר, שיכול על-כ"ל פנים מלא כל רחב הגמא מן עכיו, ואף דלמעלה מן הגמא לא נשאר משהו ס"פ פשר, (מ) דחו לא מקרי חסר: ט (לה) עלתה תזוית. בין תלוש (מס) וכי"ן במחבר, אלא בעינן שיהיה גבוה משאר אתרוג: (לו) פסול. דמחויי במגפר (גמרא): (לז) על רבנו. הינו

שער הציון

(לה) שלי"ה וט"ז ושי"א: (לו) מאמר מרדכי ובכור"י יעקב לדעת המגן-אברהם גופה לקמן בסימן חרמט סעיף-קטן יו, דחושש לומר דטעם הפסול דנטל חטמו הוא משום הדר, ואם כן אודא ראית המגן-אברהם בענינו, עין שם: (לז) ומכל מקום אם אי אפשר להכיר קלל אם היה פן מתחלת בריחו, אליה רבה בשם הב"ח מצדד להחמיר, אכן בפרי-מגדים כתב דאפשר דיש להכשיר מטעם ספק-ספקא, דשפא הלכה כמאן דאמר נטל פטמא הינו קץ לבר, ונאפלו הוא ודרו, שפא לא נטל אלא נכרא קץ, עד כאן דבריו ונאף דהמחבר והרמ"א העתיקו דנטל פטמא פסול וכן לענין עקצו, אפשר הוא רק משום דחושש להחמיר בשניהם, כאשר מוכח בבית-יוסף בשם הרא"ש, עין שם, ולא משום דפסקו פן להחליטה, ובהו מסלק מה שהקשה עליו בכור"י יעקב, עין שם: (לס) ובקרט לפי מה שהעתיק הגר"א בשם המגיד-משנה דרין זה הוא רק לדעה הראשונה שבסעיף ב הנ"ל דפסילין בחסר פלו אינו באסור, ומשמע דלדעה שניה שם יש להקל בזה, וכי"ן דבשעת הדחק נקטינן ככרזא שניה שם כמבאר שם, מפילא יש להקל בענינו: (לט) בכור"י יעקב: (מ) ומה דלענין פטמא יש שמחמירין דדוקא כשישאר על-כ"ל פנים מעט למעלה מן הגמא, ויש שמחמירין שלא יחסר מן העץ שפתח השושנתא מאימה, ובענינו מקלין בזה, עין פלבוש השעם: (מס) פרי-מגדים:

(טו) רבו (לח) פסול, ואם על חטמו, (לט) אפלו בל-שהוא פסול, [*] וחטמו הינו *ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדר כלפי ראשו: י"ש אומרים, דהא דבשנים ושלשה מקומות פסול הינו דוקא בשנתפשט הנמור ברבו אף-על-פי (מ) שבשטח (ז) התכרבורות הוא מעוט, אבל במעוטו, כגון (מא) *שכלם (יח) מצד אחד של אתרוג, בשר. י"ש פוסלים (מב) אפלו במעוטו של צד אחד: י"א (מג) *אם הוא מחצה על מחצה במקום אחד, (מד) י"ש מכשירים (טז) [יט] י"ש פוסלים: (יב) מחטמו ואילו, דהינו *ממקום שמתחיל לשפץ עד הפטמא, פוסל (כ) תזוית (מה) וכל *שנוי (כא) נראה

פ טור בשם הראב"ד והרא"ש, וכן כתב הר"ב"ש צ שם בשם אהיו רבי יחיאל ק שם בשם הראב"ד ר מקרא ודקא שם וקפוש ש"י שם

באר היטב

שערי תשובה

העקץ הינו בגשל ואינו בעולם וא"א לחברו, אבל אם אפשר לחברו ע"י מחט או פיוצא בו ואינו נכר מקר לשלו כיום ב' ולכרף, אף כיום א' יש להחמיר, ע"ש: (טו) רבו. מדסתם משמע דס"ל רבו משני צדדין כמ"ש הטור: (יז) התכרבורות. פי' שמקום התכרבורות עצמם הוא המעוט: (יח) מצד א'. וכתב המ"א: משמע דאם נתפשט מהם לצד השני מקרי רב, דהוי רב הקפו אע"פ שאינו רבו של כל האתרוג, עכ"ל: (יט) י"ש פוסלים. וקשה, למה כתב בס"י דאם כלם בצד אחד כשר הא ה"ל מחצה על מחצה: וי"ל דהתם מירי שאינו מחצה של כל האתרוג רק של הקפו כמש"ל ולכן כשר, מ"א: (כ) תזוית. כמין ב' אכעבועות לפחות, והוא שיהיו נראים לעין כשאתרוג בירו, מבי"ט, כנה"ג, מ"א: (כא) מראה. ודוקא כשנראה ששם אדם רואה יותר מבשאר מקומות משאי"כ כשצריך עיון והספקלות ופרחוק אין צריכה סימן ב' שאותן אתרוגים המצויים אצלנו לפעמים נמצא בהם מראה אדם קדם

[*] וחטמו הינו ממקום כו'. ועין בבית יוסף שהביא לשון רש"י שכי' ובחטמו כעבי גבהו שמשפץ משם כו' וגם הביא לשון הרא"ש ובסוף דבריו כתב כל לשונות פירוש דברי הרא"ש מ"ש וכן עמא דבר, אם הפנהג גם כעבי גבהו עצמו לפסל או הפנהג דוקא מעבי גבהו ולמעלה ואין עבי גבהו בכלל, ע"ש, ובכחן הש"ע שכתב ממקום שמתחיל כו' וכן לקמן סעיף יב ממקום שמתחיל לשפץ כו' משמע קצת דלשנא פתרא עקר דאין עבי גבהו בכלל: אף במח"ב כ' בשם מורו הרב ז"ל דעבי גבהו בכלל הפסול לפסל תזוית כ"ש, ע"ש, ואפשר דגם בש"ע מ"ש ממקום שמתחיל כו' וגם המקום בכלל, דכיון דסתם נקטוין לחמרא, וקצת מסתבר קו, דויל דתר טעמא שבחטמו נראה לעינים יותר וא"כ כעבי גבהו ג"כ לא גרע מהשפוצ שגם שם נראה לעינים להריא, ומ"מ אפשר בשעת הדחק יש להקל בנראה ימים: [יט] י"ש פוסלים. עכ"ל. ועי' במ"א שכתב שנראה להריא לרב בני-אדם. והא"ר כתב בשם המפיי"ט שאם אין נראה לעין מחמת דקוהו וצריך להספקל אין זה בל-שהוא פסול, ע"ש. ובפ"מ באר יותר, דכיון דחטמו הפסע נראה אף בחטמו אינו פוסל, ע"ש: (כא) מראה. עין בה"ט. ועין בשו"ת פני אברהם

משנה ברורה

באר הלכה

(מג) רב כל שטח האתרוג משני הצדדים: (לח) פסול. דאינו (מג) הדר: (לט) אפלו בל-שהוא פסול. שנראה (מד) שם לעינים יותר משאר מקומות שבו, שבאותו שפוצ אדם נותן עיניו: י (מ) שבשטח התכרבורות וכו'. פרוש, שמקום התכרבורות עצמם היא המעוט: (מא) שכלם מצד אחד. משמע דאם נתפשט מהם גם לצד השני מקרי רבו, דהוי רב הקפו, אף-על-פי שאינו רבו של כל האתרוג [מ"א]: (מב) אפלו במעוטו. הלבוש ואלה רבה פסקו בדעה הראשונה, וכן משמע גם בפרי-מגדים שאין פסול עד שיחפשט ברבו; מיהו, אם נתפשט גם לצד השני של האתרוג, כבר באינו בסעיף-קטן הקודם דמקרי רבו בזה לכלי עלמא: י"א (מג) אם הוא מחצה על מחצה. לא מירי שהיה חצי האתרוג של צד אחד מראשו עד ונבו, דהא בראשו לבד פוסל תזוית במעוטו, וכנ"ל בסעיף ט, (מו) אלא מירי דהתחצה היא כלפי העקץ בכל הקף האתרוג: (מד) יש מכשירים. סבירא להו (מו) דאפשר לצמצם, והי"ש פוסלים סבירא להו דאי אפשר לצמצם. ולדינא (מח) יש להחמיר בדעה פתירתא מונקט אותה המחבר לבסוף. ועין בפרי-מגדים שכתב דלא סגי אם יפצא רב בהקשר על-ידי מדידה, אלא צריך שיראה לעינים בלא מדידה, ובכפתי-יעקב חולק על זה, עין שם: (מח) וכל שנוי

דקמא לן דאפלו בכל-שהוא, שם בנדאי אפלו בצד אחד: * ממקום שמתחיל להתקצר וכו'. עין בבית יוסף דעת הרמב"ם והר"ן גיאות דחטמו הינו למעלה קרוב לשושנתא, אבל בטור ושלחן-ערך סתמו בדעת הרא"ש דהשפוצ קרוי חטם, ומצד הרא"ש דכן הוא גם כן דעת הרבנו חננאל והר"ן, ולכן כתב הטור 'ממקום שמתחיל לשפץ', וכן גם כן פננת השלחן-ערך. והנה לכאורה היה נראה לומר דהוא מחצי האתרוג ולמעלה, אבל באמת זה אינו, דאם-כן אם התזוית מתפשט על רבו של האתרוג ממילא הוא על חטמו גם-כן, ובקרט לדעת רש"י שכתב דעבי גבהו של האתרוג הוא נקרא חטם, אם-כן אם התזוית מתפשט על רבו הרי חטמו בכלל, ובגמרא וכן בפוסקים מוכח דהרי מלי גיהו ונביתור יקשה על הפגז-אברקם ושאר אחרונים שכתבו, דהא דברבו פסול דוקא אם הוא משני צדדים ולא מצד אחד, ולמה לא נפסל בכל גוני מטעם דהוא על חטמו, וצל-קרחה אנו צריכין לומר דלכלי עלמא מתחיל החטם באתרוג אחר שעור רבו של האתרוג ולא קדם. ועין בשערי-תשובה דמצריך לחש גם לדעת רש"י באם מתרמי התזוית במקום גבהו לבד, ויחוק את עצמו דגם פננת השלחן-ערך הוא כן, ולעניינת דעתי לשון השלחן-ערך לא משמע כן, וכן פלבוש מוכח בהריא דכננת השלחן-ערך הוא על השפוצ לבד ולא על מקום גבהו ושהעתיק טעמו דרש"י והשמיט תכת 'עבי גבהו', ועל-כל-פנים במקום הדחק בנדאי יש להקל גם כיום ראשון ולכרף עליו: * שכלם מצד אחד של אתרוג וכו'. עין בבית-מאיר שמצדו דאפלו היה יותר משלשה תזוית לשר בזה, כיון שעל-כל-פנים הם מעוטו של כל האתרוג, אף לפי מה שפסקים לכסוף אין הדבר ברור בירו בל-כך, עין שם. ומיום ראשון

ואילך בנדאי יש להקל בזה: * אם הוא מחצה על מחצה וכו', ויש פוסלים. דאם פלה בצד אחד פשו, הא הוי לה מחצה על מחצה? ובספר בגדי-ישע תרין בפשיטות דשם מירי שעומדים במעוטו ואינו מחויק מחצה, וכאן מירי שמתחייק מחצה מכון מכת דאפשר לצמצם, עין שם: * ממקום שמתחיל לשפץ עד הפטמא. ופסקו בכלל, וכדמוכח בבית-יוסף דתפס לחמרא פדעת הרבנו חננאל והר"ן דשפוצ גם-כן בכלל חטם, אבל מכל מקום לא הוציא מכלל זה שיטת הרמב"ם והר"ן גיאות דהדר קרוי חטם, וכן משמע מלשון הרבנו חננאל להמציג בו, וכן כתב במתחצית-השקל בסוף הסימן [אכן מה שכתב דפטמא, מכאן בהגהת רמ"א סעיף יז היא מה שקורין שושנתא, שלא בדקדוק כתב, דאנו תופסין לדינא דפטמא הוא הדר ששושנתא עליו ולא השושנתא עצמו; ואפשר שפסק לשון הרמ"א לסימנא בעלמא מקום הפטם, וכן משמע מפה שפ"ס ראה לזכרו מדברי הרמב"ם): * שנוי. משמע דוקא שנוי מראה ולא שארי פוסלים, וכן כתבו רבנו יצחק והרא"ש, דלא כר"ן שפוסל גם בנסדק בל-שהוא בחטמו, ולדידהא אם נסדק בחטמו פסול כל ז' דאין זה הדר, והוא הדין כל פסולי אתרוג [מ"א]. והנה להר"ן, בין נסדק בין חסר בין נקלף ונשאר גון האתרוג, הכל פסול בחטמו בכל-שהוא ופסול כל שבצה, ומיהו אין הלכה כן, אלא בדעה הראשונה דרק שנוי מראה ותזוית פוסלים בחטמו בכל-שהוא ולא שאר פוסלים, ומכל מקום גיבש בל-שהוא וכן בשאר פסולי הדר, דעת האליה רבה להחמיר גי"ש מיר-שאומר שהובא בשלחן-ערך [ככורי יעקב]. אכן לפי מה שכתב הגר"א בסעיף ה טעם הדעה הראשונה המתירין בחטמו בנסדק, עין שם, ממילא לפי דעת ההש"מחמירין שם דאף ברבו מפסל, ממילא בחטמו בכל-שהוא, וכן גם כן דעת הרמב"ן, והובא בבית-יוסף בסיומן תרומה, ועל-כן נראה יש

שער הצינון

(מג) מגן-אברהם וש"א: (מג) רא"ש ושאר פוסקים: (מד) פוסקים: (מה) פרוש, דכזה דהאסור משום נמנר, מקרי רב הקפו לחוד גם-כן בשם רבו, אבל ברבו במקום אחד לא מקרי רבו רק כשהנה רב כל שטח האתרוג, וכנ"ל בסעיף-קטן לו [פמ"ג וש"א]: (מו) בכפתי-יעקב: (מו) מגן-אברהם וש"א: (מח) תש"ז ואלה רבה ופרי-מגדים:

הלכות לולב סימן תרמה

באר הגולה קיח

(מו) בכ"ל-שהוא. (מז) * שניש מי שאומר דהוא הדין דבבש פוסל (מח) שם * בכ"ל-שהוא: (יג) תחזית וכן כתבו הר"ן והרמב"ם וזו פתח הר"ן והרמב"ם חיים בשמו ובשם הגה ולכן יש להקשיר אותן תחזית שקורין בלשון אשכנז מו"ל לפי שאינן גבוהים משאר האתרוג (מהרי"ל). ויש מי שקטב דיש להקשירם מטעם (ג) * דנחשבים כמראה אתרוג, מאחר (כג) [כג] דרגילים להיות הרבה פך (ת"ה)

שערי תשובה

באר היטב

ממש שמקורו מתהפכים אל האדם וקצמם רבות שהאדם מתפשט על-פני רב שטח האתרוג או על חטמו כו', ומתחלה נטה לפסל כנה לפי שמראה זו לא שמענו שיהא מראה אתרוג נטה אל האדם, ושוב העלה להקשיר פיון שאין לנו ראיה מהתלמוד שזה הוא מראה פסולה אפלו נחליט שהוא שנוי מראה לגבי אתרוג שהתחבט מסר לתקמים והם פסלו שחור ולבן, אבל אדם כיון שלא התפריה לפסול י"ל דגם מראה זה הדר מקרי, כמו שבספריים מראה נפה הוא, וגם כיון שזו הדר גדולתו ורגילותו להיות הרבה פן מראית אתרוג היא ולא נרצי מאותן תחזית שקורין

להדיא לרב בגי'אדם, מבי"ט. ודוקא שנושנה למראה פסולה, אבל נשנה למראה כשרה פ"ח. ועמ"א: (כז) אכעבועות. ודוקא כשהוא נולד מעצמות האתרוג אבל מה שנעשה מקומו עקם ואדם מתחמט שעוקצים אותה קוצים פשר, מבי"ט, כנה"ג, ודב"ז סימן קיא: (כג) דרגילים. ואם-כן אפלו גבוהים משאר אתרוג פשר,

מו"ל שהביא הרמ"א ו"ל, והפחמיר מסיד ממון של ישראל. וע"ש ש"י מה שקורין בלא"ט מאה"ל מפני שמראה זו פכה בקל פניו מתחמט עלה אחת או שאר דבר שהיה מזה עליו בזמן בשולה ועכבה מלהוציא באתו מקום מראית השבעית, ע"ש: (כז) אכעבועות. עבה"ט. ועין בא"ר שהביא מהאגדה דבמקום ששוכב על קוצים גדל בו תחזית, הרי דלא בעינו שנולד מעצמות האתרוג, ולכן כתב בר"י שיש להחמיר בהן דיןא דהפס"ט, ע"ש. ולענין דהך דיןא דהפס"ט שנעשה מקומו עקם ואדם אין בו גבוהות משאר האתרוג וע"ד שכתב רמ"א להקשיר אותן שקורין מו"ל, והאגדה כתב שגדל תחזית מתחמט ששוכב על קוצים ודרך גדולו שבמקום שהוא נעשה גבוה מהאתרוג ונעשה תחזית מעצמות גדול האתרוג ופסול, והנחת שם מלת תחזית הוא ע"פ התרגום במלת ילפת שפרש חזון קמ"ש פה"ה סעיף ט, וכן איתא בכבורות דף מא ילפת זו תחזית המצריה ואמר ר"ל שמלפפת והולכת כו', פי רש"י מלפפת דבוקה בו כדמתרגמין ונתבר ונפך, ע"ש, וענין דבוק בו לא ש"ך אלא כדבר שהוא גבוה קצת ונראה כאלו הוא דבוק עליו אבל בשנה לאתרוג לא הו' דבוק אלא מראה אחר, ועין בס"ק שאח"כ: [כג] דרגילים. עבה"ט. ועין בתה"ד סימן צט שכתב: העולם נחגים בפשיטות להקשיר אותו בלא"ט מא"ל (הוא מה שאנו קורים בלשון אשכנז פלע"ק?) ואפלו שהם מרגשים במשמוש הדי כו', והני בלא"ט מא"ל שכחיו ורגילי חשיבי מראה האתרוג ולא מקרי אינו הדר משום פך וצ"ע, עכ"ל, וכו' שהיה בצי"ע, שלא בשעת הדחק אין להקל כפרגשים במשמוש הדר, ועין בא"ר שהביא מרדכי"ו סימן קיא וסיים ג"כ שאין להקל בדאפשר, ע"ש. ועין ברגול מרובה ש"י על דברי המ"א ש"י אפלו גבוהים כו': וגם אפלו על חטמו פשרים, דאי משום שאינם גבוהים אי"כ על חטמו פסול, שאף אם אינו תחזית רק שנוי מראה פוסל, ע"ש, ועין בלבוש שכתבא"ר פן להדיא דמתחלה נקט הטעם משום דרגילי ושכחיו הוי מראה אתרוג ולא מקרי אינו הדר בשכ"ל פך אפלו מפזרים ברבו או מתחמט ולמעלה, ועוד, שאין זה תחזית, שאין משושן גבוה כו', ע"ש, מבאר דלפי טעמא קמא הוי בגבוה פשר אפלו מתחמט ולמעלה,

באור הלכה

משנה ברורה

להחמיר גם בנסדק בהטמו, אם לא במקום הדחק: * ויש מי שאומר דהוא הדין דבבש וכו'. הינו אפלו לדעה קמיתא כסעיף ה דסבירא לה שם בנסדק לא פסלינן בהטמו יותר משאר מקומות, וכא לענין יבש חמיר טפי, דבבש טעמו משום הדר, ובחטמו שנוי יותר לעין הרואה, אפלו נתבבש כל-שהוא וכו' לא-הו' הדר. ועין במגן אברהם שדעו דגם דעה הראשונה סבירא לה פן, ולא אמי האי ג'אומרים אלא לאפוקי מדעת שלטי'גבוהים דלדידה אין להחמיר לענין יבש בהטמו יותר משאר מקומות, אכן כבאר הגר"א כתב דדעה ראשונה סבירא לה דאין להחמיר לענין יבש בהטמו יותר משאר מקומות: * בכ"ל-שהוא. עין במשנה ברורה דבמקום אחר ברבו או בשנים ושלשה מקומות אף במעוטו, פן כתב פרי"מגדים, ולענין דעתיה לא כיריך דבר זה של שנים ושלשה מקומות, דהא הטעם בתחזית איתא בגמרא משום דהו' לה נמקרי, על-ידי שנוי'בבש באיזה מקומות לא ידענא אי חשיב נמור על-ידי'תוה, אם לא שאנו רואין שנשפתה מראה האתרוג על-ידי הלבש, וצריך עיון: * אכעבועות. עין במשנה ברורה מה שכתבנו דדוקא בשגולד התחזית מעצמות האתרוג וכו'. ועין באל"ה רבה שהביא מהאגדה דבמקום ששוכב על קוצים גדל בו תחזית, ונדחק לישב בשערי-תשובה דשם הוא גבוה משאר אתרוג, ולשון הפס"ט דחוק לפי זה, ובכתובי'יעקב ישב בפשיטות, כיון שתחזית הוא מה שנולד על-ידי עפוש הפרי, הן בתלוש הן במחקר, כמו שכתב התוספות'יו"ט טוב פרק ג דספ"ה, אס"פן דרך הוא דבמקום ששוכב על הקוצים,

מראה. גזון שחור ולבן, במבאר לקמן בסעיף טז (מו) בכ"ל-שהוא. ודוקא (מט) כשנראה לכל, אבל אם אין נראה לעין מתחמט ודוחה וצריך להסתכל, אין זה כל-שהוא שפוסל: (מז) ויש מי שאומר דהוא הדין דבבש וכו'. וכן פסק (נ) האלה רבה ושאר אחרונים. ולא ודוקא יבש, הוא הדין (נא) שאר פסולין דמשום הדר: (מח) שם בכ"ל-שהוא. הינו במקום חטמו, אבל בשאר מקומות האתרוג דינו בתחזית ושנוי מראה, (נב) שבמקום אחר דינו ברבו, ואם בשנים או בשלשה מקומות פוסל אף במעוטו: (יג) (מט) אכעבועות. יש אומרים (נב) ודוקא שתי אכעבועות, דכלאו הכי אינו בכלל תחזית, אבל רבים (נד) מהאחרונים חולקין על זה ודעמס דאף אכעבוע אחת, כל שנראה לכל אדם לעין בלא הסתכלות מקרי תחזית. פתחו הפוסקים, ודוקא כשנולד התחזית מעצמות האתרוג, אבל מה שנעשה מקומו עקם ואדם מתחמט שעוקצים אותה קוצים, פשר. ועין בשערי-תשובה ובבאר הלכה: (ג) דנחשבים מראה אתרוג וכו'. ולפי טעם זה, (נה) אפלו גבוהים משאר אתרוג, פשר. ואין נקא-מנה בין אם התחזית הוא (נו) בהטמו או בשאר מקומות. ועין באחרונים שהסקימו דאין להקל בגבוהים

מדלא שולט שם ארי, שמתעפש שם ונולד שם תחזית, ומזה מירי האגדה, אבל מה שנעשה עקם ואדם על-ידי עקין וקוצים אין פנה עפוש ורסבון ולכן אין זה תחזית וכו', עד כאן דבריו: * דנחשבים מראה אתרוג. עין בבאר הגר"א דהינו, אף-על-פי שאין מראה זה שנה לשאר מקומות האתרוג, מכל מקום הואיל והוא נחשב

שער הציון

(מט) אלה רבה בשם הפס"ט. ובאר הפרי"מגדים, דכיון דבמקומו הטעם ששם אדם רואה יותר מבשאר מקומות, מה שאין פן לפצרוי עיון והסתכלות ומרחוק אינו נראה, אף בהטמו אינו פוסל, עין שם: (ז) וכן ברין, אחר שגדולי הראשונים כתבו פן בהר"א, הרמב"ן (הביאו הבית-יוסף בסימן תרמה) והרמב"ם שהביאו הטור בסימן זה והרא"ש והר"ן: (ח) אחרונים: (ט) פרי"מגדים. ועין באור הלכה: (נב) נקטת הגדולה בשם מבי"ט: (נד) אלה רבה בשם נקטת הגדולה דלא נראה לו דקדוק זה, וכן בכפות-חמרים ובחשובות משיבת-נפש חלקו עליו. ומכל מקום נראה דבשאר ימים יש לסמוך על הפס"ט להקל, אחר שפסקה אחרונים העתיקוהו להלכה: (נה) מגן אברהם בשם תרומת-הדשן: (נו) דגול מרובה. אכן מה דמשמע מנה דלפי טעם הראשון שכתב הרמ"א דרך משום שאינם גבוהים ולא משום דהוא מראה אתרוג, מפילא פסול בהטמו משום שנוי מראה, צריך עיון, דלדבריו גם בשאר מקומות האתרוג יפסל ברבו, וידלקמן בסעיף טו, ומאי אהני לן כמה שאינו גבוה משאר אתרוג, ועל-ידי'פך אנו צריכין לדברי הפרי"מגדים שכתב דאף שתחזית הוא מראה פסולה, מכל מקום ברואה מראה פסולה על האכעבוע אין פוסל, שברכה כהן [ורק כשגבוה מאתרוג ששם תחזית עליה או פוסל], ואם-כן כשאין שם תחזית עליה משום שאינה גבוה מאתרוג, אפלו על חטמו נמי פשר:

תרגום: 1 עלה (בלעט"ל). 2 פתם.

הלכות לולב סימן תרמח

סימן צט): יד א"ם עלתה בו חזוית (נא) בענין שפסול, או שהוא מנמר, [*] *אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג, (נד) כשר (לאחר שנקלף (נג) ולא חסר קלוס): טו *כנפל עליו מים בתלוש ותפח או סרה, או שהוא (נד) כבוש בחמץ או מבשל (נה) או מנמר, פסול: טז *יאם הוא שחור או לכן, במקום אחד פוסל ברבו, (נו) בשנים או בשלשה מקומות דינו כחזוית לפסל אפלו במעוטו: יז (נו) *ימקום שהאתרוגים שלהם בעין שחורות מעט, (נה) כשרים; ואם היו שחורים ביותר באדם פוש, הרי זה פסול בכל מקום: יח (נט) *העגל (כה) כבדור, פסול: יט (ס) גידלו בדפוס *ועשאו כמין ברנה אחרת, פסול. ועשאו כמו בריתו, (סא) אף-על-פי שעשאו דפין דפין כשר: כ התיבום, דהינו שגדל (סב) שנים דבוקים זה בזה, (סג) כשר **כא** טהילק (סד) *שדומה לעשבי השדה, פסול, (סה) אלא-אם-כן חוזר (כו) למראה אתרוג כשר כשמשנהו אותו: כז [*] *שעור

א הרא"ש שם ב בריתא שם ל"ז ג שם בבריתא וקפודש הרא"ש ד שם במשנה ובאוקומתא ודבא שם ל"ז וקפודש ה"ר"ף והרמב"ם שם ה שם בריתא ו שם ו מיקרא ודבא שם ח שם בבריתא וכתבא קמא ט שם בפשטה קרבי יהודה, תוספות והרא"ש שם י שם בפשטה וקרבי יהודה

באר היטב

ת"ה, ד"מ, מ"א: (נד) כבוש בחמץ. אפלו לא שנה אלא כרי שנתים הוי כמבשל: ונראה דלדין דקומא לן כששרי במים מעל"ע הוי כמבשל ה"נ גבי אתרוג פסול, מ"א. וכן בדבש, ט"ז. וע"ס"ק ג' מש"ש: (כה) כבדור. ולמזנה מן המבקר אפלו אינו עגל ממש כבדור, ע"ט"ז: (כו) למראה. כ' ה"ט"ו: נראה פרושו אפלו בעורו ירק כשר פינן שיוכל לחזר למראה אתרוג, דאין לומר שאינו כשר אלא

שערי תשובה

ועין בגולה וז"ל שם, ומ"מ אין זה כי אם בלא אפשר וכמ"ש בא"ר גמ"ר: [*] אם כשקולפו כו'. עין בפ"מ שהניח בצ"ע אם מבני תקנה זו בהסמלו. ד"ל ונקלף כ"ש פסול כמו נסדק לבר"ו, ע"ש: [*] שעור אתרוג קטן כו'. וכתב בר"י שנספקו באתרוג כביצה בצמצום ויבואו קלים אתרוגים של תג יתקטן שעורו, אי נפיק בנים שיש בו כשעור, והביא רמ"ה מסימן חרכט בספקו שצחיד להתנשב לא נפיק, ויש דוחין דסכה שאני ולא מספקי לילוח ממים בסמן חרסה, ע"ש. ולענין דהתנחה ליתא, דלא שני הן חלוקא רק לענין התנחה למצותו מה שא"כ באו, אף בלא"ה נראה שאין הנידון דומה לראיה מסכה. דהתם דרך לספוג שיהיה ראוי לשבחה ופינו שצחיד להתנשב

משנה ברורה

משאר אתרוג כי אם בשעת הדחק: יד (נא) בענין שפסול. בין שהיה ברבו או במעוטו בכמה מקומות וקלף קל מקומות הפסולין: (נב) כשר. ואפלו לכתחלה (נו) יש להכשירו על-ידי בן: (נג) ולא חסר קלוס. דהינו שלא קלף ממנו רק קלפה החיצונה הנקיה, דאם חסר ממנו משהו אפלו רק במקום אחד, (נח) פסול לדעה הראשונה לעיל בסעיף ב. ועין לקמן סימן תרמט סעיף ה בהג"ה ויבמה שפסקנו שם במשנה ברורה סעיף-קטן לח: טו (נד) כבוש בחמץ. הינו, (נט) דבזה אפלו לא שנה (ס) אלא כרי שנתים הוי כמבשל, והוא הדין כששרה במים או בשאר משקין (סא) וירבש מצת לעת, קמא לן דהוי כמבשל: (נח) או מנמר. יש אומרים ודוקא (סב) אם הוא מנמר בגנין הפסולין, כגון חזוית או שחור או לכן או ירק כעשבי השדה, ודינו כמו שכתוב לקמה בסעיף טז; ויש אומרים דאפלו אם הוא מנמר בהרבה מראות כשרות, גם-כן על-כל-פנים אינו בכלל הדר ופסול, והטעם בכל זה (סג) משום דאינו הדר: טז (נו) בשנים או בשלשה מקומות וכו'. עין לעיל בסעיף י יז (נז) מקום וכו'. אכל בשאר מקומות, אפלו בשחור מעט פסול, (סד) ומשמע אפלו הם סמוכין להן: (נח) כשרים. דאדתייהו בקה, ולא נפיק מכלל הדר: יח (נט) העגל כבדור, פסול. שאין (סה) דרכו להיות בן [לבוש]: יט (ס) גידלו בדפוס. הינו שעשה לו דפוס בעורו קטן ומחברו באילן כדי שיגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו: (סא) אף-על-פי שעשאו דפין דפין. הינו בעין שעושין גלגל רחים של מים, אפלו הכי חשיב שפיר צורתו: כ (סב) שנים דבוקים זה בזה. בספר הערוך בשם רבנו האי, זה לשונו: התיום

באר הלכה

למראה האתרוג כשר: * אם כשקולפו וכו' כשר. עין במשנה ברורה דאפלו לכתחלה מותר. וכתב הפרי-מגדים דמכל מקום ביום-טוב אסור לקלפו ולהכשירו דהוי מתקן, כמו שאסור ללכת ענבי הדרים ביום-טוב: * נפל עליו מים בתלוש ותפח וקפודש. הנה במנמר איתא תפוח סרס, פסול, ופרש רש"י שמי לשונות, בפרוש א' כגון שפפלו עליו גשמים בתלוש ותפח, וסרה - נרקב; ולשנא אחרת, ספח - נרקב, וסרה - ריחו רע מחמת תולעים שאכלוהו, ומשמע ללשנא בתרא על-ידי חפיתה בלבד לא נפסל, ונשור ושלחן-צרוך סתמו כלשנא קמא דרש"י, והסגן-אברהם שכתב 'תפח רוצה לומר נרקב', צריך עיון. והנה לא נתבאר השעור דתפח או סרה וכו' ומבשל, ומספקא דשעורו ברבו. ולענין אם גם כזה כקטמו בכל-שהוא, צריך עיון, אחרי דהטעם הוא כקטמו משום דהתקם הוא נראה לעינים יותר, ואפשר דזהו דוקא בחזוית וישאר שני מראה ומנמר טפי אכל לא תתפח כל-שהוא וכן בהשאר, לכו מנמר, וצריך עיון: * אם הוא שחור או לכן. ועין בפתי-אדם שכתב דאדם הוא ממראה אתרוג. ודעת הפרי-מגדים דאדם באנמימות הוא מראה פסולה, אכל באהינא סומקא יש לומר שמראה כשרה היא: * מקום שהאתרוגים שלהם בעין שחורות וכו'. ואתרוג שחור מעט שגדל בשאר ארצות שאתרוגיהן אינן שחורות כלל והקא למקום זה, לדעת רש"י וסייעתו הוא פסול אף במקום זה, והוא בכלל נדמה, והוא מה שאמר בגמרא 'דומה לכשי פסול', אכל לדעת הרי"ף והרמב"ם לא נזכר זה בגמרא: * העגל כבדור פסול. עין בפתי-אדם: ולא העפוקי, פי יאיתי ברי"ף ור"א"ש ור"ש ור"י"ץ גיאות ואור ודע ושל-הלקט ונהב הספיד וסמ"ג שכלם גורסין כדור: * ועשאו כמין ברנה אחרת. נראה דלאו דוקא שדומה לאחרת, אלא אפלו אינו דומה לשום ברנה רק שגם דמיון אתרוג אין לו, מכל מקום פסול, וכן נראה מרש"י שכתב 'שאינו דומה לאתרוג כלל', משמע שעקר פסול הוא מה שאינו דומה לאתרוג [ככורי יעקב]: * שדומה וכו'. עין במשנה ברורה מה שפסקנו לענין

שאמרו, שני פנים הם: שנים דבוקים בבריתן, ואחד שהוא שני תצאין חלוקין מלמעלה ומחברין מלמטה כל-שהוא: (סג) כשר. פינן שובנראו שנים יחד ודבוקין ומעורין זה בזה, שאין אדם יכול להפרידן, פרי אחד קרינא בה ואין בו משום תוספות. ועין בבית-יוסף שהסמ"ג פסלו, (סד) ועל-כן יש להחמיר בדאפשר [א"ר]: **כא** (סד) שדומה לעשבי השדה. משום שבוה נפר שלא נגמר הפרי צדו. (סא) ומשמע דאם לא היה ירק כל-כה, כשר, דמסתמא נגמר פריו: (סה) אלא-אם-כן חוזר וכו'. ורצה לומר, היכא (סא) דידעונו טבע האתרוגים שבאותו מקום

שער הציון

(נו) מוכח מרא"ש: (נח) הינו רק ביום ראשון לכו: (נט) סגן-אברהם: (ס) עין במחצית-השקל דמרי בחמץ חזק, וכן פסק הג"ר: (סא) ט"ז. ועין במחצית-השקל דאם טמון בדבש קרוש לא אמרינן בה דהוי כמבשל: (סב) עין בר"ן פרק ג דבור המתחיל 'אכל בשנים או שלשה מקומות' שהביא שם שני דעות בענין הנה, ודעת הגר"א בסעיף טו להקל. ומדציר השלחן-צרוך שם דינו בגנין הפסולין, משמע לכאורה דסביבא לה פן לרינא, ולמעשה צריך עיון, ועין בספר פתרי-עלב: (סג) אלה רבה בשם ספר אמרל: (סד) ודעת רש"י ור"א"ו ואור ור"ע ור"א"ש וטור להקל בזה: (סה) מלשון זה משמע לכאורה דלא הוי בכלל אתרוג, ואם-כן הוא פסול בכל הנמים, אכל לעניית דעתא אפשר לומר דהטעם הוא משום שאינו הדר, ולפי זה להרמב"ם וסייעתו כשר בשאר יומי, דבדאי לא גרע דכך זה מגדלו בדפוס ועשאו כמין ברנה אחרת, ומוכח מהרמב"ם פרק ח מהלכות לולב הלכה ח וט דכשר בשאר יומי. עין שם: (סא) וכן הרוקח ורבנו יצחק ורמב"ן [שם בא"ר]: (סב) פרי-מגדים: (סג) מוכח מלשון התוספות:

הלכות לולב סימן תרמח

קיט באר הגולה

אתרוג קטן, * פחות מכביצה (סו) * פסול, אבל אם הוא כביצה, * אפלו אם הוא בסר שעדין לא כ שם פבריתא וכתבמים

באר היטב

אחר שנעשה כמראה אתרוג, דהו פשיטא דכשר, ע"ש. ובמהרי"ל כ' שאסור לקנות הירקים א"כ דכר התחיל במקצת [לשוכן] למראה

לשעמו שצרו וכו' דעמה יש בו כביצה שפיר נפיק בה, אף מ"מ נראה דכל ולקצמים נדמה שהוא כשעור והוא פחות מעט דהא על הרוב א"א לצמצם, כ"ל. ומ"ש כש"ע אפלו אם הוא בסר, ע"ז כשי"ת ח"צ סימן קסא שפמה על הכ"י שהכין פחוס' שפנתם דאתרוג הבסר שסופו לגרל צדיף, וליחא, שפנתם שאם אין גדול פנות למר וכביצה למר פסול אפלו אין עתיד לגרל.

שערי תשובה

ארחא ומלתא שפסקינן פצם אחת שיהיה ראוי לישב כל שבועה, משא"כ כזה שנהרבה פצמים הוא מניח אתרוג זה ולקוח אחר, ונדאמרין הפריש ד' אתרוגים כו', הלכך אין לך בו אלא שנתו, וכששערו חכמים אתרוג כביצה

באר הלכה

אתרוגים הפורקים. וזה לשון הבבב"ר יעקב: זה פשוט שהאתרוגים הגדלים אצלנו במדינת אשכנז בגנות של שרים כלם מרובים הם, אבל אוחם שאבים מאיטלא והם ספק מרובים, לכאורה יהיו לשרים אם אי אפשר להכריע, דניזל בסר רבא, ורב האתרוגים שבעולם ידוע שאינם מרובים; אכן לדינא צריה עינן, ועל-כ"ל פנים ספק מרוב, אם אין לו אחר ישלו בלא ברכה, עד כאן לשונו. ולעניות דעתא אפשר לומר, דלהכי סמכו פסה פוסקים על הסימנים אף דאין ראיה כל-כך, כמו שכתבו הפוסקים האתרוגים, משום דכרוף רבא יש לקמף על זה, ועל-כ"ן אין למחות במי שסומף על זה ומברך, כן נראה לעניות דעתא: * פחות מכביצה. ע"ז בתשובת חתם סופר סימן קפא, שצ"י כביצה שבזמננו, שאף שהביצים נחשטנו, כפי מה שהעיר ה"צ"ח בפרק צרכי-פסחים, כי הנל לפי הזמן, אם הביצים נחשטו גם גדול האתרוגים ונשטנו, ע"ז שם. ולפי דעת הבבב"ר יעקב, וכן לבצל נפש להבר לבתחלה אחר אתרוג שגדול פשגי ביצים: * פסול. כל שבועה, שלא נגמר פריו ולא נקרא פרי, ואפלו אם היה בו כשעור וכימי החג נצטמק ועמד על פחות מכביצה, מכל מקום פסול משום שאינו הדר [ח"א]. ואם אין לו אחר ישלנו בלא ברכה, ואפלו ביום ראשון ובכורי יעקב, ע"ז שם: * אפלו אם הוא בסר וכו'. ע"ז בשערי-תשובה שהביא בשם חכם צבי, שהקשה על דברי הבב"ר יוסף שכתב דאפשר לומר דסמ"ג סוכר כמו שכתבו החוספות בסוף דבריהם וכו', והשיג עליו

משנה ברורה

שדרן לחור אחר-כך למראה אתרוג לאחר ששהו בכלי זמן מרובה, אז אפלו (טו) בעודו ירק כשר, דכיון שחזור למראהו על-כרחי נגמר פריו. ומכל מקום הסימנים האתרוגים דאין לסמף על זה למעשה, ואין לקנות אתרוגים אלא-אם-כן התחיל (ע) במקצת לשוכן למראה אתרוג, דשפא יהיה נשאר ירק. אתרוג המרוב, הסימנים (ע"ה) הפוסקים שהוא פסול, (ע"ב) דלא מקרי אתרוג ק"ל. ומרוב הנינו מאתרוג ולימוני"ו או פאמראנא"ץ או שום פרי אחרת, אפלו אם הכריף צנף מאילן אתרוג לתוך לימוני", וכל-שכן אם הכריף צנף מאילן לימוני"ו תוך אילן אתרוג נאכל אם הרפיב משני אילני אתרוג ביחד, כגון צנף אילן שפרותיו דקים וקטנים לתוך אילן שפרותיו גסים, כשר. אליה רבה בשם ב"ת. (ע"ג) ויש שלשה סימנים שנוכל להפיר אם הוא מרוב או לא: א) כי המרוב חלק, ולא אתרוג בליטות קטנות בכל גופה וגבה להם. ב) המרוב, העקץ בולט, ובאתרוג העקץ שוקע. ג) כי תוך המרוב רחב, והמהל שלו הוא רב, והקלפה הממצעת (דהינה, בין קלפה עליונה שהיא דקה פגיליד ובין התוף שהן תדרי הנרע עם קלפסון) דקה, ובאתרוג היא להפה, כי הקלפה צבה, והתוף קצר, והוא כמעט יבש. ויבטלת-שבת פ"ב עוד סימן, שבאתרוג הנרעין זקוף לארך

האתרוג, ובמרוב הנרעין משכב לחב האתרוג. ובבב"ר יעקב פ"ב, שפדק באתרוגים הרגילים אצלנו ושיש להם כל סימני אתרוג כשר, שלפצמים הנרעניים שוכבים בארץ ולפצמים ברחב, ע"ז שם, ועל-כ"ן צ"י סימן זה אי אפשר להבחין בללו. וכתב בתשובת חתם סופר חלק ארבע-חיים סימן קנ"ג: אתרוגים שיש להם סימנים שפבחוץ, דהינו העקץ שוקע ובליטות הרבה, אין לחש שפא ימצא בסימנים הפנימיים הפך מזה. ומשמע מזה, דאם יש לו רק סימן אחד שמונה שהוא אתרוג והסימן השני מורה שהוא מרוב, כגון שהוא חלק והעקץ שלו שוקע, יש להחמיר מספקא, וכן פ"ב במור וקציעה. אמנם בסימן ר"ו מפקפק חתם סופר מאד בענין הסימנים אחריו שלא נזכרו בש"ס, ודעתו דלמעשה (ע"ד) אין לסמף על סימנים כלל להקל, ודין של אתרוגים כדיו עוף טהור דנאכל במסרת, דהינו שאוחז המקום יהיה מתוק ממים קדמונים שאתרוגיהם אינם מרובים. ומפי"ם שם: העולה מזה, כל האתרוגים שאינם מיענינוע [והוא הדין מקום אחר המתוק בכשרות ממים קדמונים] אין לקח בלי פתח-הכשר, שיוצע המעיד שאינם מהמרובים, ואין לסמף על הסימנים, עד כאן לשונו, וכע"ז זה פ"ב גם-כן בספר שנות-חיים בסימן ע"ר, ע"ז שם; אף ביום-טוב שני שהוא דרבנן, יש לסמף על הסימנים אף למאן דסבירא לה דגם ביום-טוב שני פסול מרוב, ע"ז שם. אכן באמת, אודות פ"ב ההכשר יש גם-כן הרבה לזקוק: א) שצריך למצא אגשים שצדו היטב חתימת המעיד, או על-כ"ל פנים שהסותר עצמו יפיר פ"ב ההכשר והוא יהיה מתוק לנו בכשרות; ב) על האתרוגים שאינם מתוקים מרוב בכשרות, להעיד שאינם מרובים - לזה אין להאמין להמעיד (ע"ה) רק אם הוא מתוק בכשרות, וצריך שיהיה ירא שמים לזקוק, דאולי מטעם קטעי, ובפרט במלאכת הנטיעה. גם מצוי עוד פסה רמיות בענין זה, שהוא מניח פ"ב ההכשר על פ"ב אחת, והסותר כשמוכר אותו קעטט"ל מניח הפ"ב על קעטט"ל אחר, ועל-כ"ן יש לזקוק לקנות מאיש נאמן, ואם מוצא לקנות אתרוג מאיזה מקומות הידועים מעולם ומתוקים שאינם מרובים, (ע"ו) יותר טוב לקנות מהם. וע"ז בבאורי הלכה מה שכתבנו בשם הבב"ר יעקב, ולפי המבאר שם נראה, דכריעבד כשכר קנה או שאין לו מקומות הידועים למתוקים, נראה דייכל לסמף על שתי סימנים שפבחוץ ולכרף גם-כן, וכמו שכתבנו למעלה. ודע, שהסימנים האתרוגים דיש להחמיר לענין אתרוג המרוב אפלו בשאר ימים. ואם אין לו אחר בעיר, יש לשלו כל שבועה בלא ברכה. (ע"ו) ויש מחמירין דאפלו לשלו בלא ברכה גם-כן אין פדאי, דלמא אתי למסרף לצאת בו תמיד. ולענין הדינים, אם יודע שהם מרובים אין לטל אותם, דפסולים הם כמו אתרוגים, אף בכתמא, משמע מאתרוגים שאין לחש, דסתמא אינן מרובים (ע"ז) בפרי-מגדים בסימן תרמט אות י"א. ומה שרצה השכות-יעקב לפסל אותן הגדלים בגנות השרים מפני חשש מרובים, חלקו עליו החכם צבי והפנים מאירות, וע"ז בבב"ר יעקב שכתב שכן פ"שט המנהג להכשירם: **כ"ב (סו) פסול.** ואפלו אם (ע"ה) אנו משערים שאיננו בסר, שאין סופו

שער הציון

(טו) הרבה אתרוגים, דלא כפי"ח שפחמיר כזה: (ע) רוצה לומר, דאז תלינן בנדאי שלכסוף ישוב פלו למראה אתרוג: (ע"ה) לבוש ומתרי"ם פאדנא"ה ומנו"מ אלשיף ומגדאברקם ושבכות-יעקב ויבצל הסמ"ע המוכב בתשובת ב"ח [ונגם הש"י מסכים שלא לכרף עליהם אפלו בשעת הדחק] וחתם סופר וביח-מאיר ושא"א: (ע"ב) מנן אבריהם: (ע"ג) וכו"א בשם מהר"ם פאדנא"ה. וכתב בבב"ר יעקב דמה שכתב בשו"ת פנים מאירות דמרוב אין פסול מדאורייתא, הוא כנגד כל הפוסקים שהזכיר שם מקדם, ע"ז שם: (ע"ד) ומה דנזכרו סימנים, הנינו שאם בא אחד ואמר שאתרוגים שלו הוא מקום שפחזקים האתרוגים שלו לאינם מרובים והסימנים מראים להפה, אינו נאמן [ח"ס שם], וגם בבית-מאיר מפקפק על ענין הסימנים, ע"ז שם בסופו: (ע"ה) שנות-חיים שם: (ע"ו) וצריכין הסותרים הגדולים לידע, כשמונעו להם לקנות האתרוגים משני מקומות, אחד מישראלים ואחד מנכרים, וישניהם בענין הכשר הם שרים, יקנו מישראלים, וכמו דכתיב "או קנה מיד עמיתך", ופרש רש"י והוא מהספרא, אם תרצה לקנות קנה מן ישראל חברך: (ע"ז) ע"ז פרי-מגדים: (ע"ה) הוספות בחרין קמא, וכן כתבו האתרוגים:

הלכות לולב סימן תרמ"א

כא כאר הגולה

והוא כהן וכו' וצא בהם מבתי שמשיהם, (ו) [ו] (כו) מתר לטל משם לולב או שאר מינים (כו) *למצוה' נכבדים שם מקא ונאפלו האילן נטוע לפני עבודת כוכבים, (כח) כל זמן שאין (ט) עובדין האילן (רכינו ירוחם י"ח ח"א): כ מקא דצנתי לעיל כ צניו ב

טוב הראשון בלבד, אבל בשאר ימים (לא) הכל פשר: הגה (לב) ויש פוסלין בגזול כל שבקה ימים, והכי נהוג, אבל שאול יוצא בו (טו) ומת (ט) לטל לולב של תכרו בלא דעת

באר היטב

שערי תשובה

(1) מתר. ומכל מקום אם יש אחרים אע"פ שאינם יפים כזה יקח אחרים, ס"ח סימן תלח לענין ערבה, ע"ש. ואתרוג המרוב מלימוג"י ואתרוג, פסול. ויש ג' סימנים: האחד, המרוב חלק ואתרוג בליטות קטנות בכל גופה וגבה להם. הב', המרוב העקץ בולט ועקץ האתרוג שוקע. הג' הוא, כי תוף המרוב דהינו המון רחב והמהלך שלו רב והקלפה התיכונה קצרה, ואתרוג הוא להפך, כי הקלפה רחבה והתוף קצר והוא כמעט יבש. וסימנים אלו מברקים, תשובת רמ"א סימן ככו. ובעלת-שפת פתב עוד סימן, שהאתרוג הנרעין זקוף לארך האתרוג ובמרוב הנרעין משקב לרחב האתרוג, ע"ש. ועין תשובת הב"ח סימן קלה דמספק אם יברך עליו מיום שני ואילוף. ועין בתשובת שערי-אפרים ח"א"ח: (ט) עובדין. נ"ל דאף אם עובדין לאילן אין פסול אלא באותן פרות שישנן באותו שעה שעובדין אותו, אבל מה שגדל אח"כ לא נאסר, ט"ז, ע"ש: (ט) לטל. אבל אסור לקח מביתו לבהכ"נ או איפכא, ע"י סימן יד ס"ד, מ"א: מאי קופי"ו או מקום אחר הנדוע לנו שהוא ממקומות שבצלי גנות ופרדסים שאין בהם תרובת מין פרי אחר עמה רק גוף האילן הוא אילן אתרוג בלי שום

משנה ברורה

באור הלכה

ענין ממשותי העכו"ם: (כו) מתר לטל משם וכו'. הגה לפי המבאר ביוה"ד דעה סימן קמג סעיף ג והש"ך וצט"ר זקנים שם, אין מתר לטל מהם כי אם בשהוא (כז) בחנם (כח) ולא בשכר, אפלו אם המעות נוטלין הפהנים לעצמן ולא לעבודת כוכבים; ואפשר דשם מירי שמתחלה נדבו הגנה לשם עבודה וזה והפרוה יהיו שניכם למשמשיה, להכי אסור להנות למשמשיה, והכא מירי שהגנה לא נדבו מעולם לשם עבודת גלולים. ולדעת רמ"א שם בהג"ה, בכל גווי יש להקל אם הגנה אינה עומדת בפני העבודה וזה והמעות מניע רק להפנהים ולא לצרכי עבודת גלולים, ע"ן שם: (כו) למצוה. ומכל מקום אם יש אחרים, אף-על-פי שאינן יפין כזו יקח אחרים [ס"ח]. ועין בבאור הלכה: (כח) כל זמן שאין עובדין האילן. אבל משהתחילו לעבדו, אותן הלולבין והפרות (כט) שנגמזאו אן על האילן אסורין (כד) לבחילה לגבוה, דמאיש, והגדולין שישארו אתרוגף אסורין אף להדיוט, במבאר ביוה"ד דעה סימן קמה סעיף א. (כה) ויש אומרים שאם קצץ העכו"ם אתרוגף ונתן לישראל שרי (כו) משעם בטול, ואף לגבוה שרי, ולא מקרי מאיש, משום שגשמתה שנוי גדול, דבשעת עבודה לא היה האתרוג ולולבין וגדלו אתרוגין: ה (כט) כל אלו וכו'. הוא לשון הרמב"ם, וסתם המחבר לדינא פמותרו, ודעת הרמ"א כזה זכאר לקמה: (ל) שהם פסולים משום מומין וכו'. דע, ויש בהן (מ) שהם פסולים משום שאינו הדר ויש משום שהם בכלל חסר, ודעת הרמב"ם בכלם להכשיר מיום ראשון ואילוף, ודעת שארי פוסקים זכאר לקמה. ומה שבכתב 'מפני גזל ונגנבה ביום טוב הראשון וכו', טעמו, כינן דיום טוב שני הוא דרבנן. מתר הגזול אף-על-גב דהוי מצוה הנבאה בעברה. וקשה, דבסעיף א קאמר דלא נפסל גנוב וגזול אלא לגנב ולגזול עצמו, ומוכח שם דאפלו ביום טוב שני? ותרוץ הפגון אברהם, דהתם רק לענין לבחילה, והכא מירי לענין עצם הדין, ודביעבר יוצא ביום טוב שני אף בגזול, אבל יום טוב ראשון לכלי עלמא לא, דביעינן ולכס'. ועין בבאור הלכה: (לא) הפל פשר. ומכל מקום לענין פרקה בגנוב וגזול, (מ) גם לדעת הרמב"ם אין לברך, ד"בצב ברך נאץ ד"י: (לב) ויש פוסלין וכו'.

שער הציון

(כא) ולדעת הש"י שם אפלו בהתקנת טובה בעלמא אסור, ע"ן שם: (כב) ואין קשיתי על דעת האחרות חיים שפמנו מקור הדין הזה, שאפשר שהוא סבר כרבנו פס המוכב שם בהג"ה, והכא מירי שאין הגנה בפני העבודה וזה, אכן קשיתי הוא רק להחמיר שלא כרבנו פס והכא סתם להקל. ואין לתרוץ דהכא מירי שאם לא יקנה הישראל יקני אחרים ונקמץ שאין מנהג להם ללל, זה היה שרף רק באתרוגים והדוסיים ולא בלולבין: (כג) ט"ז ולבוש-ישן ושי"א: (כד) שם: (כה) פריימגדים בבאור דברי הש"י: (כו) וזה מבאר בדברי רבנו ירחם המוכב בדרביי-משה, ע"ן שם. אכן מה שחודש הש"י דזה מקרי שנוי הוא דבר חדש שאין מוכב בפוסקים אחרים: (כז) הגר"א: (כח) נהר-שלום ופריימגדים. ולפי זה לדעת היש-אומרים המוכב בהג"ה אינו יוצא בו מצד הדין משום דהנה לה מצוה הנבאה בעברה, דסיכיא להו פרבי יחנן וכן מוכב בדרביי-משה הארו ובבאור הגר"א, ועל-כן אפלו דביעבר אם נטל לולב הגזול מתיב לטל אתר שאינו גזול וגם לברך עליו; אבל לדעה הראשונה, בשוטל אחר אסור לו לברך דכר יצא מדינא בפעם הראשון. ולדינא צריך עיון, וספק ברכות להקל [פמ"ג]: תרומה: 1 לימון. 2 תפוח.

הלכות לולב סימן תרמט

חברו (לג) בשאר ימים, (לד) דניחא לה לאגנש למעבר מצוה במקומו והוי בשאול (תה"ד סימן ק ופסקיו סימן קנט). (לה) וחסר, כשר בשאר ימים (טו). (לו) ונשל (י) פטמתו או עקצו דינו פחסר, וכשר מיום ראשון ואילף (רי"ג ח"ג). מיהו, אם נקבחהו עקברים לא יטלנו אף שאר הימים משום מאוס (כל בו), (לז) עד (יח) [אל] שניסיר נקור העקברים. *אבל אם היה יבש או מנסר שפסול כל שבועה ימים, אף אם חתף היבשות או הנמור פסול כל שבועה (לח) הואיל וקא מכת פסול (הג"א פ' לולב הגזול). ומתד לבתחלה (לט) להתנות על אתרוג (מ) שיהיה כלו ליום ראשון ושאינו בודל ממנו כל בין השמשות של ליל שני

שערי תשובה

מאילות המרכיבים סלקנו מהם תשש מרכב לגמרי ומרכיבים עליהם בלי פקפוק, והמנהג שבמדינות אלו שמרכיבים עליהם בפשיטות וכותרים בהם לפי שהם מהדרים ביותר הוא נטוע לרבים ויסודותו בתרבי קדש, ע"ש, וע"ש סימן נו מ"ש עוד בענין זה: [אל] שניסיר. עכ"ט. ועין בקפות התורים

באר היטב

(י) פטמתו. ובמט"מ פוסל כשנשל פטמתו משום הדר ולכן אין להקל בפטמא, מ"א: (יח) שניסיר. צ"ע ט"ז שהעלה דאפלו אם הסיר

שהעיר קנה מהא דק"ל בשמן שפסול בו עקב כו' פמבאר בא"ח סימן קנר

משנה ברורה

טעמם, דהנה לה מצוה הנאה בעברה ואינו יוצא בו: (לג) בשאר ימים. דביום הראשון לא מהגי (כט) מה דניחא לה וכו', דהא בעינן לקב"ט, שיהא שלו ממש, ולא צריך משאול. ועין לקמן סימן תרנח איך להתנהג ביום ראשון: (לד) דניחא לה וכו'. ביום ראשון תשש קליל במה שנוטלו ומנעצצ בו, על-פ"נ לא דמי זה ללומד מספר חברו שלא מדעת דאסור מפני שחושש בו שלא יקלקלו. כתב הפרי מגדים, שדוקא פנים אחת מתר לטלו ולנעצצ בו בפלגה, אבל לכל שבועה ימים אפשר דמקפיד ואסור [ומשעם זה נראה לי שהוא הדין (ל) שלא יתן לחברו בעצמו, דאולי הוא מקפיד על זה]. ועין לעיל בסימן יד שכתב דכ"ל פוגי ראוי לזהר בשבועתו עמו שישאלנו. שאין סומכין על התוקה במקום שיכולין לברור מדעתו. ובאפלו אין בעליו עמו, דוקא לטל באותו מקום, אבל להוציא

באר הלקה

שארי ענינים שהם משום עבודה נרה או מפני שאינם מינים, ולפי זה מה דהוסיף תרמ"א ויש פוסלין בגזול' וכו' הוא רק אדעת הרמב"ם ולא על בתי-יוסף, דהוא סובר גס-פ"נ הכי לדינא וכו' שפסק בסעיף א, וכן משמע מהג"א דהמחבר העתיק רק לשון הרמב"ם להורות לענין כל הפסולין, בין אלו שהוא משום הדר או משום חסר דאינו נוהג אלא ביום ראשון, אבל לענין גזל סתם בריש הסימן שהחמיר, דכן כתב הג"א בסוף דבור המתחיל 'תתנוח', צ"ע שם: *אבל אם היה יבש או מנסר וכו', אף אם חתף וכו'. לפי מה שמבאר לעיל בסימן תרמח סעיף יב במשנה ברורה שם דלכלי עקמא יבש במקום אחד אינו פוסל שלא ברבו, על-פ"ת דהא מירי שהיה יבש ברבו או שהיה בשנים ושלישה מקומות או בחטמו, וסובר בהש"אומרים שם, דאי לאו הכי כשר אף

בקל, וכל-שכן אם יודע בו שהוא מקפיד, דאסור מדינא לטל שלא מבייתו לבית-ההנסת או איקבא אסור [אתרוגים]: (לה) וחסר כשר בשאר הימים. בגזל הלקה עקר הלקיחה, בגזל ארבעה מינים שבולב ולקיחה לכל אחד ואחד בפינו עצמו (ולא שישל אחד בשביל כלם), תקון גם בשאר יומי בעין דאורייתא, אבל בחסר לא תקון וכן בשאול. ודברים שטעמם משום שאינו הדר, יש דעות בפוסקים: דעת הרמב"ם וסיעתו להכשיר כמו בחסר, ודעת הרא"ש וסיעתו להחמיר בזה ודבעינן הדר בכל שבועה ימים משום הדור מצוה, וסתם הרמ"א לקמה בזה פתיהו: (לז) ונשל פטמתו. צ"ע לעיל סימן תרמח סעיף ז. ועין בגמרא אברהם שהביא ויש פוסקים שסוברין דנשל הפטמא הוא משום הדר, והוא מצד גס-פ"נ פתיהו, ועל-פ"נ אין להקל בנשל הפטמא כל שבועה. ומכל מקום אם אי אפשר למצא אחר יש לקמף על המקלין, דכלאו הכי רב הפוסקים סוכרין בהרמב"ם, דאף איתן שפסולין משום הדר כשר בשאר יומי נאליה רבה; ומשמע מדבריו דייכל לברך גס-פ"נ, (לג) ויש שמפקפקין לענין ברובה, אכן אם יצטרף עוד ספק בזה אם נטלה פטמתו (צ"ע לעיל בסימן תרמח סעיף ז במשנה ברורה), בגדאי (לג) ייכל לברך בשאר יומי: (לז) עד שניסיר וכו'. ולהכי מקלינן פאן, דמדדינא הוא בכלל חסר וחסר כשר בשאר יומי, ורק (לד) לבתחלה מחמירין פאן משום דמאי, ועל-פ"נ (לה) כשהסיר מקום המאוס כשר, אבל במנסר או יבש דמדדינא פסול משום הדר, להכי אין מועיל תקון, משום דקא מכת פסול: (לח) הואיל וקא מכת פסול. צ"ע בבאר הג"א שמצדד לומר, דלפי מה שפסק המחבר לעיל בסימן תרמח סעיף יד דאם עלתה בו חזוית או שהוא מנסר וקלפו, אם חזר למראה האתרוג כשר, מוכח דפליג על זה, וכן מצדד המאמר-מדיני במסקנתו, צ"ע שם, ועל-פ"נ מצדד המאמר-מדיני דיש לדרן להקל בחתף היבשות או הנמור בשאר יומי, מאחר דסתם המחבר דעת הרמב"ם וסיעתו דכל הפסולין משום מומין, דכולל בזה בין שהפסול משום חסר או משום הדר, כשר ביום-טוב שני [וכולל בזה אף יבש או מנסר דטעמם משום הדר] אף בלא חתף, על-פ"ל פנים אין לנו להחמיר בחתף, ובמקום הדחק בגדאי יש לסמך על זה. ועין מה שכתבנו לקמה לענין חזוית: (לט) להתנות על אתרוג. הינו בערך יום-טוב (לו) קדם בין-השמשות: (מ) שיהיה כלו ליום ראשון. דאינו (לו) יכול להתנות שאינו בודל ממנו וייכל להנות, דהא יום ראשון אהקצאי כלו, דחסר פסול בו, ולכן צריך להתנות

שער הציור

(כט) ולא אמרינן דניחא לה שיטל חברו במתנה על-מנת להחזיר [פמ"ג]: (ל) ולא דמי למה דמבאר בסימן תרנח סעיף ה, ושם אפלו לבתחלה מתר לתן לחברו וחסרו לחברו כדאיתא בגמרא, שם שאני דנתנו לו במתנה ובכשותה הוא לכל דבר רק שיקים התנאי להחזיר, מה שאין פ"נ הכא דחלינן רק משום דניחא לה, ובאפ"ן זה שילף מחברו לחברו ותבדו לחברו אין גבול לדבר ובדאי מצוי שיתקלקל על-ידי-זה הלולב והאתרוג, והוא דומה ללומד בספר אפלו מצט דאסור משעם דאין גבול לדבר, כמו שכתב בחתומת-השון, צ"ע שם בסימן ק, פ"נ נראה לעניית דעת: (לא) רא"ש: (לב) צ"ע פרי-מגדים ובחרי-עקב: (לג) בחרי-עקב: (לד) מגן-אברהם ומאמר-מדיני. ומשמע מלשון זה דבדיעבד אם נטל בלא הסרת נקור העקברים יצא, ודעת רמ"א גס-פ"נ כלשנא בתרא. ומהג"א ואלהי רבה משמע דעת רמ"א הוא לוצת בה"ג דסבירא לה כלשנא קמא, ואף לדידה מהי הסרה וכתב האליה רבה דכן איתא בגל-בו בהג"א, אבל בלא הסרה פסול אף דיעבד. ודינא, אף דבדאי צריך לנקר ולחזר ולטל משום זה, על-פ"ל פנים לא יברך, דמשמע מדעת הג"א דמסכים ללשנא בתרא דכן פסקו רב הפוסקים: (לה) ולא העסקתי דעת הש"ו דחולק על רמ"א ומחמיר אף בהסרה, משום דמגן-אברהם ומאמר-מדיני ואלהי רבה והג"א פליגי עליו: (לו) דלאחר בין-השמשות שוב אינו יכול להתנות, דכיון דאחקצאי לבין-השמשות ראשון, וכלא שום תנאי, שוב אחקצאי לכל ימי הסג, וכנ"ל בסימן תרלח סעיף ב בהג"ה, אבל כשהתנה בפרוש, שוב אינו נמשך שארי ימים ליום ראשון: (לז) מגן-אברהם, ורוצה לומר דאין פגנת השלחן-צירוף שיאמר אני מתנה שיהיה כלו ליום ראשון, דאין צריך לזה, דדי שיאמר אינו בודל ממנו מבין-השמשות של ליל שני ואילף, אלא פגנת השלחן-צירוף להחזיר שלא יטעה לומר שאינו בודל ממנו כל בין-השמשות, כמו בסימן תרלח לענין נוי ספה, דהא על-פ"ת צריך לבדל ממנו ולא לחסר אפלו משהו, דחסר פסול בו, וכן משמע מהג"א:

הלכות לולב סימן תרמט

קכב באר הגולה

ל רמב"ם שם מ הדין
שם נ טור בשם
הראשון וכן הקריע
הבית יוסף

אילך, (מא) ומתיר או להתחלה (מב) לאכל ממנו מיום שני ואילך ולצאת ידי מצוה עם (מג) הנשאר (כ"י בשם הרא"ש), ולא שאין אנו בקיאים בהנאים, גדלעיל בסוף סימן תרלח בהג"ה. לזהפסול (מד) שהוא משום עבודת כוכבים, או זפני (מה) שאותו אתרוג אסור באכילה, או מפני (מו) שאינם מינם, או שהם (מז) חסרים השעור, בין יום-טוב ראשון בין בשאר ימים פסול (מח) (וחזו"ת י"ב) [י"ג] פוסלת (מט) כל שבצת הימים (רכ"ו ירוחם ג"ח ח"ג ור"ן לולב הגולל). מ'העושים שני ימים טובים, * פסולי ראשון נוטלין בשני אכל ברוכי (ג) לא מברכינן (ואם יש לחברו לולב ואתרוג פשוט (נא) יברך על של חברו (יג) מדעתו) (ר"ע) ו (נד) בפשע הדחק שאין נמצא פשוט,

באר היטב

ומאוס פסול, ע"ש: (י"ב) פוסלת. הש"י כתב להלכה להקל בחזו"ת שאר ימים, ע"ש: (י"ג) מדעתו. פי' שיתן לו במתנה בענין דמהני

שערי תשובה

ובי"ד סימן קד, ועין בספרי שו"ת בית אפרים סימן נח וסימן נט בענין זה: [י"ג] פוסלת. עכ"ט. ועין מה"ב בשם משה יהודה שהקשה דהר"ל לרמ"א

משנה ברורה

שאנו בודל ממנו (לח) מבין השמשות של ליל שני ואילך: (מא) ומתיר זו להתחלה. רוצה לומר, דאי לא התנה אינו רשאי לאכל ממנו אפלו כל ימי החג, כיון דאתקצאי בבין השמשות של יום ראשון, ואם הפריש להתחלה ליום שני, דעת המגן אברהם בשם הרא"ש דמתיר לאכל אפלו

באר הלכה

בלא חסד וגם ביום ראשון: * פסולי ראשון נוטלין בשני אכל ברוכי וכו'. והוא הדין בשאול בשני אין לברך עליו [אלהי רבה ופרי מגדים בסימן תרנח וכן פתב בכרמ"י וכן משמע מברכי הרמ"א לקמה וכן מוכח ברבנו ירחם ובקל"בו, והעולם אין נזהרין בזה. בכורי יעקב:]

לא תנאי, רק שישאיר השעור הראוי לאתרוג, ולא אמרין אתקצאי רק השעור הראוי לאתרוג ולא יותר. (לט) ויש אומרים דאפלו הפריש יום שני אמרין דאתקצאי כל האתרוג, ואסור לאכל ממנו אם לא שהתנה מתחלה, וכן הסכים הגר"א בבאורו: (מב) לאכל ממנו וכו' לצאת וכו'. פרוש, לאכל (מ) ביום שני ולצאת בו ביום שלישי, דהא אסור לאכל קדם נטילה, גדלקמן בסימן תרנב: (מג) הנשאר. כתב ר"ן, דוקא בנשפתי רבו, דשמו עליו, הא לאו הכי לאו אתרוג מקרי, ואתרוג אמר בתקנא ולא חצי אתרוג, אכל בפסקי מהרא"י משמע אפלו לא נשאר בו אלא מעוטו סגי ביום שני [ד"מ], ובכלבד שיהא נשאר שעור ביצה, כמבאר לעיל בסוף סימן תרמח. ועין בפ"ח: (מד) שהוא משום עבודת גלולים. כגון באשרה של ישראל, וכג"ל בסעיף ג. עין שם הטעם במשנה ברורה: (מה) שאותו אתרוג אסור באכילה. משמע אף-על-פי שמתיר (מח) בהנאה, כגון של טבל, כיון דאסור (מז) באכילה פסול כל שבצת, וכל-שפן (מג) אתרוג של ירלה ושל תרומה טמאה דעומדים לשרפה דפסול כל שבצת. ונרלת חוצה לארץ (מד) פשוט אפלו ביום ראשון. אתרוג של דמאי (מה) פשוט. אתרוג (מו) שנגאס מחמת בליעת אסור, (מז) כגון שנגל מקצתו לתוך חלב רותח, (מח) יש להתמיר שלא לצאת בו ביום ראשון, אכל בשאר ימים יש להקל כיון שאינו מחמת עצמו: (מו) שאינם מינם. כגון הדס שוטה בסימן תרמו, וצפצפה בסימן תרמו, (ז) ואתרוג ומרכב: (מז) חסרים השעור. דאף דמבאר לעיל דחסר פשוט בשאר יומי, מכל מקום צריך (מח) שישאר בכל אחד פשעורו: (מח) וחוזו"ת ופוסלת וכו'. זהו (נ) רק לדעת המחמירים בהדר כל שבצת, אכל לדעת המחבר שהעתיק לשון הרמב"ם, גם בהדר אינו פוסל אלא ביום ראשון בלבד; ונהיה לה לכתב בלשון ויש אומרים, אלא שכן דרכו בכמה מקומות, וכן מה שכתב בהג"ה למעלה 'אכל יבש או מנומר פסול כל שבצת', הוא גם-כן אויל לשיטתו שמחמיר בהדר כל שבצת, אכל לדעת המחבר שהעתיק לשון הרמב"ם, גם ביבש ומנומר אינו וסול אלא ביום ראשון בלבד: (מט) כל שבצת הימים. ובפשע (נג) הדחק יש לסמוך להקל בחזו"ת בשאר ימים, כיון דבשאר ימים אין ויב נטילה אלא מדרבנן: (נ) לא מברכינן. דיש דעות בפוסקים, דכיון דאנו עושין משום ספקא דיומי, אפשיך דדינו פראשון, או דכיון אנו בקיאים דבריא דנרמא דינו פשאר ימים, לכה נוטלין (נד) בדליכא אחר ולא מברכינן. ואף דבדליכא אחר גם ביום ראשון נוטלין ולא וברכינן, כמבאר לקמה בסעיף ו, (נה) שם מירי בדליכא אחר כלל, וכאן מירי שיש בנמצא על-ידי טרח, וקא משמע לן דבשני אין צריך לטוח: (נא) יברך על של חברו מדעתו. פרוש, יתן לו במתנה בענין דמהני אפלו ביום ראשון, אכל שלא מדעתו, אף-על-פי שכתב לעיל מתיר דניחא לה לאיניש למעפד מצוה במקומו, מכל מקום לא צדיף משאול, ופסול ביום-טוב ראשון, וגם בשני מספק, ועל-כן יתן לו במתנה ולא בתורת שאלה. וכתב המגן אברהם בשם הרוכ"מ, דאחר-כך יטל את זה, (נו) ורוצה לומר, על של חברו שקבל במתנה יברך, אחר-כך יטל שלו להלל והושענא: ו (נד) בפשע הדחק וכו'. ולא מקרי שעת הדחק אלא-אם-כן אין בכל העיר ארבעה מינים פשרים, ט) אכל אם יש לחברו, אף שהוא לא יכול למצא, לא מקרי זה שעת הדחק, אלא צריך לטוח ולברך על של חברו אם יתן לו,

שער הציוד

(לח) אכל לא מהני פשיאמר מיום שני ואילך, דכיון שפיגס תחלת היום כלי תנאי שוב אתקצאי כל היום [אחרונים]: (לט) הריטב"א וכל הפוסקים וסוכרין דאפלו בעצי סכה הכשר הכל אפלו ביותר מבני הכשר סכה, וכל-שפן כאן דהוא גוף אחד: (מ) מגן אברהם: (מא) דהרמב"ם מנה דפרק ח ולכה ב צרלה ותרומה טמאה וטבל, וקאמר הסעיף זה לכלל כל הגי שפנה מקום: (מב) אכל דעת התוספות, דאותן שאין בהם משום אסורי הנאה ותר ביום-טוב שני: (מג) כזה גם התוספות מודה פדאיתא שם בדבריהם בהדיא, וקבר תמה התמר-משה על המגן אברהם שכתב בהפוד על שם: (מד) מגן אברהם ואלה רבה: (מה) מגן אברהם, והוא בבית-הלל, מטעם דאי בעי מפקר לנכסה והוי עני וחזי לה. וטבל, עין בר"ן שהביא דעות כזה וי אמרין מגו דאי בעי היה מפרש במקום אחר עליו, דמנה ובה אי אפשיך להפריש דהוי לה חסר, או אפשיך כיון דמתה אין בו חסר אכילה אין וקצין בו, והרמב"ם הוא מן המחמירין, כ"ל, ולכן יש לטל אתרוג של טבל בארץ-ישראל בלא ברכה, וכחוצה לארץ אין כאן אסור טבל כלל, דאין נרמאות ומעשרות בחוצה לארץ כזמן הזה: (מו) מגן אברהם ואלה רבה: (מז) בכורי-יעקב, וכתב שם דטעם פסול בשול הוא מטעם שאין הדר, אם-כן דינו כמו חזו"ת ולא נפקל אלא ברבו, ומתירין כזה קשית הפרי מגדים, עין שם: (מח) עין בחדושי רבי יעקבא איגר שמוכית פסקת ומגן אברהם, ולא פשליטי-גבורים, ואם-כן במקום הדחק פשאין לו אחר יש להקל גם ביום ראשון: (מט) מגן אברהם: (נ) אחרונים: (נא) כן מוכח וטור: (נב) הגר"א ומשה יהודה ומאמר-מדכי: (נג) ט"ו ואלה רבה, והם לא הזכירו שעת הדחק, רק סתמא דיש לסמוך כזה על הרמב"ם וסיעתו וכמו פסתם המחבר, אכל הגר"ו וחי"אדם הזכירו רק שעת הדחק, וטעמם, משום דהמגן אברהם בסימן תרמח ותרמו כתב דבהדר פסול כל שבצת לכן לא צו לסמוך להקל רק בשעת הדחק, ועין בפרי-מגדים שכתב דיכול לברך גם-כן, ועין שם עוד שמעוד דאין להקל רק בחזו"ת משום דיש דעות בחזו"ת וי פסולו משום חסר או משום הדר, והוי ספק-ספקא, דשפא משום חסר, ואם תמצו לומר משום הדר שפא הלכה בהרמב"ם, אכל בשאר דברים זהם כודאי משום הדר אין להקל בשאר יומי, ומלשון הגר"ו וחי"אדם מוכח דסמכו בפשע הדחק להקל אף בהדר וכן מוכח מפתחית-השקל דהש"י וקל גם בשאר דברים שהם משום הדר, לכה ביבש יש מחמירין משום "לא המתים יתללו זה", וצריך עיון: (נד) חשיכה פנייה-הושע וחדושי רבי יעקבא ויגר: (נה) שם בתשובה וכן פתב הפרי-מגדים: (נו) בכורי-יעקב: (נז) וכן משמע מרמ"א שכתב דנוהגין לברך על יבשים אפלו בדאיכא אחרים לחין, משמע דבשאר דברים אין נוהגין כן, דלא הוי שעת הדחק כיון שיש לחברו פשוט (בכורי יעקב):

הלכות לולב סימן תרמה

ד קלשה בתרא משמה
 דרבי יהושע בן לוי שם
 ל"ב ה ממרא ורמא
 שם ו משנה שם כ"ט
 וקאוקמא דאבי שם
 ל"ב ז שם במשנה
 ח טור וכן קמב תרא"ש
 ט שם בשם ראב"ד

גדלים, **גדלים שנים** ו**דבוקים מגבן**, ו**גב של שני עליו** הוא הנקרא תיומת. הנחלקה התיומת (יא) (ברב העליון) (טור וכו'), (יב) פסולה. והיו עליו אחת אחת מתחלת בריתו ולא היה תיומת, או שכל עליו כפולים מצדו האחד (יג) וצד השני ערם בלא עליו, פסול: הגה ויש מפרשים לומר דאם נחלק (יד) העלה העליון (טו) האמצעי שעל השדרה (טז) עד השדרה, מקרי נחלקה התיומת (יז) ופסול, והכי נזהגין (ת"ה סימן צו). מיהו, (יח) לכתחלה מצוה מן המבחר נזהגין לטל לולב שלא נחלק העלה העליון כלל, (יט) כי יש מחמירין אפילו בנחלק (ה) [ה] קצת. [*] ואם אותו העלה אינו כפול מתחלת בריתו, פסול (כל-טו): ד ולא היו עליו זה על-גב זה בדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה, אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו, פשר: (כ) ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה, או שאין לו הרבה עליו זה על זה אלא מפל צד יוצא אחד למטה סמוך לעקרו ועולה על ראשו, פסול: ה (כא) ולולב שנקשו (כב) "רב עליו (כג) (או שדרתו) (טור), פסול. טושעור היבשות, (כד) משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו: הגה ויש אומרים דלא מקרי יבש אלא בשנתפרף (ו) [ו] (כה) בצפרן מחמת יבשותו (טור בשם התוספות), וכן נזהגין במדינות אלו שאין

שערי תשובה

באר היטב

נמי פסול פרסלינו בבהמה אם נמרד המנ כ"כ שא"א לצמד שאפלו עור החוט והשדרה קמים, שרפה כו, והשיטא דלא הוי הדר דגרע מדיקשה שדרתו, והשכירה כל עצמה באה מן היבש ע"פ הרב, ולכן יש לפסול אף בשאר הזמים, אם לא בשעת הדחק שגזעין הפסולים, ותקנתא שקמב המג"א לאגרו שלא יפל למשה אינו, דאי לטרפה מרמית לה יש לדמות גם לעגון זה דלית לה תקנתא, ע"ש. ונלענ"ד דאם הוא קים רק שזכרף למשה שקמב הפסול למדמי לנמרד המנ אין זה מרבה, דהקס מתמת קלקיל המנ שכתוכו דינין לה שסופו לפסק, ואין לדמות להקס כ"א באחרוג שנמוח דמקצי פש"ס, ואף כזה דעת הר"ף ועוד פוסקים דנקטי האבניא לקלא, משא"כ בלולב אינו דבשכר יש להחמיר משעמים נגל אכל בנכרף לכד שהוא מתמת רבות של השדרה יש לאגרו שמה וקשר, אם לא שבנקל יש למצא אחר בשר, שראוי להיות מן המהדרים לצשות מן המבחר. ועין בא"ר שקמב ג"כ על דין המג"א דצ"ע דהקס החוט קים, ע"ש: [ה] קצת. עין באה"ט. ועין בא"ר שהביא דעת הפ"ח בקלה בשני עלים פסולים ונחלק א' מהם ברובו פסול, והא"ר קמב ע"ו דה"ה בנחלק מקצתו דהינו עד טפח כמ"ש הש"י, ועין בפרוש דברי החו"ס בקנה בשני עלים, ע"ש. ועין לקמן סק"ט: [*] ואם אותו העלה אינו פסול כו, וקמב מח"ב בשם ורע"א: שנה א' היו הרבה לולבים שהתיומת שלהם מתחלת בריתו לא היה אלא עלה א' ונמנינו עליהם ופסלנום, ונראה להקשר בשאר הזמים ואין לפסול אלא קב' זמים הראשונים, ובשעת הדחק יש להקשרי אף פיוס הראשון, ע"ש: [ו] בצפרן. עין באה"ט. ועין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן סא שבארמי כזה שיטת הפוסקים וכתבתי לתמוה על המ"כ שהביא המג"א סימן תרמו, וכתבתי דנפרך בצפרן לחדר פסול לשיטת התוספות והראב"ד שהביאו הרא"ש ג"כ דקתו מראה אדולנו ואף שאינו נפרך בצפרן פסול כו שקלה מראה ירקות שבו, ע"ש. ועין בשכ"ו ח"ב סימן כח שהתר נזכור אוקס שצובעים הלולבים שיש להם ע"י צלה ירק שיהא נראה כהדור שיהא הדור מצוה ואף בו משום כל חוסיף בצביעה זו, ע"ש, והביאו בה"ט לקמן סימן תרנא.

באור הלכה

משנה ברויה

ואין ללמד באלו מצרכה, עד כאן לשונם. ומשמע מדברי הגר"א בפשיטות, דענינו בשעור השדרה מגלה דומה ממש להדס, ולפי זה, למאי דפסקינו לקמן בסימן תרמו ע"פ ה לגבי הדס רב ארף רב הדס בעינו עבת לעכוכא ולא בלו, ומשום דלפינו מצרכה, כדפרש הגר"א שם, אם-כן בענינו גס-כן, לעכוכא הוא דוקא רב ארף שעור השדרה בעינו לעכוכא שיהא מכסה ולא בלו, וגם דעת הר"ן שקמב לענין הדס שפסול בשעורו מקצת עליו, הוא רק דעת היש"מ שאומר שהביא בדבור המתחיל משפחת לה באסא מצרעה, אכל דעת הרא"ה שם אינו כן, עין שם, אלא שפסול שם שאינו ראוי להקל בכו, ואלמא דמסקא לה כזה; וברשב"א דף לב צמוד ב סוף דבור המתחיל יתנו דכנו נשור רב עליו, שם מביא גס-כן שיטת הרא"ה וקמב על זה דכן עקר, וממילא אפשר דאין להחמיר גס-כן בענינו, ומה שקמב הרמ"א וצרון הלולב נשאר מכסה בעליו, רצה לומר רב השדרה. אחרתך מצאתי בשלחן ערוך הגר"ז שקמב גס-כן דכסוי לרב השדרה בעינו, ואפשר לולב של חברו משום זה: (יט) כי יש מחמירין וכו', וטעמם, (יט) דצ"ל ידי הענינעים רגיל להיות בסופו סדוק בלו, ועין ב"טו, דלדעתו אין להחמיר כזה רק אם נחלק (כ) כשעור טפח, ובתי-אדרס פתב, דלדעה זו יש להחמיר אפלו במשהו, ועין במה שקמבנו בסעיד-קטן טז בשם הגר"א, וצ"ל כן אם יש לו לולב אחר, יותר טוב, לברך עליו משום מהיות טוב וגו', אכל מדינא אין לחש לזה כלל כל זמן שלא נחלק רבו, ועין לקמא בסעידך ז, דאם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראה כשנים, פסול: ד (כ) ואם אין וכו', פסול. השעם בקל זה, (כא) שאינו הדר: ה (כא) לולב שנקשו וכו', שאין (כב) זה הדר: (כב) רב עליו, ואם יבש (כג) העלה העליונה התיומה, פוסל תראב"ד: (כג) או שדרתו, מיהו, הרב בית-יוסף כתב דאין מצוי שיהא שדרתו יבש והעליו לחים, (כד) וליכא לספוקי כזה: (כד) משיכלה מראה ירקות שבו, שזהו סימן שקלה הלחלוחית שבו: (כה) בצפרן, ורב הפוסקים (כה) לא הסכימו לפרוש זה, אלא שרמ"א כתב דעה

שער הציון

(יד) לכוש ושארי פוסקים, ובאמת, הציון של מגז-אברהם סעיד-קטן ג גם על זה שיהי, דבשניהם פתב הבית-יוסף דבר זה, עין שם: (טו) גמרא: (טו) ב"ח ואלהי רבה, ועין שם ב"ח שקמב דאפלו ברבה פסול, וכתב האלהי רבה דלדעת הפתחמירין במקצת בשנחלקה התיומת, הוא הדין כזה בשנחלקה אפלו אחת במקצת: (פ) מגז-אברהם בשם רבנו ירמיה: (פ) אחרונים: (ט) אחרונים: (ז) דהש"י תלי לה בפלגמא דחילין י"ח, ושם פסק הרמב"ם כמאן דאמר טפח: (כא) לכוש: (כב) גמרא: (כג) וכו', פרי-מגדים: (כד) מגז-אברהם, ולפעמים נפקא-מנה מזה כגון שנתבש מהשדרה מצט עד שנתסר השעור המבאר בסימן תרנ ויהעלים לחים, פסול [פמ"ג]: (כה) ט"ו ושא"א:

הלכות לולב סימן תרמה

קיב באר הגולה

לולבין מצויין (הגהות מיימוני פרק ז): ו' נקטם ראשו, דהינו שנקטמו (כו) *כרב העלין העליונים, (כו) *פסול: הגה (כח) ואם נקטם (כט) העלה העליון האמצעי שעל השדרה, פסול (המגיד ור"ן פ' לולב הגזול). (ל) ודוקא (י) דאיכא אחר, *אבל אי ליכא אחר מברכים עליו (מרדכי פ"ג ומנהגים: ז) *נסדק, (לא) לאם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שגראו בשנים, פסול: הגה (לב) ואפלו לא נחלקה (ח) התיומת העליונה בענין שיפסל הלולב מלכת נחלקה התיומת: ח) מיש לו במין קוצים בשדרתו, או שנצמת ונכוץ, (ג) או שהוא עקם (לד) ילפניו, (לה) שהרי שדרו כגב בעל חטושרת,

באר היטב

לגמרי אם אפשר לו, ט"ז: (י) דאיכא. כתב המ"א דהרמ"א ובעל המנהגים לא עינו יפה, דהמרדכי כ"כ אהר"ם ודוקא, אבל בלולב פסול לכ"ע, וכן עקר. ואיתא בירושלמי: נקטם אין זה הדר, וא"כ פסול כל שבועה, וכ"כ ר"י: כל הפסולים פסולים כל שבועה מפני שאין הדר, חוץ מנסדק ונחלקה התיומת דפסולין משום לקיחה פמה, פשרים בשני, ע"י סימן תרמט, עכ"ל: (D) התיומת. רק העלין שאצל התיומת

שערי תשובה

וענין בא"ר סימן תרמט ס"ק ג שכתב דלדעת אגדה שלא יכרוף גמי סביב הדגס משום ב"ת, נ"ל למחות למה שיש נוהגים לצבץ לכן הלולב במין שקורין פייט"ר וייל"ו, ואפשר דס"ל דאין בו ממשות לחלו עליו ב"ת, ויחוק, וגם בסימן חקי אמרנו דעבד לחזקתא לא בטל, וענין בתוס' דפסח דף לא ד"ה

באר הלכה

דטעם הגר"א, משום דבענינו כתב סתם שדרו של לולב מקשה בעליון, משמע דבענין שיהא פלו מקשה, וצריך עיון בכל זה: * רב העלין העליונים. הגה הפ"ח והט"ז והגר"א פ"ש, וקצין זה משמע מלבוש, דהינו רב ממספר בט"ז העלים העליונים הנבזהים מן השדרה והוא נקרא ראש הלולב, ומוכח בט"ז והגר"א דלדעה זו אין יתרון העלים האמצעיים בענין הנה, והרמ"א בשם הרב המגיד פליג עליו ונשער הקטימה לא נפר בשלחן צדוף, וכלבוש משמע דשערן בכלשהוא, ודבריו נוכחין מדברי הר"א שכתב וצריך לומר דנקטם ראשו מרי דנקטם ראש רב העלין וראשו של כל עלה וצלה. אכן מדברי הר"ן דאסבר לן טעמא על כלשהוא דנקטם עלה האמצעי, דהוא דומה לחטמו של אחרוג דשם פוסל בכלשהוא, משמע דבשאר עלים לדעה ראשונה ולא שרף האי טעמא אינו פוסל בכלשהוא, וגם במאמר מרדכי משפיק עליו, עין שם. והנהרש"לום והמאמר מרדכי מקרשים, דמה שכתב ששלחן צדוף העלים העליונים הינו השני עלים העליונים האמצעיים שכלה בהם הלולב, ומה שכתב שנקטם רב, הינו ולא בענין שיקטמו לגמרי כדעת בעל העשור המוכא בשור, אלא די לשיקטמו בלבד, אבל גם המתבר מודה דאם למעלה הם שלשה שכלה בהם הלולב, העלה האמצעי שבו הוא העקר ואם נקטם ראשו פסולה, וקמו שכתב בבית יוסף, ובהו מרי הרמ"א ולא פליגי כלל. ונהנה הפרי מגדים רצה לפרש עוד דהאי רב העלין הינו, אם למעלה בלה הלולב בשלשה עליון, אם נקטם הרב מהן דהינו שנים, פסול, ומה שכתב הרמ"א אם נקטם העלה העליון האמצעי, הינו אם בלה הלולב באחת, וגם המתבר מודה לזה, עין שם. אמנם המעין בדרבי משה יראה, דמה שמציר הר"ן והרב המגיד עלה עליון אמצעי הינו בשלש ג' עלים שכלה הלולב בהם, העלה האמצעי שבו הוא העקר ואם נקטם פסול, וזה הינו מצטיק בזמן ג' בשם הרב המגיד והר"ן, ואם בן מיכא להדיא אף לרידה דהרב המגיד והר"ן פליגי אדעה ראשונה, דלדעה ראשונה דוקא אם נקטמו שנים מהן ולדידהו אפלו באמצעי לחוד: * פסול. דע, דדוקא לענין לולב הספימו לדינא דנקטם ראשו הוא אפלו מן העלין לבד, אבל לענין הדגס וצרכה לא מקרי נקטם ראשה עד שיהיה נקטם מצדו שלשה [בן נחבי הפוסקים]. ושער הקטימה לא מצאתי מפרש, ומסתברא דשערור בכלשהוא, וקמו שכתב הר"ן לענין נקטם ראש הלולב: * אבל אי ליכא אחר מברכין עליו. הנה המגן אברהם כתב עליו דלא דק, דהמרדכי קאי רק

משנה ברורה

זו כדי לישב מנהגם שנהגו כן במקומותיו לסמך על זה לפי שאין לולבין מצויין, על-כן אין להקל בזה (ט) כל זמן שיגש בעיר לח: ו (כו) רב העלין העליונים. ועליונים נקרא, אותן שגבוהין מן השדרה ולמעלה. ושער הקטום לא נזכר בהשלחן צדוף, אם דוקא כשנקטם הרב של כל עלה או אפלו במקצתה, ועין בלבוש שמתמיר ודאפלו במקצתו, ויש מאחרונים שמפקפקין בזה. והנה המתבר לא זכר לחלק בין עלה אמצעי ליתר העליון, וענין בבאר הלכה: (כו) פסול. דאין (כז) זה הדר: (כח) ואם נקטם וכו'. דעת הש"י והגר"א, דהרמ"א הוסיף בזה להחמיר כדעת הרב המגיד והר"ן דהעלה העליון האמצעי שעל השדרה נהינו כשיש שלשה עליו שכלה בהם השדרה, העלה האמצעי לבדה נקרא ראש הלולב אם נקטמה פסול. וענין בבאר הגר"א דמשמע מנה שמצד החרוץ כן להלכה בהרמ"א, (כח) ואפלו נקטמה העלה האת בכלשהוא פסול: (כט) העלה העליון האמצעי וכו'. ואם בלה הלולב בשני תיומות רק אחת מהן, אפשר דיש להקל, וכן מצדו בספר בכורי יעקב, עין שם: (ל) ודוקא דאיכא אחר וכו'. עין באילה ובה דכונת הרמ"א להקל דנקטם עלה העליונה, משום דכמה פוסקים מקלין בעקר הדין ויש לסמך עליהו בדליכא אחר, אבל לא דנקטמו רב עליון: (כט) ואפלו בעלה אמצעי יש אומרים דאין להקל לברוכי עליהו פי אם נקטם רק מקצתה אבל לא דנקטם רבה (ל) אפלו בשעת הדחק. וענין בבאר הלכה: ז) (לא) אם נתרחקו וכו'. הינו, (לא) אפלו לא היו בן פתוליה רק אחר-כך: (לב) ואפלו לא נחלקה התיומת. פרוש, שלא נסדק העלה האמצעי (לג) עד השדרה, (לג) ואפלו נסדק רק מקצתו, שמתמת נחלקה התיומת דעת הרבה אחרונים שאין לפסלו, מפל מקום ביען שנתרחב הסדק עד שגראו בשנים, פסול, (לד) ויש לזהר הרבה בזה: ח) (לג) או שהוא עקם. כמגל [גמרא]: (לד) ילפניו. דהינו (לה) הצד שפגגו השדרה, ונעשה שדרתו כגב חטושרות: (לה) שהרי שדרו. נקרא בשם זה, וענין שהוא כשדרו של בהמה, שהחליות

שער הציור

(כ) חיי-אדם ופשוט: (כז) רש"י ושאר פוסקים: (כח) הגר"א בשם המגיד משנה והר"ן דמשמע מנהגו דיש לחש להחמיר בזה. וענין באחרונים והמאמר ונהר-שלום והגר"ו וחי"א דלא ברירא להו פרט זה, ולכן במקום הדחק מקלין בזה: (כט) הגר"ו, וכן משמע מחיי-אדם. ובמאמר מרדכי משמע דאפלו דנקטמה העלה זו לגמרי אפשר דיש להקל בדליכא אחר: (ל) אלא אם-כן במקום שנתקין לכוף על כל הפסולין גמורין בשעת הדחק, כמו שכתב באר בסימן תרמט והגר"ו. ולא העפיקתי דברי הש"י בענין זה, שכתב הינו עליו פמה אחרונים: (לא) טור, וכן משמע מר"י ורא"ש דכתבו דבנסדק אם היה בהמנוק פסול: (לב) ט"ז, ונהנו לדעת הרב בסעיף ג בהג"ה: (לג) הגר"א ושא"א לדעת הפוסקים דסברי שם ברובו. והמגן אברהם תרץ עוד אפן אחר, דהתיומת לא נחלקה כלל רק העלין שאצל התיומה העליונה נחלקו עד שגראו בשנים, אפלו הכי פסול, ומפל מקום לדינא נראה דגם הוא מודה לרדכי הש"י והגר"א, דכן פרש הר"ן והוכא בבית יוסף, עין שם. ודע, דלרדכי המגן אברהם יש לזהר מאד בשעה שרוצה לבדק העלה האמצעי אם נחלקה, ואוחזה בידו לראותה היטב, שלא לחלק העלין העליונים שאצלה על-ידי זה: (לד) פרי-מגדים: (לה) רש"י ושאר פוסקים:

התם סופר
תרומה במחבר סעיף ה' העליונה
פס"ו. וי"ב ושברה שדרתו
בפחות מכשיעור עיני תשובות ח"ס
חלק ששי סי' ל"ו דאם עדיין
מחובר בקליפתו שיכול להיות ממנו
כשר ועיין משנה זו פ"ג דעוקצין :

לבושי שרד

ט"ז סק"ד (י' בהפסקה) הימניק
פירש רש"י שם שגידולו של לולב סדוק
ממין ב' שדלוחות אבל נסקרו ראשי
עליו כשר ע"ש. ודע שני פירושים
של ר"י הן לדעת ב"י והן לדעת
המחבר. לא הוצא כלל בשולחן ערוך
דלא חיישי ליה אולי משום דלא שכיחי
כמי"ש המוסף לכן לא הביאו אבל אי
אחרתי חיישי ליה ולמעשה נראה
להחמיר: **שם סק"ז** (י') דקשימא
סדוק וכפוף פס"ו. כפוף נתבאר
בסוף סימן זה: **מ"א סק"ה** (י')
וה"בא דשפוקי. דליכא לספוקי אי
כשר או לא לפי שאינו מנוי כלל
ואיפסא הוא דיש ספק ביבואו עליו
לכד ולא שצרה דיש מכשירין וכיון
דאין פוסלין בעליו לכד לא היה
נריך רמ"א להגיה או שדרתו דלא
אינו מנוי: **ש"ע פ"ז** (י') נסדק.
ר"ל נסדק ראשו וקאי אפני הקודם
דמיירי נקטס ראשו והוא אמר כאן
דין נסדק ראשו דק הוא מקור הדין
בגמרא הוצא בע"ז דאחא דתני נקטס
ראשו פסול אמר לא שנו אלא נקטס
אבל נסדק כשר אפי"כ עבד כהימניק
דהיינו שמתקן סדקיו עד שגוראה
כשני וממילא להתבאר בסעיף הקודם
דמיירי ברוב עליו מיירי נמי הכא
ברוב עליו ועלה עליונה ק"ל להמחבר
בפי"ג דאין לה מומרא יותר משאר
עליס וקשה איך מכשירין הנסדק הא
הו"ל נתקן החיזוק כפי"ג ויש לומר
דהתם לא מיפסל אלא ברוב כל עלה
ועלה וכמוכר בעור והכא נבסקרו
מעט מש"ה אינו פסול אלא כהימניק
כ"ז להמחבר. ולרמ"א בסעיף הקודם
דמיירי בעל' האמצעים ועליה אחריו
דנסדק דלא כהימניק כשר וקשה הא
הו"ל נתקן חזיזת כפי"ג לרמ"א ולכן
כתב רמ"א דמיירי שלח נחלקה בענין
שיפסל והיינו כפי"ג נסדק מעט
דכשר ובהימניק פסול וי"ב כה"א
הר"ן הוצא ב"י אבל מה שפי' המ"א
תמוה דהא לשטת רמ"א דין נקטס
ודין נסדק הכל מיירי בעלה העליונה
(ויש לפסל צוה ממ"ש ר"י על פי
רש"י הוצא ב"י ואין כאן מקומו
להאריך) גם לשון רמ"א לא משמע
כהמ"א מדי' נענין שיפסל וק"ל
והעיקר כהע"ז: **מ"ז סק"ח** (י')
פ"ע"ה כדבונק כשר וכו'. הכוונה
דבריו מחבר דאם נסדק צמחע ולא
נפתח למעלה או לא נסדקו זה מזה
משא"כ כנסדק למעלה ומסדקו
פסול: **סק"ט** (י') **השדרה זכ"י**.
לכן פסק רמ"א ס"ג דנעי' עד השדרה
ולבאומרי' שם עד טעם או כוונת
הוצא ב"י שם ממילא כאן מיירי
בנסדק פחות מכוונת ואפי"ה כהימניק
פסול וממילא היה לרמ"א דמכריך
שם עד השדרה מ"מ לא מציין ליה
שיפסל כהימניק כל שהוא דלא
מפשיני צלוגתא ותו דאחא שיעור
כאמר זו אפי"כ לביע' הימניק פסול
וטועים

והרא"ש⁴ כתב אזהב אני יותר לנחמ צו
שאין העליון נחלקין וסיומתו קיימת ב"י
הגהות מנהגים⁵ ואם כולן או רובן כפופים
כל שהוא פסול (לבוש):

במין קוצים בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שהוא עקום י לפניו שהרי שדרו
חמוטרת פסול וכן אם נעקם מאחד⁶ מצדדיו פסול אבל אם נעקם לאחוריו
כשר שזו הוא בריותו:
וק' בראשו פסול⁷ ודוקא כששדרתו כפופה (י') אבל ה' עליו כפופים בראשו כמו
שדרך להיות הרבה לולבים (י') כשר:

הגה (י) ואם נקטס העלה העליון האמצעי שעל השדרה
ין פרק לולב הגזול ודוקא (י) דליכא אחר (י) אבל ליכא
אחר ו מרכים עליו (מרדכי פ"ג ומנהגים):
יק (ח) אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד
שנים פסול: הגה (ט) ואפילו י לא נחלקה
מת העליונה בענין שיפסל הלולב מכה נחלקה החימות:

במין קוצים בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שהוא עקום י לפניו שהרי שדרו
חמוטרת פסול וכן אם נעקם מאחד⁶ מצדדיו פסול אבל אם נעקם לאחוריו
כשר שזו הוא בריותו:
וק' בראשו פסול⁷ ודוקא כששדרתו כפופה (י') אבל ה' עליו כפופים בראשו כמו
שדרך להיות הרבה לולבים (י') כשר:

שר לו: (ו) ואם נקטס הע"ה הע"יון בו'. לא דק בל' שהי' לו לכתוב וי"א אם נקטס בו' שהרי זה חולק
א צוה באמצעי יותר משאר העליון: (ז) אבל ליכא אחר בו'. ב"י כ"כ בשם המרדכי¹ בשם רא"ס
ר דתני פסול והוא לכתמלה ואי ליכא אחר יבדך עליו וכו' ב"י ע"ז ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ס לפ'
ז שהרי הרמב"ם² מכשיר בשעת הדחק בלולב היבש ורואה מדלר"י מעשה צבני כרכים שהיו מורישין
המגיד ורואיני כמוז שהגאונים סמכו מלאן דיבש ונקטס ראשו וכל הפסולים יוצאין צהן בשעת
אימר יבשות בשעת הדחק ואמר שהורישו להם לזכרון צעלמא ולא לברך עליהם כבר כתב שם המגיד
שהרמב"ם ורמב"ן והמגיד בשם הגאונים כתבו להמיר בשעת הדחק אלא דהטור ס"ל דעת רמב"ם
סימן תרמ"ט וכתב שם ולי"ג דמ"ש וכ"ד הרא"ש³ והיאך כתב ב"י שהוא נגד כל הפוסקים וע"כ
צוה ובסימן תרמ"ט בסופו ובמנהגים כמוז וז"ל נקטס ראשו כשר וי"א פסול ואי ליכא אחר מברכי'
דנקטס פסול ואי לדחק קאמר מה מסיים אח"כ להכריע בזה אין אחר והרי מאן דפוסל פוסל
ש"ס אין אחר מברכין עליו והוא מחלוקת רמב"ם והרא"ש⁴ שזכרנו ופסול דנקטס ראשו כתב הר"ן
דוק וכפוף פסול היינו בעלה זו האמצעי לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אחרוג דאפי' כל
אחרוג אלא בנקטס ראשו דהא בנסדק אחריו דכל שלא נסדק כהימניק כשר אפי' אם תפרשנו כדעת
בכל גווי' דפוסל צאתרו אלא דלא נקט' הר"ן שם אלא לענין דגם זה קאי אעלה האמצעי אבל
ג"כ כל דהו וכתו שהצין ממנו הצ"י כפוף ס"י זה בענין כפוף תקש' לך הא בכפוף ע"כ לא קי"ל
בכפוף צנופו ולא בראשו כמ"ש הש"ע סס"י זה ואין שם מזה מן המוצחזר לפסול בראשו בכל שהוא
בחדא מחתא מחתינהו אלא ודאי כמ"ש הוא עיקר כ"ל דבר ברור: (ח) אם נתרחקו בו'. גמרא
לולב כפוף סדוק פסול אר"פ דעבד כהימניק פירש"י נסדק נסדקו ראשי העליון א"ר פפא הא דקתני
ן וכתב הטור פי' כלי שיש בו שני ראשין ופירש"י שתחלת בריותו הימה ק' שיש לו ב' שדראות מחלית
דא"כ הל"ל לולב שגדל סדוק כי היכי דאמר לולבא דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעי
אלא אסדוק דבריותה דהא ר"פ אבריותה קאי דקתני סדוק ומשמע מתחילתו כמו כפוף עכ"ל ולכאור'
ה לי על הטור למה לא הקשה עדיפא מזה דהיינו ל"ל לר"פ לחלק בין כהימניק או לא הל"ל לתוך נסדק
הינא רואה דנסדק לא מיירי בתולדה הא גם אם אפשר לפ' בתולדה מ"מ ודאי יש אפשר גם שלא
יש דברי רבינו הטור דלרש"י ודאי העיקר תי' בחילוק בתולד' או לא בתולדה ומ"ה אר"פ דעבד כי
לדה קן ולא על זד המקרה אלא שכן הימה בריותו כמו שעושין כל הימניק ומש"ה פסול מה שאין
שם אחרים והוקשה לטור דכיון דאמר המקשן ונסדק מי כשר משמע שרונה להוכיח דאפי' נסדק פסול
נסדק פסול דהיינו כי הימניק זהו הנסדק הפסול דל"כ הל"ל ש"ה דעבד כהימניק אלא ודאי דגם
בר"י⁶ ורא"ש⁷ נקטו נסדק כשר ואי עבד כהימניק פסול משמע דעל נסדק קאי ואמר דאי נסדק ועבד
תולדה דא"כ הל"ל גדל סדוק אלא ודאי דלא מיירי כאן כלל בתולדה אלא אידי ואידי שלא בתולדה
אבל נסדק ונפתח למעלה פסול כ"ל צהאי מלתא: (ט) ואפי' לא נחלק התיזומת. פי' שלא נסדק
דק מרחיב השני ראשי הסדק עד שגוראים כשנים והיינו כהימניק דאיתא בגמ': (י) אבל עליו כפופים
לפי שאין העליון נחלקין וסיומתו קיימת עכ"ל. וכו' ב"י ע"ז דלא כהר"ן⁸ ע"ש ומהו הוכחתי לעיל ס"ו
כתב בלבוש וי"ל דוקא עליו העליונים אבל אם כל עליו או רובן כפופים כל שהוא פסול דודאי זה
ה האמצעי היא חמורה טפי משאר עליו ואפי"ה כשר בכפוף בראשה כ"ש בשאר העלים ותו דלדעת
רובן כמ"ש הש"ע ס"ג א"כ גם שם יש מעלה בכפופה בראשם כמ"ש הרא"ש ומיהו זה נ"ל דהא
עליו למעלה ונשאר חלק גדול מהעליון בלי כפיפה אבל אם גוף העליון נכסף הרבה מאוד לאמצען ונראה
ר כתבו הפסול בשדרה כפופה לאו דוקא הוא אלא למעוטי ראשי העליון כ"ל לפסוק צוה:

הע"ז שם כהימניק ע"ש. כתבתי כ"ו שהעולה אין מוקדקים ונראה שחלק התיזומת דהיינו עלה העליונה מעט בראשה מכשירין וכשהוא
זה לשעת רמ"א פסול מניחא ושיעת רמ"א הוא העיקר כמ"ש הע"ז סק"ד בשם סה"ד ואין צוה הכשר וולא לשטת המחבר דתלוי ברוב עליון לכן נריך להשיג ע"ז:

באר היטב

ל הפוסקים לא יטול לולב שכלה כל ירקות
א' ובעל המנהגים לא עיינו יפה דהמרדכי
שלמי נקטס אין זה הדר וא"כ פסול כל
מוץ מנסדק ונחלקה התיזומת דפסולין משום
מת. רק העליון שאלה התיזומה העליונה:

שערי תשובה

הלכות לולב סימן תרמה

פסול. וכן אם נעקם לאחד מצדדיו, (לו) פסול, [*] אבל אם נעקם (לו) לאחוריו בשר, שזו היא בריתו: **ט** אם (לח) כפוף בראשו, (לט) פסול. ודוקא כששדרתו כפופה, [*] אבל עליו (מ) כפופים (מא) בראשו כמו שדרה להיות הרפה לולבים, (ט) (מב) כשר:

שערי תשובה

הואיל, עכ"ל. ואמנם השבוי דעתו כמש"מ הנניי כלל עד דחוימת לאו מלתא, ואפלו אח"ל מלתא כיון שלא נקרא ע"ש נעבד כ"א לולב ויק כדור חדשים ואין חשש ב"ת דכל לנאותו כו', וענין סימן לג לענין דצעות תפלין מפקנים וציצית שמפר מאיזה צבע שיהיה ע"ש, וכן נלענ"ד דאין ראיה כלל מסימן חקיג לבאן, וק שבלענ"ד שהמוכר לולבים אין ראיה לצעות פן פדאימא כח"מ סימן רכה, ומכ"ש במקום שיש בנקצא לקנות לולבים יתקים ממש, דאחי לאמנועי ע"ז מלתא אחר הנדש ממש ע"ז שהוא קונה ונעבד את הקונה כנה ויש לקנסו שלא לקנות מנו, רק שכל מי שיש לו לולב לבן מפר לצבעו לצעמו או לתנו לצבע, ואם ידוע שזה המוכר יש לו לולבים לבנים ויבצען מפר.

באר היטב

העליונה: (ט) כשר. והינו אם נשאר חלק גדול מהעליון בלא כפיפה, אבל אם גוף העליון נכפפו הרפה ונראה כמו שנוכפל העלה פסול, ט"ז, ע"ש. כתב בתשובת מהר"י: לולב, אותיות ל"ו ל"ב כלומר, ל"ו צדיקים בכל דור ודור וינגד ל"ו מסכתות, ול"ב הינו התורה המתחלת ב"ב ומסמלת בלמ"ד, ולולב גימטריא ח"י"ם הינו תורה, ואחריו גימטריא חר"י, עם ג' מינים חר"י"ג, ששקול נגד תר"ג מצות. ומתהר"ל כתב: מי שקונה אתרוג עם לולב יפים וזכה לחיי עה"ז ולחיי עה"ב:

וע"ש בסמ"ע סי"ק טו לענין לשורות כשר במים, ע"ש: [*] אבל אם נעקם לאחוריו כו'. וכ' מח"כ בשם (מע"ז) [מורו] הרב ז"ל כספר גט מקשר ולכתחלה יש לזהר שלא יהיה עקם כלל לצאת מידי ספק, אף היכא דלא אפי' יש להקל בעקם לאחוריו שהוא דרך בריתו, ע"ש: [*] אבל עליו כפופים בראשו כו'. והפ"ח כתב דבזמן לזהר כהר"ן אף שעליו כפופים בראשו, גם כשאלת יבצען כתב דאף שהראש כתב דאף שהראש כתב שיהיה אוהב לצאת כו', לרצת גדולים אחרים לא די שאינו מן המכור אלא שאין יוצאין בו, וכא"ר הכי"א ג"כ דברי הפ"ח וכתב שכ"כ מה"ג בשם רב"ז, מיהו נראה דר"ן לא דוקא כ"ש קאמר אלא חלק גדול כפוף כמש"מ בס"ק ד, עכ"ל, ור"ל שקס"ד ק לענין נחלק כתב בשם הש"י דנחלק קצתו הינו עכ"פ כפופה או כנית, ע"ש. וא"כ ה"ה הכא, וקאמת לא שכיחא כלל כפוף כשעור טפח, וגם נראה דל"ד לנחלק דמנפה הש"י לפגימת המנפה ע"ש, משא"כ כאן נראה דהר"ן פוסל בכל גווי דס"ל דהיי שנוי מדבר בריתו אף שלפעמים נמצא גדול כנה. וענין ב"ט"ו דמתחלה נקט כפופה ואח"כ נקט דטפח או כנית, ונראה דלשנא קמא עקר ולשנא בתרא נקט לה משום פלגמא דר"ש וראב"י לענין פגימת המנפה, והתמכ"ם שם פסק גר"ש דשעורו טפח. וענין בח"י צ סימן י' דמימי ראיה להמכ"ם מסבה דאמרין ואותו היום נפקמה קרן המנפה כו', וענין בלבוש וקביא המג"א דאם רב העליו או פלן כפופים פסול, וענין בא"ר שכתב שהש"י חולק ומקשרי אף ברבם (בט"ז) משמע שאף בקלם דעתו להלשיר כנה, ע"ש. ונראה שכתב עכ"פ נכון לזהר כדאיכא אחר שלא לצאת כנה שראשי העליון כלם או רבם כפופים:

באר הגולה

נחלקה החימת דדוקא ברב עליו, יהיה קאי הדין זה על רב העליון, וקא משמע לן דאף דשם מבאר בפוסקים דוקא אם הנחלקה היה ברב כל עלה ולא כמקצתה, דוקא אם לא נגר הנחלקה, שהיי סמוכין זה לזה, מה שאין כן אם נחרתקו הסדקין עד שנגראו כשנים פסול, וכן מבאר בלבוש ובלבוש ש"ד, והרמ"א דצ"ר על העלה האמצעי קאי לשיחתו שהעתיק שם דעת היש"אומרים, אמנם לרצת המסבר בסעיף ג, אף אם נחלק העלה האמצעית בכלו או ברבו עד דצביר קהמק אפשר דכשר, דאין לו שום יתרון כלל משאר עליון, וכן משמע בלבוש ש"ד, אמנם מדברי הר"ן סוף דבור המתחיל 'אמר רב הונא' משמע קצת שיש להתמיד בזה, וצריך עיון. ודע עוד, דמה שפסק החי"אדם לדברי הש"י שכתב דכנות הר"ן מה שהחמיר בנחלק העלה האמצעית כמעוטו הינו דוקא כשהיה על-כל-פנים טפח, והשיג עליו, דהר"ן כתב בהד"א סוף דבור המתחיל 'נקטם ראשו' וזה לשונו: וכן מה שאמרו בגמרא בלולב הנפוף סדוק' בצלה זה אמרו, ומשמע דפסולין בכל-דהוא, לפי שעשו ראשו של לולב כקטמו של אתרוג, דאמרין בגמרא דאפלו כל-שהוא פסול בו, עד כאן לשונו, לעניות דעתי לא עין החי"אדם בט"ז סעיף קטן ז; ובלאו הכי, אפלו אם נאמר דהחי"אדם סבירא לה דברי הש"י שם לר"ת, דהר"ן דכתב 'כל-שהוא' משמע דאפלו קאי, מכל מקום אין לתפס עליו, דהלא מסקינן בגמרא על האי ברייתא דסדוק דמידי דצבירי דהמקנ דהינו בשני ראשים, וקבוצי כשנגראו בשני ראשים, אפלו אם נסדק רק מצט מן המעט, אם נחרתקו הסדקין עד שנגראו כשנים, גם לדברי הש"י פסול, וכן כתב בלבוש ש"ד, ויהיה מורי הר"ן, והש"י מורי הכי'א הנחלק סמוכין זה לזה; ונתע, דהריטב"א בחדושיו לשונו ממש שם כדברי הר"ן ויבוצי דברי הר"ן נובע בזה וכתבה מקומות מגנו, וזה לשונו: שם: וכן כל הפסולין, יבש וסדוק דהמקנ וכיוצא בזה, שעשו אותו כקטמו של אתרוג שכל הפסולין פסולין בו במשהו וכו', הרי דכתב בהד"א בסדוק דהמקנ, וקבוצי גם דברי הר"ן נכוחו באופן זה דוקא. והנה הש"י בסעיף קטן ז שכתב דלא סים כן הר"ן לפסל והמניא דאתרוג אלא בנקטם ראשו, דהא בסדוק אמרין דכל שלא נסדק דהמקנ כשר, הוא מחמת שהיה קשה לו דהמיון לאתרוג משמע לכאורה בכל גווי, וזה אינו באמת לפי מה דקמא לן דכל שלא נסדק דהמקנ כשר, ועל-כן דחק עצמו דקאי רק אנקטם, אבל אם נאמר דכרבינו דהר"ן קאי רק אהיכי דצבירי דהמקנ, וקמו שפסיק הגמרא דהברייתא דסדוק מורי בצבירי דהמקנ, יש לומר דדברי הר"ן קאי אנקטם גם-כן וכמו שכתב הריטב"א. סוף דברי כ"ו לדברי הש"י סעיף קטן ז וכו' לדברינו, אין לתפס מדברי הר"ן על מה שפסק בסעיף קטן ה דדוקא בנחלק כשעור טפח:

משנה ברורה

והנעלות מחברות בה מקאן ומקאן, ואף זה, עליו מקאן ומקאן ואמצעה חלק ועולה כמקל [רש"י]: (לו) פסול. שאין (לו) זה הדר: (לז) לאחוריו. שניעקם ונכפף לצד השדרה: ט (לח) כפוף בראשו. הינו שהיה כפוף (לו) באגמוז, בין לפניו (לס) ובין לאחוריו: (לט) פסול. שאין (לט) זה הדר: (מ) כפופים וכו'. והרא"ש כתב: אוהב אני יותר לצאת בו, שאין העליון נחלקין והימתו קימת. וכתב הלבוש: ודוקא כשהעלה העליונה לבד כפופה (כ), אבל אם פלן או רבן כפופים כל-שהוא, פסול, ונדאי זהו שנוי מבריתו ואינו הדר כלל, עד כאן לשונו, והעתיקו מהגור אבקהם. ודעת הש"י (מ) שאין לחלק בזה ועל-כל-פנים כדאיכא אחר, (מא) בנדאי יש לזהר שלא לצאת בזה שראשי העליון כלם או רבם כפופים: (מא) בראשו. ודוקא בזה, שלא נכפף אלא בראשו ונשאר חלק גדול בלי כפיפה, (מב) אבל אם גוף העליון נכפף הרפה מאד לאמצעיתו ונראה כמו שנוכפף העליון לשנים, פסול. שאין זה הדר כלל, והוא הדין אם העלה העליונה האמצעית שהיא החימה נכפפה בכדה הרבה לאמצעיתה, גם-כן פסול [פמ"ג]: (מב) כשר. ויש מן הפוסקים (מג) שמתמירין בזה, (מד) אכן המנהג להקל כהשלחן-ערוך. וענין בשערי-תשובה:

שער הציון

(לו) לבוש: (לו) רש"י: (לח) לבוש וש"א: (לט) ריטב"א: (מ) וכן משמע פשטיות השלחן-ערוך: (מא) שערי-תשובה: (מב) ט"ז וש"א: (מג) הוא הר"ן המבואר בביית-יוסף, וענין בהגור"א שהביא מהרשב"א (והוא חרושי ריטב"א ויש שמכנים אותו בשם רש"ב"א) שגם הוא סובר כן, ומשמע לכאורה שם שרק בעלה האמצעי דעתו כן: (מד) דרכי-משה:

(א) לפנינו בלבוש איתא: כשהעליון העליונים נכדים כפופים.

הלכות לולב סימן תרנא

כג באר הגולה

תרנא שעור הדס וערבה, ובו ב' סעיפים:

א (א) שעור הדס וערבה שלשה טפחים, ושדרו של לולב ארבעה טפחים, פדי שיהא (ב) שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח; (ג) באמה בת חמשה טפחים בעשה אותה ששה, צא מהם שלשה להדס, נמצא שעור הדס וערבה טפחים ומחצה שהם עשרה (ד) גודלים, ישעור שדרו של לולב (ה) י"ג גודלים ושלש גודל. ויש מי שאומר ששעור שדרו של לולב (ו) י"ד גודלים. (ז) ויש אומרים ששעור הדס וערבה י"ב גודלים ושדרו של לולב ט"ז גודלים (זכן נוהגים (ח) לכתחלה): ב יאין להם שעור למעלה. ויש מי שאומר שאפלו הוסיף בארף ההדס והערבה במה, צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהם טפח:

תרנא נטילת הלולב וברכתו, ובו ט"ו סעיפים:

א מצות ארבעה מינים, (א) אשיתל (ב) פל אחד לולב אחד (ג) ושתי ערבות (ד) ושלשה הדסים. (ה) ובמקום הדחק דליבא הדס גשר (ו) סגי לה בחד (ז) [א] דלא קטום (כ"י סי' תרמו בשם א"ח). (ז) במצוה לאגדם (ח) בקשר גמור, דהינו שני קשרים זה על זה, משום נוי. ויכול לאגדם (ט) במין אחד.

באר היטב

שערי תשובה

(א) דלא קטום. ובשעת הדחק אפלו בחד וקטום, מ"א, ע"ש: [א] דלא קטום. עכ"ט. ועין בדברי שמואל סימן פד בקהל אחר שבייט הראשון של תג לא נמצא להם מין הדס גשר כ"א בד אחד, כיון שיש בה סתלקה, שהאונים והרמב"ם והטור והמהר"ק פוסקים גר"י דג' בעינן אלא שבתקב"ן וסיגחו פוסקים גר"ע, הטוב והישר לטל אותו פד עם שאר

משנה ברורה

א (א) שעור הדס וערבה שלשה טפחים. ואם העלין שלהם יוצאין (ב) למעלה מן העין, צריך שיהיה בעצם העין שעור זה (ריטב"א): (ב) שדרו של לולב וכו'. הינו (ג) לבד מהעלין היוצאין למעלה לאחר שקלחה השדרה. ולאריך העלין לא נתן שעור: (ג) באמה בת חמשה טפחים וכו'. המחבר מבאר דבריו, שאין צריך שלשה טפחים בינונים שהם ששה באמה, אלא אנו לוקחין אמה קטנה שהיא בת חמשה טפחים בינונים ומחלקין אותה לששה טפחים קטנים, ומחצה מהן הוא שעור הדס וערבה, ונמצא ששלשה טפחים האלו הוא רק טפחים ומחצה בינונים: (ד) גודלים. פרוש, רחב גודל של אדם בינוני, שיש בכל טפח ארבעה מהם: (ה) י"ג גודלים ושלש גודל. דטפח של לולב הנוסף הנ"ל הוא גם כן טפח קטן לדעה זו, שהוא פחות מטפח בינוני שמתווק בעלמא ארבעה גודלים, כשעור שחית שהוא שני שלישי גודליו [ד"י"ב שלישי גודל הוא ארבעה גודליו], ונמצא שטפח זה מתווק רק שלשה גודליו ושלש, ועם עשרה גודליו הנ"ל הוא בסך הכל י"ג גודליו ושלש: (ו) י"ד גודליו. סבירא לה דטפח הנוסף בלולב הוא טפח בינוני שמתווק ארבעה גודליו, ונמצא שטפח הנ"ל הוא י"ד גודליו: (ז) ויש אומרים ששעור וכו'. סבירא להו דשלשה טפחים הנ"ל זכן השפח של לולב הנ"ל הוא טפחים בינונים שכל אחד מתווק ארבעה גודליו: (ח) לכתחלה. (ג) ובדיעבד די הלולב ב"ג גודליו ושלש, והדס וערבה בעשרה גודליו, ופחות מזה פסול בדיעבד (ד) פל שבשעת הזמים. כתב בתולעת יעקב: על-פי הסוד יש לטל שדרתו של לולב כלפי פניו ופני הלולב כלפי חוץ, (ה) והכי נוהגין:

א (א) שיתל. ביום טוב ראשון יותר טוב לילך למקום שיש בו לולב מלילך למקום שמתפלליו, דלולב ביום ראשון הוא דאורייתא ותפלה דרבנן. ונאפלו לולב ספק אם ישיג שם ותפלה ודאי, ילך ביום ראשון

שער הצינון

(א) ובפרי מגדים מספיק בזה, ולא ראה את הריטב"א. ועין בכסברי יעקב שמאריך בענין זה: (ב) גמרא: (ג) אחרונים. וכל הפוסלים שקתוב למעלה אודותיהם הוא דוקא בתוך שעור זה [ח"א ופשוט]: (ד) לעיל בסימן תרמט סעיף ה: (ה) פרי מגדים: (ו) גמרא: (ז) בפרי יוסף בשם פנסת הגולה ובית דוד: (ז) עין בבית יוסף בשם המגיד משנה דמקור דינו של הרמב"ם דמצינו שלשה משום דפסק גרבי טרפון ולהכי מכשיר בנקטם ראשו, ורבי טרפון מכשיר בשלשון קטומים, וכן סתם לעיל בסימן תרמו סעיף א בדעה ראשונה הסתמית, עין שם. ובפרט בשאר ימים בנדאי יש להקל ולברך גם כן, וידוע דנקטם ראשו פסול משום הדר, וידוע דנצח הרמב"ם והוא דעת רב הפוסקים דכל היכא דפסולו משום הדר גשר ביום טוב שני: (ד) ולא ביום ראשון שהוא דאורייתא, ובקרט לפי דעת הדברי שמואל המובא בשערי תשובה שלא לברך, בנדאי יש לנהר לקח מאחרים פדי שייכל לברך: (ה) אף דפרי מגדים כתב דמשמע מפגן אברהם דאף בזה יוכל לברך, למעשה לא נראה להורות כן, דרב הפוסקים אין סוברין ברמב"ן, ובנה שרין השיעתי יעקב עם הדברי שמואל שלא לברך, והפרי מגדים יחיד לגביהו. ומה שקתב דמשמע מפגן אברהם, לא ידעתי מקומו, דכי משום דכתב דנדאי הוא לסמך עליו בשעת הדחק, ואיה דייכל לברך? ואפשר בשאר ימים דנקטם גשר לרב פוסקים, אפשר דייכל גם כן לברך, וצריך עיון: (ו) גמרא:

וסימנו מראה לנן, אבל נראה דהכא כוונתו ליוצא יותר דחשיב כניטל ואולי כוונתו דנופל במיעוץ מעט ול"ע, ומצוי הדבר שהחמה שורפת ראש העלה בחודה ממש ומראהו אדום אבל הוא עומד בקשייתו ואינו בכלל יבש.

[א"ה, לולב הנא מדקל נקצה, ע"י ס' קי"ו לסי' תרמ"ה].

סימן קמו

ב"ה, יום ועש"ק ד' חשון העת"ר.

(א) אור"ח תרמ"ו סעיף ה' ולעיוצא ברובו ובהגה' ואפי' אינו בראשו, לכאורה נראה לשיטה זו דאם נשרו רוב עליה ורוב הקנים וגשמייר רוב ארך ההדס מכוסה בעצמו ג"כ כשר, ומשכחת לה בזהו הקנים בראשן מקורבין יותר מלמטה מה וכאפילו הקנים מלמעלה ששה הקנים עדיין רוב ההדס עבות מחמשה הקנים הנשארין, ואפשר דאפילו אין בין הקנים הנשארין רוב שיעור ארך ההדס אלא בצירוף מקצת העץ שעלה האחרונה חופה אותה נמי כשר דלעולם העץ הגממה תחת העליון עבות מקרי ואפי' כשהעליון פרושות יש לשערן כאילו מושכבות וחופות ולפי"ו מש"ל הרבה שיהי נשרו רוב עליו וקנין העליונים, ורוב העץ עבות בקנין החתומין שהרי הקן העליון אינו חופה את העץ אלא העליון עולין למעלה מן העץ, מיהו אם עלי הקנין הקצונים הנשארין רוכבין על מקום שרש העליון שנשרו י"ל שאין חושבין את חפיון אלא עד שרשן של הנשר, וצריך שיהי רוב השיעור מן שרש הנשר ולמטה.

(ב) ונראה עוד דאפי' בערבה דינא הכי והא דנשרו רוב עליו היינו רוב צורת העליון שעל הערבה והעליון המרוחקין נוטלין חלקן בצורת ערבה יותר מהמקורבין ולפי"ו רוב עליו ר"ל עליו של רוב ומיעוט עליו היינו עליו של מיעוט, ועוד י"ל דנקטו בזהו דברוב עליו הי רוב העץ, אבל לענין דינא העיקר תלוי ברוב העץ מיהו בערבה נראה דאין למדוד את הרוב רק משרש העלה הנשאר ולא מכנגד ראשה.

(ג) והא דמוכה בגמ' ל"ב ב' דלא מש"ל נשרו רוב עליו ועצמותו קיימת היינו נמי שמפרש עליו של רוב ועוד דמפרש דכל עצמותו קיימת נמי מש"ל ועוד דמפרש רוב היינו רוב כל קן וכדאמר שם נתרו תרי כו' והלכך לא מש"ל אלא באסא מנראה, ובא"ה מש"ל נשרו רוב עליו כשר מבלעדי אסא מנראה לפי מש"כ הגרימ"ה (שליט"א) [וללה"ה] בציאור הלכות ד"ה ולעיוצא להסתפק להכשיר ע"י תרי רובא יעו"ש.

(ד) ולכן אם רוב העץ מגולה בהדס ודאי פסול אף שרוב הקנין קיימין בראש ההדס וכן בערבה אם נשרו העליון של רוב העץ, ונראה דאפי' אי נימא לפסול ברוב העץ מכוסה ונשרו רוב הקנין מ"מ נראה דיש לפסול ג"כ ברוב העץ מגולה בין בהדס בין בערבה.

(ה) כתוב בשיעור"ט בשם מו"ק בעלי הדס שאין ראשו ש"ו מגיע לעיקרו של זה כשר, ונראה דדוקא כשהיו כן בגידולן אבל אם היו העליון מורכבין זע"ז ונשרו האמצעין ועדיין קני ההדס תכופין זל"ז והעץ חפוי, יש להסתפק בנשרו רוב הקנין, אי נימא דלא מהני חפיו הרוב בנשרו רוב הקנין וכש"נ לעיל להסתפק בזה, ה"נ בזה פסול, ואפי' אה"ל דהעיקר תלוי בחפוי רוב עדיין יש להסתפק אי חשבינן פרישת העלה לחפיו דאפשר דוקא בין הקנים שהיו בגידולן מקרי חפוי, ואפשר דעד שרשן של הני דנשרו מקרי חפוי ומשם ולהלן מתיחס להעליון שנשרו ומקרי גלוי ועד"ז יש למדוד את הרוב שיהא עבות וכבר נתבאר לעיל כל הני ספיקות.

(ו) ולפי מש"כ בסק"ד לפסול ברוב מגולה אפי' ברוב קנים קיימין ואפי' כשתמני לומר דנשרו רוב עליו פסול ברוב מכוסה, לפ"ו כל הני ספיקין דסק"ה יש להסתפק ואפי' ברוב הקנים קיימין מן דאנו מסתפקים בו שאין כאן חפוי רוב פסול לכל הפי', ואי נימא לספק החמור שבכל הני ספיקות והוא דלא מקרי חפוי אלא העץ שבין

שני קנים הסמוכין בגדולן, לפי זה הדס שהיו בו שמונה קנים ונשרו שמי עליו מקן השלישי שמראה ההדס ושמי עליו מקן הה' פסול שאין כאן חפוי אלא בין קן א' ובין ו' ח' ובין ז' ו' וזו בס"ה ג' תוכיות שבין הקנים וד' תוכיות מגולות, ולא מסתבר כלל לפסוק בזה, ולכן יש לפשוט דלעולם תחת עלי הקן מקרי חפוי ואף שנשר הקן הסמוך לו ואף שאין העלים שבין הנשאר מגיעין לקן הסמוך להן עתה, אחר שנשר הקן הסמוך להן בגידולן, וכ"ז מוכרח מהציר שנתבאר.

(ז) ומתבאר דלמד דינא דמו"ק המוצא בסק"ה לפסול בעליון שאין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה לא יתכן רק אם היו כן בגידולן אבל לא כשנשר אמצעו, ולפי"ד בצירוף האמור כשלא היה בקן הג' והה' רק עלה א' בתחלת גידולן או שלא היה כל זמנחת עליו במקום הראוי לקן ג' וה' פסול שקן הג' והד' והה' והו' חסר עליו.

(ח) **נראה** דכשמודדין רוב החפיו יש לחשוב את העץ שמלמטה מהקן התחתון כמגולה, אבל העץ שממעל הקן העליון כגון אם נשרו העליון שצראש העץ או שנקטס ראשו ועלתה בו תמרה כמכוסה דלעולם העליון חופין לראש ההדס כדרך גדולן, אמנם אם נשרו רוב העליון פוסלין אף אם הרוב חפוי או שאין תלוי כלל בחפיו רוב אלא בקיום רוב הקנים, יש להסתפק בזהו עוקזי העץ שמלמעלה ומלמטה אי נדונין למנין החסרין ומסתבר דהעץ שמלמעלה מן הקן העליון בנקטס ראשו ועלתה בו תמרה נידון כניטל קן אחד אבל העץ שמלמטה מהקנים אם נחתך ההדס אלא שרשו ולא היו עליו חופין אותו מעולם לא נתשז למנין הנושרין אבל כשנחתך בין הקנים הרי הוא כניטל קן, וכ"ז אם צריך להעץ להשלמת שיעור ארך ההדס.

(ט) **הדס** שהיו לו ז' קנים ונשר הקן הב' ג' ד' ונשר ה' ו' ז' והא' שבראש אי נימא דהעיקר תלוי בצירוף רוב הקנים כשר אבל אי בעינן חפיו רוב אע"ג דאסיקנא דהקן שאלל הנשר שפיר מקרי חפיו אכתי אין כאן רק מחצה חפוי ואי הנשארין מקורבין כל שהו מהנושרין אין כאן רק מיעוט חפוי, וכן אם יש עוקץ תחת הקן התחתון [המשלים שיעור ההדס] ובאופן דלא מקרי נטל קנו וכש"נ לעיל, אכתי פסול משום רוב מגולה.

(י) היה קניו ט' וחתך העץ בין א' וב' ובין ח' וט' והשאר עץ לחצר הקן הקצוני מזה ומזה, והוא עתה בשיעורו י"ב גודלין ונשרו ג' קנים ועדיין רובו חפוי בדי' הקנים הנשארין שיש כאן ג' תוכיות מגולות ב' תוכיות של קן ג' וד' וחצי החוץ הנשאר בין קן א' וב' וחצי החוץ הנשאר בין ח' וט', וד' תוכיות מכוסות תלוי בספק אם נשירת רוב הקנים פוסל ברובו חפוי.

(יא) **בבה"ל** סד"ה ולעיוצא כחז בשם הב"י דאם ההדס ארוך בצירוף כל הנשאר רוב של י"ב גודלין כשר, והנה אם עיקר הדין תלוי בחפוי רוב הנה בכגון זה יש למדוד כל קן וקן * אם כל אורך העליון או עד מקום שורש הקן שנשר וכש"נ לעיל, ואפי' אין כאן רק קנים בודדין וכש"נ לעיל, אבל אם נשירת רוב קנים פוסל אף ברוב מכוסה מש"ל שיהא ז' גודלין עבות ואכתי ליכא שיעור הכשר שהרי בעינן שיתלקטו מכל הבד עד שבצירופן יהי ג' טפחים שרוב קניהן קיימין, כגון בד של כ"ד גודלין ובין קן לקן אגודל ופלו כל הקנים ונשאר ח' ד' ז' י' י"ג ט"ז י"ט כ"ב הרי כאן ח' גודלין קנים ואין אתה יכול ללקט בו י"ב גודלין שיהא רוב הקנים קיימין שכל מקצת הקנים יש בו רוב נשר מכאן ומכאן וכש"נ לעיל סק"ח, וכן בצירוף האמור כשאין צנייהן אגודל אלא פחות מעט עד שז' תוכיות הן רוב מלומצס, ונשרו רוב העליון ונשאר ח' ה' ז' ט' י"א י"ג הרוב חפוי ואין כאן י"ב גודלין ברוב קנים שהרי אין כאן רק י"ב תוכיות וי"ב גודלין הן י"ד תוכיות פחות מעט ובמשך י"ד תוכיות יהי הנשר לא פחות מן' או ח' קנים והקיים אינו אלא ז', וכן אם הקיים מרוחקות זה מזה והנשר מכוסות הקנים זה לזה דבקל מש"ל שרוב חפוי אבל כשחטטריך את החסר ל"ב גודלין יהי הנושרין רוב, ואם הקנים הנושרין הסמוכות להני הנשארין סמוכות וכאשר חטטריך מקצת הבד שבקנים הקיימים עם מקצת הבד הרחוק מהן שהקנים שנשרו שם היו מרחקות ויהי רוב הקנים בנמשך י"ב גודלין קיימין נראה דאין

הלכות לולב סימן תרמו

קיג באר הגולה

תרמו דיני הדס, ובו י"א סעיפים:

א *הדס (ב) (א) שנקטם ראשו, (ג) (ב) פשר. [*] (ג) נקשרו רב עליו, אם נשתירו שלשה עליו (ג) (ד) בקן אחד, פשר: ב (ה) יהיו ענכיו מרבות מעליו, (ו) אם (ז) ירקות פשר, ואם אדמות או שחורות פסול. (ז) ואם מעטן, פשר. ואין ממעטין אותם (ח) ביום טוב, לפי שהוא כמתקן. *העבר ולקטן, (ח) או (ו) [ו] שלקטן אחד אחד לאכילה, הרי זה פשר. (ומיום ראשון ואילך (ט) פשר (י) בכל ענין) (כ"י בשם א"ח) ג [*] ענף עץ עבת האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, יבגון שלשה עליו או יותר (י) בגבעול אחד; אבל אם היו שני העלים בשהו זה כנגד זה והעלה השלישי

שערי תשובה

באר היטב

[*] נקשרו רב עליו כו'. ועין בשו"ת פ"י סימן ג בנשרו רב עליו בענין דפסול, אפילו בשאר ימים פסול למאן דס"ל הדר כל ד' בענין, ואפילו בלולב ובקנה פסול שאר ימים כמו ביום ראשון וכן כל הפסולים חרו מחסר ושאילה, ואצ"ל נקשרו עליו הדס, דכתיב בה עבת כו', ע"ש: [ו] שלקטן. עב"ט. ועין בספרי שו"ת בית אפרים סימן נה וסימן נט שם תבאר באר היטב דברי הרמב"ם, וגם בתבתי לנשב דלא תקשי אהא דאמרין אם מעטן פשר, והא דק"ל כל מלתא דאמר ותקמא ל"ת אי עבדי לא מהני, עפ"י דברי החוט' דתמורה בצורם און בכור כו', ע"ש. ועין בספר ד"ק דפסול שהובא לקמן סימן תרמו דאם קצצו אינס' יהודים ערכה בשבת דמימי ראיה מהו דצבר ולקטן דלית בה משום מה"ב, ובכ"י קאן ובמח"ב סימן תרסו ה"א דצבר וקטן [*] ענף עץ עבת כו'. וכתב במו"ק קציעה: הו"ו שאין עלים שלו ראשו של זה מניע לקצו של זה פסול מק"ו דלולב כו', כ"ש בזה דילפינן מקרא

(ב) שנקטם. הינו מן העץ של ההדס דהינו הון של ג' עליו, אבל בעלה לחד לא שני נקטם ראשו: (ג) פשר. וזהו דעת הרמב"ם, אבל הראב"ד כתב עליו ז"ל: ובכר הופיע רוח הקדש בבית מדרשו מפמה שנים והעלינו שנקטם ראשו פסול, ועין סעיף י"ד. ועין ט"ז: (ג) בקן. עין ט"ז אי פרושו אפלו אין שם רק פעם א' ג' בחד קן, ופליג על הרא"ש דכע"ז רב שעור הדס שיהא עבת של ג' בקן כמ"ש בש"ע ס"ה, ע"ש, או פרושו דעל כל קן אמר שיהיה שם ג' עליו, ע"ש: (ד) ירקות. דמינא ודדס הוא: (ה) ב"ט. פי' דקדם י"ט ונתלשו והפרי הנה שגורל בהדס הוא גורל אפלו בתלוש, כ"כ רש"י: (ו) שלקטן. גרסא זו אינה נכונה ברמב"ם, דבגמרא אמרין רשב"א אומר ממעטין ב"ט ופריה וקא מתקן מנא ומשני רב אשי כגון שלקטן לאכילה ולא להכשירו, ופריה וקא פסיק רישא הוא ומשני להתיר לכתחלה למצט בשמלקט לאכילה, וה"ל להזכיר דאית לה הושענא אחרתא. או שלקטן אחר לאכילה, ור"ל אחר שא"צ לתקן זה, ט"ז ומ"א. ומ"מ לצורך מצוה שרי, חוסי' דף לג,

דאית לה הושענא אחרתא, ע"כ; וקשה על הרמב"ם דמשמע דרוצה להתיר לכתחלה למצט בשמלקט לאכילה, וה"ל להזכיר דאית לה הושענא אחרתא. או שלקטן אחר לאכילה, ור"ל אחר שא"צ לתקן זה, ט"ז ומ"א. ומ"מ לצורך מצוה שרי, חוסי' דף לג,

באר היטב

משנה ברורה

* הדס וכו'. כתב הפג"א בזה שם המים דעים: פסולי דעבת פסולים כל שבקעה, ומשמע מזה דוקא מה שפסול משום עבת, אבל שאר פסולים, כגון נקשרו עליו או ענכיו מרבות מעליו, לא פסול רק ביום ראשון. אבל האמת דבראב"ד לשיטתו א"ל, דבכ"י א"ל לה בתמידי דעים שם דהפסולים משום הדר לא פסולים רק ביום ראשון, אבל לפי מה דפסק (הרמ"א בסימן חרמט סעיף ה לענין תזוית), וכמו שפסק הפג"א בזה בעצמו לענין ענכיו מרבות מעליו, כל פסולי הדס שזכור בסימן זה פסולים כל שבקעה, דכלם או משום עבת או משום הדר הו'. עד כאן לשון הפג"א יע"ב. אמנם דבר זה דהפסולים משום הדר פסולים כל שבקעה לאו מלתא בריחא היא, עין לקמן בסימן חרמט לענין תזוית מה שכתבנו שם: * עבר ולקטן וכו'. הנה המסבר סתם בזה, משמע

א (א) שנקטם ראשו. הינו העץ, אבל בעלה לחד לא שני נקטם ראשו, ויבדלקמן בסעיף י' בהנה"ה: (ב) פשר. עין לקמן בסעיף י' שפכיא מחלקת בזה, (ב) לפי ששני סעיפים הראשונים אלו הוא לשון הרמב"ם, וכן סעיף ג ואילך הוא לשון הטור, ונמשך כאן אחר לשון הרמב"ם אגב שאר הדינים: (ג) נקשרו רב עליו. הינו (ג) שהיה בכל קן וקן היוצא ממנו שבקעה עליו ונשרו מהו ארבעה, כיון שששתי שלשה עליו עזין נקרא עץ עבת וקשר, ויבדלקמן בסעיף ד: (ד) בקן אחד. הינו (ג) בכל קן וקן ממנו: ב (ה) היו ענכיו. דלפעמים גדל על ההדס פרי כמין ענבה: (ו) אם ירקות פשר. דגם ההדס ירק הוא ואין שני מראה מחמת הענבים, מה שאין כן בשחורות; וגם אדמות הו"ו שחורות, דאמרין האי שחור אדם הוא אלא שלקה, אבל אדמות או שחורות פסול, דלאו הדר (ז) הוא. ואם היו שאר גונים, כגון גע"ל או בלא"ה, בקפוחת המרים מצדד להתמיר, ובפרי"מגדים מספספ (ח) בזה: (ז) ואם מעטן. הינו מערב"ביום טוב. וימטר למצט אותן לכתחלה כדי שיהיו עליו מרבות מענכיו, ואפלו למצטן (ו) בחר דאגד הלולב: (ח) או שלקטן אחד אחד לאכילה. עין ב"ט ונהג"א שהספימו דצריך לומר 'או שלקטן אחר לאכילה', וכן הספ"ס הפג"א אברהם לדינא, דדוקא איש אחר שלקטן לאכילה ואינו מתכוון להכשירו מטר אף על-גב דפסיק רישא הוא, דממילא מכשר, הרי לא ניקחא לה בהתקשר ההוא, וכיון דלבסוף יהיה תועלת בזה לאדם אחר שיהיה יכול לצאת מהו י"ד מצוה לא מחמירין בזה, מה שאין כן אותו האיש גופא, אף אם הוא מכון לאכילה ולא להכשירו, מפל מקום אסור דפסיק רישא הוא, (ו) אם לא דאית לה הדסים אחרים לצאת מהו ואין צריך להו: (ט) פשר כולל, ורצה לומר, אפלו לא מעטן כלל, וטעמו, דבכ"י א"ל לה דכל הפסולין, אפלו אותם שפסולין משום הדר, גם כן פסולין הוא רק ביום הראשון. (ט) ולפי זה, לדין דפסקינן לקמן בסימן חרמט דפסולין מחמת הדר פסולין כל שבקעה, (ט) גם בזה פסולין כל שבקעה: ב (י) בגבעול אחד. רוצה לומר, בכל קן וקן, ויהיו סמוכים זה

שערי תשובה

(ב) הנה"א: (ג) אחרונים: (ג) ט"ז ונהג"א בשם הפג"א משמע לכאורה במסקנתו דצריך הטעם, דבשחורות או אדמות כבר נגמר פרו'ו, והתורה אמרה "ולקחתם ענף" ולא פרי, מה שאין כן בירקות עדין לא נגמר הפרי (ודרו'ן מתחלה להיות ירק ואחר כך מתבשין ונעשה שחור), ואם דרו'ן ההדס הנה לגורל פרות ירקין (והינו אף בגמ'ו), לפי זה פסול אף בירקין. אכן בבבלי דמסיק משום דירקות מינא דהדס הוא, משמע דתולפס הטעם כמו שאמר הירושלמי מתחלה, משום דאין דומות לעצו (רוצה לומר, שמתורה אמרה "ולקחתם ענף עץ", וכעין שיהיה דבר שהוא דומה לעץ של מין הנה, ולאפוקי בשלוקח בידו דבר שאינו דומה לעצו), וצ"ל בן בירקין לעולם פשר, ולפיכך סתם בשלוקח צריך ולא חלק. ובתנ"ך חפס הנהפ"ענינים על הפני"משה, עין שם. והנה לרברי הירושלמי יש לנו טעם חדש על מה שפסל המשנה בענכיו מרבות מעליו, ואפשר דבכ"י רש"י הוא, כיון דבבלי לא הוזכר כלל טעם להפסול, מסתמא הטעם דלאו הדר הוא. ועין בגמ'ו אברהם סוף סעיף קטן ד שכתב דצ"ל בירקין משום הדר, דאם לא כן מאיזה טעם יפסל, ולפי הנהגה אשתמיט לה הירושלמי. אחר כך מצאתי בפרי"מגדים שהעיר מן הירושלמי, וצריך עיין: (ה) ועין שם עוד דאדמות ושחורות, בין נעשה כן בתלוש או במתקן: (ו) בן משמע בגמרא: (ז) גמרא: (ח) מגן אברהם ונהג"א, וגם הט"ז ואלה רבה מחמירין בזה ומשעם אחר, ודלא כדו' למצטן בהל"המועד: (ט) עין מה שכתבתי בסוף הסימן בכאור הלכה:

הלכות לולב סימן תרמו

1 שם משמה דאמיור
ח בריהא שם ט טור
קשם הרא"ש שהקריע
דבריו הרא"י

(יא) למעלה מהם, 'אין זה עבת, אבל (יב) נקרא הדם (ח) [ח] שוטה: הגה הפסול (יג) אפלו בשעת הדחק, ואיכא מאן דאמר בנקרא (יד) דכשר, ועל-כן נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המוכאים ואין שלשה עליו בגבעול אחד. ויש מי שפכת דהדסים שלנו אין נקראים הדם שוטה *הואיל והם שנים על-גב שנים, ואין פהדס שוטה הנזכר בנקרא, (טו) ולכן נהגו להקל כמו שפכתו מתרי קולון ומתרי איסרלן ז"ל בתשובותיהם: ד "יצאו הרבה בקן אחד (טז) ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא (ט) שלשה בקן אחד, כשר, (יז) אפלו נשרו רבם, כגון שהיו שבועה ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה: ה' למצוה בעינין

באר היטב

(ח) שוטה. עין בתשובת חכם צבי סימן קסא, ההדסים הנמצאים באמשטרדם ובמבורג תלתא תלתא בחד קנא פשרות ומצוה מן הפכתור לקנותם בדרמים יקרים, ודלא פהשבות-יעקב שפכת שהם מרפכות, ואותם הפכים מן איטליא הם פסולים, ע"ש, ועין בשבות-יעקב ח"ב סימן כח. וכ"פ בתשובת פנים מאירות סימן ט, וכתב: הלוקח אצל הדסים הלחים הנקראים תלתא בחד קנא עוד הדם המביאים מאיטליא כדי לצאת שצ"ל עבת דהינו ג"ט, פסול להר"ן, ולהרא"ש אם נפסקו ב' מן רב ששעור שהעלה לדין שהדס שלנו שנים ע"ג שנים אם נשר א' מן שעור ההדס שצ"ל עבת דהינו ג"ט, פסול להר"ן, ולהרא"ש אם נפסקו ב' מן רב ששעור זה או פסול, וצריך לזהר בזה, דהרבה פעמים נושרים הרבה עלים מההדס ואינם משגיחים ע"י, עכ"ל. וכתב של"ה דצריך לראות שיהיו דרך גדולם,

שערי תשובה

דבעינן ענפים חופים אה צעו: [ח] שוטה. עכ"ט. ומ"ש ואותן הפכים מאיטליא הם פסולים ר"ל שהח"צ כ"כ קלפי מ"ש השכ"י שאין לברך על הדסים הנמצאים בנקרא (והם ג"כ נמצאים באמשטרדם ובמבורג) לצאת בהם משמש מרפכים, לפי שבעינינו הפכים מאיטליא הענבים קטנים ונגלים ובחרישים משוכים בארץ והם נמצא קצח גרעינים גדולים ולכן יש לברך על ההדסים שהנהגו שמביאים מפרקת וכל שעדין הם ירקים יוצאים בהם, אך בשעת הדחק שלא נמצא הדסים ההנהגים אפשר להתיר לצאת בהם כו', ע"ש וע"י קטב הח"צ דנהפוך הוא דאלו שבאים מפרקת הנו מאיטליא, אם לא במקום וזמן שא"א למצא מאלו הפשרים, ע"ש, ועין בספרי בית-אפרים על קרפות הרצה בריש סימן לה פפרוש אפלו כטרקא דאסא, שהבאתי שם דברי מתוק-פדק ותמתי עלי, ובארתי ג"כ בזה בספרי שו"ת בית-אפרים חלק י"ד סימן י ושם הבאתי דברי הח"צ הנ"ל ותמתי על הפפות-תמרים שרוצה להעמיט בדברי הרא"ש, ולפמ"ש דעלה א' למעלה לא הר הדי הדס שוטה ורא דמבאר דדוק עמית הג' ונהפוך הוא דאלו שהבאתי שם דברי המדענים דבעינן דקמי כאותו עגל אלא שצ"ל א' מרפב על שניהם שהוא מתפשט קצת לרחבו והינו עבת דקרא, ע"ש שפכתו שעפ"י יש לישב דברי מח"ב כהנ"ג, ע"ש. ומ"ש הבה"ט בשם הפמ"א שנוכר על כל חוסיף, ע"ש שלא כ"כ בהקלט רק כ' שיותר היה להם לחש שיעברו על כ"ח לוצת קצת גדולים שהביא הרא"ש דמכח דלוקנן (נראה שהוא ט"ס וצ"ל דלוקנן דלולב אי"צ אגד, וי"ל דאפלו לוקנן לא אמרין האי לחודה קאי אלא עובר על ב"ח, ע"ש) דלולב צריך אגד עובר על ב"ח מדאורינא באינו מינו אפלו נתפון לנו, ע"ש, ועין בתשובת שכ"י ח"ב סימן קח שהביא דברי הח"צ ו' שאין דבריו סבירים והעקר כמ"ש בחלק א שמוחו"ז הגאון מוהר"ש שפינא לא רצה לשנות המנהג כלל, אך לענין לקח הדסים ישינים, וחר קטב ג"כ דלא שפיר עכדי דאיכא גזרת הוראים בכל חוסיף (ולענ"ד דלא שפ"ך בזה גזרת הוראים פ"ן דלא מנכר שני רק הנרעניים, מאן מפסי לומר שזה אינו מינו) וגם בשו"ת פמ"א סימן ט, ועין במג"א סימן תרנה ס"ק טו דצריך פנה לה לצאת רק באחד איה שהיא נכון ע"פ הדין, והכי קי"ל לענין תליצה שחולצים לאשר בשמאל והמין, מ"מ מי דוחקני לכל זה כו', ע"ש, ומ"ש ראה מתליצה צ"ע, ועין בספרי שו"ת בית-אפרים סימן א וכט"ו לעיל סימן לט, ועין במדור וקציצה שפכת דג"י הדס אין התרבה פוסל כלל פ"ן דלא מנכר השנוי, ע"ש, דבריו צ"ע, ועין במח"ב שהביא מתשובת רמ"א סימן ק"ו, וכתב מח"ב דאם הוא

באר הלקה

דסבירא לה אפלו אם השחירו ביום-טוב דהוי לה נראה ונראה, אפלו הכי חזון ונראה בשחוקו, ובאמת בעיני היא זו בנקרא, ועין בבית-יוסף דמתרין זה, וכן ה"ט והגר"א חתרו לישב אפאי אולינו להקל בזה. והנה טעם המחבר שפכת בזה, משום דהר"י והרא"ש והרמב"ם סתמו בזה ולא חלקו, אכן לצניח דעתי לאו ראה היא, דסתם שחורות לא משמע כלל ששחורו היום אלא דשחורות מאחמול, וכי"כ דב"ב ר"ך, פ"ן דהם לא הקלו בפרוש, ומצינו לבמה ראשונים קמאי דקמאי שיש להתחיר בזה, אין להקל בזה, הינו הר"י גיאת וכן משמע מתרבו הנגאל וכן פסב המאור [והובא דבריו גם בשג"ל-הלקט] והעטור והאור ורע ותר"ן, עין שם בדברי גלם שנקטו דאין להקל כי אם בראשחור מערב-יום-טוב דהוי לה ש"ב דחוי מעקרא ולא שמה דחוי, ולא באשחור ביום-טוב: * הואיל והם שנים על-גב שנים ואין בכלל הדס שוטה. עין בכפתרי-יעקב שפמה על זה, הא מקל מקום אינו בכלל עבת האמור בחודה דהוא דוקא בת תלתא טרפי: ועין שם שהוכיח דאף אלו המקלים בשעת הדחק הוא דוקא בתרי וחד אכל על תרי ותרי אין לנו שום סמך, אם לא דנסמך על דעת בעל השלמה שפמתי בשעת הדחק לברך על שלשה מינים. והנה בלאו הכי שכל הפוסקים חולקים עליו, מקל מקום בלאו הכי לא שפך אצלנו טעם זה, פ"ן שג"ל אצלנו הדסים נאים של שלשה על שלשה; ואף שבשורת שבבות-יעקב רצה לסקל משעם מרפכים, כבר חלקו עליו בתשובת חכם צבי ופנים מאירות, והדין עמהם, וכבר פשט המנהג עמה בכל מקום להכשירם שדיע הוא שאינם מרפכים, וכן שכל לקים המצות באלו, אפלו אין בעיר אלהם רק אחת, לא מקרי תו שעת הדחק לברך על שלשה מינים בלא הדס כשר, ולכן אש"י הקונה לו אפלו רק הדס אחד של שלשה על שלשה וישלים בשנים בדים שאגי שנשפיר על-פל-פנים רב הדין ורבו ככלו, מה שאין פן הכא

שער הציון

(י) פוסקים: (יא) לבוש, וכן קטב הריטב"א: (יב) בית-יוסף סוף הסימן: (יג) עין בכפתרי-יעקב דמתפלא דאין לזה שום מקור להקל אף לאוחו מאן-דאמר: (יד) רוצה לומר, בלם בשנה: (טו) עוד כתב שם: הרבה מן פוסקים ראשונים סבירא להו דאסור להוסיף מה שאינו עבת ועובר על כל חוסיף, אכן מהני תנאי באיזה דבר שהושש שאינו בכלל הדס, שיאמר: אם הוא הדס אצא בו ואם לאו יהיה כאבן, ואז אינו בכל חוסיף, כמו בשני זוגות תפלין: (טז) ב"ח ופרישה, וכן משמע בריטב"א:

הלכות לולב מימן תרמו

קיד באר הגולה

כל שעור ארץ ההרס שיהא עבת, (יח) *ולעפוכא ברבו (יט) (ואפלו אינו בראשו) (טו): ו יבשו עליו, פסול; כמשו, פשר; ז שעור היבשות, לאפלו אם נפרך בצפרן אם צדין ירקים הם, פשר, ואינם נקראים יבשים אלא (י) (כ) פשילבינו פניהם: ח יבשו רב עליו (כא) ונשתירו (כב) בראש כל בד מהשלשה בדין קן אחד ובו שלשה עליו לחין, פשר. (כג) ייש מפרשים, שאפלו אם מהשלשה שבת קנא יבשו שנים ולא נשאר פי אם אחד לח, (כד) פשר, (כה) והוא שיהיה העלה (כו) שהוא מרב על שניהם: ט אם אותם עלים שלא יבשו הם (כז) פמושין, ייש פוסלין ייש מכשירין:

באר היטב

ע"ש: (י) פשילבינו. אחר שיפרכו בצפרן, מ"ב, מ"א: ודאי מרוב יש לפסל, ע"ש, וגם לטעם הלבוש דפוסל אחריו מרוב משום שצנצנה בו צברה יש לפסל פאן דשקא הרבץ באילן מאכל, וזה האות דנרענים שלו גדולים קצת וכמש"ל מדברי השבו"י בזה:

שערי תשובה

באור הלכה

של הדין אחרים שהם של שנים על שנים אם אין ידו משגת לקח שלשה בדים של הדין שהם שלשה על שלשה, או הנהל יחזו להם לולב עם הדין שלשה על שלשה ונצאו בו כל הנהל, עד כאן לשונו: * ולעפוכא ברבו. ע"ז במשנה ברורה שכתבנו והספיקו פמה אחרונים להקל בהרא"ה דאפלו נשרו מכל קן בכל ארבו עלה אחד גס"פן פשר, כיון דנשאר שנים בכל קן דהוי רבא. ונסתפקא אם נשרו מארץ ההרס מקצת עליו, דפסק המחבר דכשר דהוי רבא. ולא קצין עבת רק ברבו, אם מן הרוב ההוא נשר גס"פן מכל קן עלה אחד, אם אמרין בזה תרי רבא להכשיר. והנה ראיתי לאחד מן האחרונים דמשמע מדכריו ייש להכשיר גם באפן זה, וכן משמע מה"א"ד, אכן לענין דעמי צריך עיון, דמגין לנו לומר דנחשיב בכל אחד פתר רבא בין לענין רחבו בין לענין ארבו, ודי לנו אם נקל בהרא"ה להכשיר אם חסר עלה אחד מכל קן לכל ארבו, או בהרא"ה אם חסר המעוט בכל רחבו מרבו למטה, אבל לא שנתבר שניהם יחד, הלא על-כ"פ פנים יקרא על-ידיה נשרו רב עליה, דהינו אם יש בהבר של הדין ו' שורות של קנים תלקח בכל קן ונשור מהם ג' שורות לגמרי ומה ארבעה שורות הנשארים חסר עלה אחת בכל שורה, הרי שחסר י"ג עלים בסך-הכל, ובהרס לא נשאר

משנה ברורה

להכשירו ונאמר דאף עתה עבת קרינא בה: ה (יח) ולעפוכא ברבו. הנינו שההרס ששעורו הוא לא יותר משנים-עשר גידלין, כדלקמן בסימן תרנ"ו, אין צריך עבת בכלו, רק שבצה גידלין זה עבת, דהינו שלשה עלים בכל קן, והתמשה גידלין - אפלו נחסר לגמרי, שנשרו עליו, (יז) או שלא היו עבת, דהינו שהיו עליו שנים על-גבי שנים או תרי וחד, דכיון שרבו היה עבת, פשר. ובהרס שהיו בכל שעור ארבו שלשה עלים בכל קן ונשור עלה אחת מכל קן ברב שעור ארץ ההרס, יש בזה פלגתא בין הראשונים: (יח) יש מכשירין, דכיון דנשאר שנים בכל קן, רבו בכלו, פי היכי דמכשירין בנשורו מקצת עליו מארבו של ההרס, (יט) ייש פוסלין, דסביא להו דעל-ידיה לא נשאר עליו שם עבת כלל, דאין עבת אלא בשלשה. וילענין הלכה נקטינן להקל (כ) במקום הדחק, שכן הספיקו (כא) פמה אחרונים. ודוקא פשוטארו על-כ"פ פנים שני עליו בכל קן דהוי רבא על-כ"פ פנים, אבל אם נשור שני עליו ברב שעור ארץ ההרס, פסול לכלי עלמא. (כב) ואם כן במקום שנהגין לצאת בהרסים של שנים על-גבי שנים, כדלעיל בהג"ה, אם נשור (כג) עלה אחת מכל קן ברב

שעור ארץ ההרס, פסול לכלי עלמא, ולא נשאר רבא (יט) ואפלו אינו בראשו. כגון שמלמטה עד רבו יוצא בכל קן וקן שלשה עליו ולמעלה נשור עליו או שהוא אינו עבת, גס"פן פשר. ואף-על-גב דביבשו עליו פסק בסעיף ח דאינו פשר פי אם פשנשתירו בכל בד שלשה עליו לחין בראשו ודוקא, שם תשעם משום הר, והדר נכר בשהוא בראשו, אבל כאן משום עבת ודי בכל מקום: ז (כ) פשילבינו פניהם. לאחר שנקרף בצפרן [מ"א]. ובאמת (כד) אינו מצוי במציאות שילבינו פניו ולא יהיה נפרך בצפרן, ואם כן פשנחלבן פניהם ודאי יבש הוא. וימי שאינו בקי בזה השעור, משמע בתמים דעים שיכול לשער על-ידי שישרה אותם יום או יומים במים, דאם יחזרו לבמות שהיו במשמושן ויבמראיהן, צדין לחים הם, ואם לאו הם יבשים. כתב הפרי"מגדים, דביבש עץ ההרס, אפלו העלים הם צדין ירקים פסול, ובהכרח יצאקב משיג על זה ונעמו דביבשות העץ לא שיה פסול כלל, עין שם: ח (כא) ונשתירו וכו'. דעל-ידי השלשה עליו לחין שבראש הבר חל שם הדר על כל ההרס: (כב) בראש כל בד מהשלשה בדין. ולפי המבאר לקמן בסימן תרנ"א דבשעת הדחק טגי כבד הדין אחר, גם בענינו די פשיהיה בראשו קן אחד של שלשה עליו לחין [ר"ן]: (כג) ייש מפרשים וכו'. הוא דעת הרא"ש, (כד) ולידיה לא קצין שיהיה קן בראשו ודוקא: (כד) פשר. עין ברא"ש דסביא לה דצריך שישמיר שלשה קנין ובכל קן עלה אחד לח בראשו, (כה) ומהו ההרס אלא אלא אלא על שניהם, דאין נראה הנהדר יחד, (כו) אבל אם היה כל שלשה עליו לחין, אפלו עלן בשנה פשר: (כו) שהוא מרוב על שניהם. אף דבסעיף ג פסק המחבר (כח) דהוה בכלל הדין שוטה, (כט) אפשר דשם מירי שהיה כל ארץ שעור ההרס באפן זה, ואינו בכלל הדין האמור בתורה אלא הדין שוטה, אבל הלא הלא מירי שהיה כל שעור ההרס בקנין של שלשה עליו בשנה בדין, אלא שמתמת שהיו יבשין לא נקרא הדר, ולכן אמרין דאם נמצא שלשה קנין ובכל אחד עלה אחד שהוא מרוב על שניהן והוא לח, נראה ונכר בו הנהדר ונכר. והלכה (ל) בדעה הראשונה: ט (כו) במושים יש פוסלין. טעמם, שאין מציל מירי יבש אלא לח הנהדר; ויש מכשירין, כיון דכמוש פשר, יכול להציל כמו לח

שער הציון

(יז) כן באר פמה אחרונים ופשוט: (יח) הרא"ה ורבונו יתום, וכן הסכים הרשב"א בחידושי: (יט) הר"ן, וכל-שכן לוצת האוננים, אפלו נשור עלה אחת מכל שעור ארץ ההרס נמי פסול: (כ) חיי"א"ד: (כא) ה"ב"ח והעמיקו השני"מנסת-הגדולה והעלת-תמיד] והש"ז והגר"ז והחיי"א"דס ובהכרח יצאקב, ומכל מקום אין להקל זה אלא במקום הדחק כמו שכתב החיי"א"דס, פי יש מן האחרונים (המאמר-מרדכי והנהגת מצשה-רח"ח) שפסקימים עם הבית-יוסף דדעת הרא"ש ובהרא"ה גס"פן בדין, ואם כן רב פוסקים הולכין בזה להחמיר. ועין באור הלכה מה שכתבנו בזה: (כב) ט"ז ושי"א: (כג) כן הספיקו פמה אחרונים כה"ח ונדלא כה"ש"ו, ויש שכתבו ששעות-סופר הוא בהש"ן, והינו אפלו מעוט ההרס בארבו יש בכל קן וקן ג' עלים. בזה יוסר קשיית החיי"א"דס מן ה"ב"ח, שהקשה דאפלו נשור עלה אחד מן רב השעור פסול, דהכא מירי שמתעט ההרס בארבו לא נשור ממנו בכל, שיש בכל קן ממנו כ' עלים: (כד) בכורי-יעקב: (כה) פרי"מגדים ופשוט: (כו) הגר"א והגאון רבי עקיבא איגרי, וכן כתב פרי"מגדים: (כז) פשוט: (כח) ויבקר בתמהו בזה בספר בגדי-ישע ע"ש (והנה תרין דברי הרא"ש ולא יספורו אהר"י, אבל לא תרין בזה דברי השלחן-ערוך, ע"ש) וכן הגאון רבי עקיבא איגרי: (כט) עין בפרי"מגדים, ולדעמי זהו פנתה אף שהוא כתב שצדין הוא דחק וצריך עיון, אף לפי מה שבארנו בעזרת השם ניתא מאד סבת הרא"ש: (ל) דכן הוא גס"פן דעת הרמב"ם בפרק ז הלכה ח ורש"י ורבי ישעיה מטרני המוכא ברא"ש ושל"הלקט בשם רבי אביגדור כהן-צדק ז"ל, עין שם:

האתרוג שזה לחיות וקיום הבהמה, אבל מנא לן להשוות גם לולב לטריפות הבהמה, ואין לזה שום יסוד ומקור. ועוד, דאפי' אם נימא דשנים, מ"מ לא שייד לדמות לטריפות אלא בדבר דאין בזה שום חסרון מחמת הדר, או אמרינן דטריפות בעצמה הוי מום באתרוג,

עלין נעשו כן. ומה שכתב הרמ"א שם: ,,ואפי' לא נחלקה התוימת העליונה בענין שיפסל מחמת נחלקה התוימת", עיין בביאור הגר"א בשם הראשונים בכוונתו. ובהריטב"א ובהר"ן שדיברו בזה מבואר מפורש היטוך דבריו.

[י

במ"ב סי' תרמ"ה הביא בשם ה"ב, ביכורי יעקב, שיש להסתפק בלולב שהוא גדול יותר משיעורו ונפרצו רוב עליו של הלולב ונשאר רוב שיעור הלולב שלם, אם אזלינן בתר רוב הלולב ופסול או אזלינן בתר רוב השיעור וכשר. וכתב שם, דאם רוב השיעור הוא למעלה נראה דכשר, דהא אם ירצה יחתוך אותו היותר מלמטה ויעמידנו על שיעורו ואז רובו שלם וכשר; אלא כי קמספקא ל' אם רוב השיעור הוא למטה בלולב, ולמעלה נפרצו העליון. **לענ"ד** נראה דאין בזה שום ספק, דאפי' אם נימא דאזלינן בתר רוב השיעור, מ"מ כיון שאותו

חלק העליון של הלולב, כיון שרובו של הלולב נפרצו עליו, א"כ אותו חלק העליון ודאי דאינו הדר ופסול, א"כ שוב הוי הלולב כנקטם ראשו, כיון דראשו פסול הוי כלולב בלי ראש ופסול.

בעלי הלולב שאין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה, הביא המ"ב בסי' תרמ"ה בשם הלבוש דפסול מטעם שאין זה הדר. לפ"ז יהיה כשר ביו"ט שני למאן דמכשיר פסולי הדר ביו"ט שני. אך הריטב"א כתב להדיא דפסולו משום שאין שמו עליו והוי אופתא ופסול כל ז'. ומהתימה על המ"ב שלא העיר בזה.

ס' עמך ברכה, ב"ב, ע"ב [יא

סוכה ד' ל"ב: תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול ה"ד עבות והוא דקיימי תלתא טרפא בקינא. הטור בסי' תרמ"ו הביא, דבעל העיטור כתב, אפי' אין בו רק פעם א' תלתא בחד קינא כשר, ושכן כתב הרמב"ם. ודעת הראב"ד בהשגות פ"ז מלולב ה"ב, דבעינן עבות בכל שיעור אורך ההרס או רובו. ודעת הגאונים, דבעינן עבות בכל שיעור ההרס. **ונראה** בטעם פלוגתתם, דהראב"ד והגאונים סברי, דהא דבעינן עבות הוא תנאי בהכשר ההרס שיהא עבות, כמו באתרוג דבעינן שיהא הדר, וע"כ צריך דכל ההרס יהא עבות כמו דצריך שיהא כולו הדר, אלא דהראב"ד סבר דרובו ככולו; אבל הרמב"ם ובעל העיטור סברי, דעבות אין זה תנאי בהכשרו, אלא הוא סימן על המין, דאיזה הדר הכשירה התורה זה שהוא עבות, ואף דעבות ושאינו עבות שניהם

גדילים באילן אחד, מ"מ התורה חלקה אותם לשני מינים, וע"כ סגי בזה בתלתא טרפי בחד קינא, דזה מראה כבר שזה ההרס הוא ממין שהוא עבות. וכן מוכח דעת הרמב"ם, מדכתב להך דינא דעבות בריש פ"ז מלולב, במקום שהוא מבאר שם גוף הד' מינים, ולא כתבו בפ"ח בין הפסולים של הד' מינים, הרי מוכח שסובר שאין זה תנאי בהכשרו אלא הוא סימן על גוף המין.

ע"ן ברא"ש כאן סי' י"ד, שהביא, דנחלקו הגדולים לענין בל תוסיף בהרס שוטה, אם מותר להוסיף הרס שוטה על המינים, אם הוא נחשב כמין אחר או לא. ונראה דזה נמי תליא בפלוגתא הנ"ל, אם עבות הוא תנאי בהכשרו או הוא סימן על המין. דאם נימא דהוא סימן על המין, נמצא דחלקה התורה אותם לשני מינים והוי כמין אחר; אבל אם נימא דהוא תנאי

מגיע לעיקרו של זה פסול מק"ו דלולב וכו' כ"ש בהדס דילפינן מקרא דבעינן ענפיו חופין את עצו. — לענ"ד זה תמוה, דלא מישתמיט בשום ראשון ופוסק שיאמר כן דענפיו חופין את עצו הוא תנאי בהכשרו, ומדלא הזכירו הראשונים והפוסקים תנאי זה משמע דסברי דאין זה תנאי כלל בהכשרו, אלא הוא סימן על המין של הדס, ולא מעכב כלל; משא"כ בלולב דממעטינן אופתא מקרא דבעינן כפות מכלל דאיכא פירוד, וע"כ אם אינו מחופה כולו בעליו הוי אופתא ופסול. עיין בהגהות על הש"ס מהגאון ר' אלעזר משה מפינסק מה שכתב בזה, וגם המ"ב לא העתיק כלל דברי המו"ק הג"ל להלכה.

בהכשרו, נמצא דאין כאן כלל חילוקי מינים, אלא הכל הוי מין אחד.

הנה, בדעת הראב"ד דבעינן רוב שיעור אורך ההדס שיהא עבות, וכן הסכים הרא"ש והטור וכן פסק השו"ע סי' תרמ"ו, נראה פשוט, דלא תליא זה ברוב העלין או ברוב הקינים שיהיו עבות, אלא תלוי ברוב שטח ההדס, שהעלין היוצאין בו לפי טבע גידולו שיהיו עבות, בין שהן סמוכין הרבה בין שהן מפוזרין בשטח ההדס, ובלבד שיהיו עבות. וגם לא צריך שיהא רובו מחופה בעלין. ומה שכתב בשע"ת סי' תרמ"ו בשם „מור וקציעה“, דהדס שאין העלין שלו ראשו של זה

[כ]

וברש"י כאן מבואר להדיא דלא כדבריו. דכהא דקאמר ר"פ אדומות כשחורות דמיין, פרש"י: דלאו מין ירוק הוא וזהו שחרירותו וכו'. אלמא דכל המראות חוץ משחורות הוו בכלל ירוקות דמין ירוק הם וכשר. וכן משמע מדברי הגר"א בסי' תרמ"ח סעי' ט"ז, שדקדק ג"כ מדברי רש"י אלו. יעו"ש בדבריו.

סוכה ד' ל"ג: ענביו מרובות מעליו פסול ל"ש אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר.

בס', „כפות תמרים“ כתב, דאם היו הענבים משאר גוונים, כגון לבנים וכיו"ב, ג"כ פסול, דלאו מינא דהדס הוא.

[ג]

ולענ"ד נראה, דהא דמיבעי לי בכלי של השקאת סוטה אם אמרינן כיון דאיחוו אידחו, אין זה מטעם פסול דיחוי במצות, אלא מטעם כיון דבעינן כלי דומיא דמים שלא גשתנה, בזה הוא דמסתפק אם בעינן שעתה לא יהא גשתנה פניו, או דבעינן דבכל הזמן לא יהי גשתנה אף בשום פעם, וע"כ, כיון דמקודם שהחזירו לכבשן ה"י גשתנה פניו, אף שעתה חזר, מ"מ כבר אידחו ונפסל, דבעינן דומיא דמים שלא גשתנה בשום פעם מעולם.

סוכה ד' ל"ג: נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו יש דחוי אצל מצות או לא. בסוטה ד' ט"ו, גבי כלי חרס של השקאת סוטה, קאמר הגמ', דאם נתאכמו פניו פסולין מ"ט דומיא דמים מה מים שלא גשתנו אף כלי שלא גשתנה בעי רבא נתאכמו והחזירן לחוד כבשן האש ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאיחוו אידחו או דלמא כיון דהדור הדור. ובתוס' שם הקשו: תימה מ"ש דקמיבעיא לי הכא פגראה וחזור ונראה והא בפ' לולב הגזול קמיבעי לן ולא איפשוט.

[ד]

מעשר שהקפידה עליו תורה בכסף צורי ותגן במזיד קידש ומשני דפרקא לי' בשה ומיקדשה בהך דביני ביני, אלמא דמע"ש בגבולין אסור בהנאה.

ולענ"ד תמוה, דאיך לא משתמט בשום דוכתא במס' מע"ש ובירושלמי דלימא דבר זה דמע"ש אסור בהנאה, ואיך יתכן שלא יזכר שם דין זה. וע"כ נראה, דאין זה אלא דעת ר' יהודה שם, דסבר מדתקפידה התורה בפדיונו בכסף צורי מזה אנתנו

סוכה ד' ל"ד: אתרוג של מעשר שני בירושלים אם נטל כשר. ופרש"י: אבל חוץ לירושלים לא דלכם כתיב הראוי לכם. ב, שאגת ארי"י סי' צ"ז האריך לבאר, דאיסור אכילה גרידא, אפי' אין היתר לאיסורו לעולם, שפיר מקרי שלכם לכל דבר. והא דמע"ש בגבולין לא מקרי שלכם, היינו משום דמע"ש בגבולין אסור אפי' בהנאה. וראייתו מהא דאיתא בבכורות ד' ט', דיליף התם אליבא דר' יהודה דפטר חמור אסור בהנאה מטעם דיש לך דבר שהקפידה עליו

הלכות לולב סימן תרמו

תרמו דיני ערבה, ובו ב' סעיפים:

א [*] א' ערבי נחלי האמור בתורה הוא מין ידוע הנקרא כן; עלה שלו משוף פנחל (א) ופיו חלק נקנה שלו אדם (ב) (ואפלו בעודו (ב) זרק פשר) (כ"י). יורב מין זה גדל על הפנחלים, לכך נקראו ערבי נחל. ואפלו הנה גדל במקדש (ג) או בהרים, פשר. ויש מין אחד דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו דומה למסר (פרוש, מגנה, סיג"ה בלע"ו). וקנה שלו אינו אדם, וזהו הנקרא צפצפה, (ד) והיא פסולה. (ה) ויש מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו במסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן, (ו) וזה פשר ב (ז) הערבה שיקבשה (ח) או (ג) (ז) שנשירו (ט) רב עליה (י) או (ג) [ג] ונקטם ראשה, פסולה; אבל כמושה או שנשירו מקצת עליה, (יא) וקפורה. והרמב"ם (יב) מכשיר בנקטם ראשה:

א בריתא סנה ל"ג ל"ד
ב רמב"ם פסק ח
ג והביאו הטור [שמן] סמב
הרא"ש ג בריתא שם
ל"ד ד בריתא שם
והרמב"ם שם
ה משנה שם ל"ג
ו צ"ח לעיל בסעיף י
ז גם זה שם

שערי תשובה

באר היטב

(ב) זרק. דסופו להיות אדם פשיעי עליו השמש: (ג) שנשירו. לכן יש לזהר מלהחלש רב על הערבה שכלולב. ועי' סימן תרסד ס"ד. ויש לדקדק בזה שלפעמים נושרין ע"י תחיתתן לתוף הלולב וגם ע"י נענוע: (ג) ונקטם. פי' ונקטם עצו, ת"י סימן רלא. והמ"מ פי' שנולדו עליה מהקנה או שנסדקו ונחלקו עליה פסולה. ויש להתחמיר בקלן, ובערכות מצויות, מ"א. ועי' ט"ו:
כו, ע"ש; ושם בלשון השאלה נכתב להספיק: אה"ל אסור, מ"מ אם חל י"ט הראשון בשבת אם מטר ביו"ט השני, וחסר שם התשובה ע"ו, והנה המג"א כתב ונהלשה בראשון מטר בשני, ע"ש, אף נראה דהינה ביו"ט שחל בחל אכל יום ראשון בשבת אסור, דהא ק"ל בסימן תק"ג לענין ביצה בשבת וי"ט הפסוקים נולדה בנה אסורה בנה וה"ה בא"ן, אף אם נחלשה בשבת ונותרו י"ט יום א' וכו' מותר בשני מקבאר שם הפני"ה, ע"ש: [ג] ונקטם. עב"ט.
ועי' בא"ר שדעתו להקל בערבה שנקטם ראשה באין אחר יומה בחדש, ואם עלתה בו תמרה אף לכתחלה פשר, וילא מהמג"א, ע"ש:

באור הלכה

משנה ברורה

א (א) ופיו חלק. רוצה לומר, חדו: (ב) ואפלו בעודו זרק. חלק שאינו לכן ממש אדם מקרי, (ה) שאף על-פי שהוא זרק, מאחר פשוט משהו משהו הוא נעשה אדם, בכלל אדם הוא. ועי' בפרי"מ מגדים שכתב דחלק שלשה סימנים בעינן, ואם חסר אחד מהם פסול, וכתב בפרי"מ יצא ע"י חסר זה בלא זה: (ג) או בהרים, פשר. יש אומרים דיותר (ב) טוב לכתחלה לקח מאותן הגדלים על הפנחל, אכן מדברי הט"ו משמע דאין צריך לדקדק בזה: (ד) והיא פסולה. מן התורה, (ג) שאינה בכלל ערבה כלל: (ה) ויש מין ערבה שאין פי וכו'. וכל שאר סימנים של ערבה בשרה (ז) יש לה: (ו) וזה פשר. ונראה גם כן לגדל על הפנחל כמו שאר ערכות (ס) והיא בכלל ערבי נחל. והנה פשה פעמים מלקטין ערכות נערים קטנים שאינם יודעים בין זמינים לשמאלם, וצריך הסונה להשיגה על זה: ב (ו) ערבה שיקבשה. הינו (ו) ברב עליה: (ח) או שנשירו וכו'. ויש לדקדק בזה, (ו) שלפעמים נושרין על-ידי תחיתתן לתוף הלולב וגם על-ידי נענוע. ובפרט באחרון לולב של הפנחל, שיש הכלל משמשיין בהן, מצוי מאד שנושרין רב העליון על-ידי נענוע של איזה אנשים, וממילא שאר אנשים שמתברכין אחר כך, לכו שאין יוצאין במצוה גם מתברכין ברכה לבטלה, ומן הפנחל שעל-גל-פנים ביום הראשון שהוא מצות עשה דאורייתא צ"ע ע"ה ע"ה או שנסדקו עליה או שנתקנה, פתב הרב המגיד שנה מקרי נפרצו עליה ופסולה, (מ) וכל זה הינו אם ברב עליה הוא נף. וכתב הפג"ח אברהם שיש להתחמיר כמותו, דהערכות מצויות: (י) או ונקטם ראשה והינו ונקטם עצה, (ט) אבל בנקטם עליה, אף שהוא מראשה אין נפקא-מנה בזה ונחשבת כשאר עליו. ודע, דיבש ונקטם ראשה הוא (י) משמע הדר; ונשירו רב עליה, דעת הר"ט ב"א הוא משום שעל-ידי זה אין שמו עליו, ועל-כך דעתו פסול כל שכבת הזימים, (יא) ומדברי רבנו מגוה משמע דגם זה משום הדר הוא: (יא) בשרה. משמע דלכתחלה אין כדאי לקח אותה [מ"א], והאל"ה רבה מכשיר אף לכתחלה. אכן כיון דערכות מצויות, טוב להדר לכתחלה גם בזה: (יב) מכשיר. ונקטין (יג) ופסקא הראשונה:

שער הציור

(א) בית-יוסף: (ב) עין בטור: (ג) פן מוכח בנקרא מדקתיב "ערבי נחלי", למעושי צפצפה שגדלה תמיד בין ההרים: (ד) פוסקים: (ה) וילהי מקשה שם הנקרא פשיטא. וכתב ריב"ז קשוב קשיט איזה מפרשים שמקשים שם על הנקרא, עי' שם: (ו) פן משמע מהטור. ונראה פשוט, דלפי מה שכתבו הראשונים בנשירו, ומסתמא הוא הדרן בגבשו, דכיון דברא קמא דליתא זמא, אמרן אפלו לא נעשה זה אלא בערבה אחת גס"פ פסולה. ויבש נקרא משפלה הנקראת לגמרי ובכורייעקב בשם הת"ד: (ז) מנו"אברהם: (ח) בפניינעלב, וכן מצאתי בריבנו מגוה: (ט) פוסקים: (י) פוסקים. ועל-כך לדעת הרמב"ם דמכשיר בפסולין בשאר ימים, גם זה יהיה פשר בשאר ימים: (יא) וכן מדברי רש"י ריש פ"ק לילב הגויל בענין נפרצו עליו פתב רש"י 'משום דלא הוי הדר', ולפי זה יהיה פשר בשאר ימים בשעת הדחק כשאין לו ערכות אחרים. ודע עוד, דמה שחדש הריטב"א דנשירו רב עליה הוא דעל-ידי זה אין שמו עליו ופסול כל שכבה, העתיקו הגר"ז לדניא וכן הסת"א אדם, ולענין דעתו צריך עיון בזה, דמדברי הרב המגיד פ"ק ח מהלכות לילב הלכה ט משמע דלדעת הרמב"ם כל אלו הפסולין שהוקרי פסק ח פלו פשרים בשאר ימים, ותרי נשירו רב עליו בהדס וכן בערבה גס"פ פסק זה; ובפרט לדעת רש"י ורבנו מגוה דנשירו רב עליו הוא משמע שאינו הדר, בנדאי לדעת הרמב"ם וסיעתו דמכשירין באינו הדר בשאר ימים גם זה בכלל, וכן משמע בט"ז בסימן תרמו סעיף קטן ד, ומצאתי בפערי-השוכה סימן תרמו סעיף א בשם תשובת פני-הושע משמע גס"פ כמו שקטבו דתלוי דבר זה בפלגמא, וצריך עיון: (יב) ב"ח, אלזהו וזוטא. והנה מה דפרי"מ מגידים עושה זה לספק, תמה עליו בכפוריינעלב, דהרמב"ם הוא יחידא דפירי, עי' שם:

(א) לשון הכתוב בויקרא (טו, כא). וראה שם במפרשים, וכן כמסכת יומא (סו ריש ע"ב).

הלכות לולב סימן תרנו

קכת באר הגולה

תרנו שצריך לחזר אחרי הדור מצוה בקניית האתרוג, ובו סעיף אחר:

- א (א) *אם קנה (כ) אתרוג שראוי לצאת בו *בצמצום, כגון שהוא (ב) כביצה מצמצמת, ואחר-כך מצא גדול ממנו, מצוה להוסיף עד שליש (ג) מלגו בדמי הראשון (ד) כדי להחליפו ביותר נאה. ויש מי שאומר, (ה) שאם מוצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדר מחברו, יקח (ז) [ז] ההדר (ו) אם אין מיקרים אותו *יותר משליש מלגו בדמי חברו: הגה ומי שאין לו אתרוג או שאר

באר היטב

שערי תשובה

(ב) כביצה. אבל אם הוא גדול כשאר אתרוגים אעפ"י ששניהם באים כאחד לפניו לקנות אין מחזיק לקנות ההדר לסבא זו, כ"י: (ג) מלגו. פ"י אם הקטן נמכר בשש יוסיף ב' דינרין דהיינו יוסיף חלק שליש דהיינו שיוסיף ג' דינרין: (א) להחליפו. אבל אם חברו אינו רוצה להחליפו רק למכרו אינו מחזיק לקנות פיון שפבר קנה זה, כ"י: (ז) ההדר. אבל אם פבר קנה א' א"צ להוסיף להחליפו בהדר לכ"ע, כן נראה דעת הש"ע וכ"פ שלי"ה, אבל דעת הט"ז ומ"א דגם בקנה פבר חזק להוסיף שליש על סף שקנה אם הוא הדר שליש יותר מחברו, ע"ש. המוכר לולב או אתרוג לחברו ונמצא בו רעובים לאחר שבא לידו, המוציא מחברו עליו הראיה, ש"ג. פתח הר"מ מינן: מי שקנה אתרוג גדול יפה בדמים יקרים וקבא

משנה ברורה

באר הלכה

א (א) אם קנה וכו'. כדי להסביר היטב טעם השג"ד דעוד אקדים מה דאיתא בגמרא: הדור מצוה - עד שליש במצוה, ופרשו בשם רבנו תם [והוא הדעה הראשונה שנוכר בשלחן-ערות], שאינו רוצה לומר שיש לפניו שני אתרוגים או שני ספרות-חורה ואחד הדר יותר מחברו, שצ"ע מן מצות הדור להוסיף עד שליש במקח, דאם-כן הרי לעולם ימצא נאה ונאה ואין סוף לדבר, אלא מרי שאתרוג אחד היה בו רק כשעור מצמצם שהוא כביצה, והאחר גדול ממנו, על זה אמרו דמצוה להדר אחר זה ולהוסיף עד שליש, ותיישבן שמה יחמטט השעור, ובאפ"ן זה (ב) אפלו פבר קנה האתרוג הקטן, מצוה להחליפו באחר ולהוסיף עד שליש בדמיו. ויש מפרשים עוד, דהגמרא מרי באתרוג, וכן פל המצות שמוזמן לפניו (ג) אחד הדר יותר מחברו, מצוה להדר אחר ההדר ולהוסיף עד שליש בדמיו, וזהו הדעה השניה שמוזכרת פה: (ב) אתרוג שראוי לצאת בו בצמצום. עין במגן-אברהם שפצ"ד דלאו דוקא אתרוג, דהוא הדין ספרות-חורה או שופר וכדומה שקנהו והיה בו רק (ג) כשעור מצמצם ואחר-כך נודמן לו אחר שהוא גדול כשעורו, מצוה להחליפו ולהוסיף עליו עד שליש (ג) מלגו. פרוש, אם הקטן נמכר בשש, יוסיף שני דינרין, דהיינו שליש תוך הדמים; ושלש מלכר נקרא כשחלק הדמים לשנים ומוסיף חלק שליש, דהיינו שמוסיף שלשה דינרין. (ד) ויש מחמירין שצריך להוסיף שליש מלכר: (ד) כדי להחליפו. אבל אם חברו אינו רוצה להחליפו רק למכרו, אינו חזק לקנותו ולהחזיק שמים, אם לא שיש לו קונים שרוצים לקנות את הקטן שיש לו [אחרונים]: (ה) שאם מוצא שני אתרוגים וכו'. רוצה לומר, אפלו פל אחד גדול כשעורו יותר מכביצה, פיון ששני נראה (ו) הדר ביפי יותר מחברו צריך להוסיף. ואם פבר קנה אחר והוא כשעורו גדול יותר מכביצה, אין צריך להוסיף להחליף בהדר לכלי עלמא [דלדעה ראשונה, פיון שגם הראשון לא היה בו שעור מצמצם, ולדעה שניה לא התמירו לקח ההדר פל בשפבר קנה האחר]. כן פתח הפגן-אברהם בשם פוסקים, אכן הגר"א הביא ירושלמי מפרש ומשמע דנקט לדינא פו, דאפלו לקח פבר אתרוג ולולב [והוא הדין (ו) לכל המצות] והיה פקח יותר מכשעור ואחר-כך מצא אחר נאה הימנו, צריך להחליף ולהוסיף עד שליש (ז) אם אין מיקרים אותו יותר משליש. דהדור מצוה הוא רק עד שליש, (ו) ואפלו מי שאין סיוו נדחקים אין צריך לבזבו יותר משליש. אמרינן בגמרא: עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקדוש-ברוך-הוא, ופרש רש"י עד שליש משלו, דהיינו, אותו שליש שיוסיף בהדר מצוה משלו הוא, שאגזו נפרע לו בחייו, כדאמרינן 'היום לעשותם ולא היום לטל שקבם', אבל מה שיוסיף יותר על שליש נפרע לו הקדוש-ברוך-הוא בחייו, עד כאן לשונו, והיינו, אף דאינו מצוה על זה,

שער הציני

(ב) אף דברא"ש דבכא"קמא לא נזכר שקנה, אכן מאמר דפרוש זה הלא הוא של רבנו תם, ונדע מן הסמ"ג שחביא זה בשם רבנו תם, נזכר שם דין זה בשפבר קנה, וכן בשור נזכר שפבר קנה, לכן סתם המחבר פו [ועיין ברא"ש בסוכה פרק ג אות יב: (ג) הוא פרוש רש"י בבכא"קמא דף ט, ומשמע בבית-יוסף דלדעת רש"י הוא דוקא במוזמן לפניו שני אתרוגים או שני ספרות-חורה וכיוצא בזה, אבל אם פבר קנה אחת ואחר-כך נודמן השניה אינו מחזיק להחליפה ולהוסיף המקח, אכן בבאר הגר"א דהביא סימטא לדעה שניה מירושלמי, משמע דסביןא לה דלרש"י לאו דוקא בשאם מוצא שני אתרוגים לקנות, דהוא הדין לשפבר קנה ונודמן לו להחליף, גם-כן צריך להחליף ולהוסיף, והאי דלא ציר רש"י בכהאי גונא, משום דלהחליף הוא זכר שאינו מצוי, ולקנות עוד אחד כשיש לו אחר כדאי אינו מחזיק פלל, כמו שפתח הפגן-אברהם בסעיף-קטן ד: (ג) דגם בספרות-חורה יש שעור אף שצריך לעשות אותה לבתחלה ואף שיוצאין בה על-פי הדק, עין ביונה-דעה סימן רע"ב ורע"ג סעיף ה, ולענין שופר לעיל בסימן תקפו סעיף ט: (ד) ר"ן [והוא בבאר הגר"א] ודוקט ומתירש"ל ומתירש"ט, וכן פתח הב"ח ויש להחמיר [אכן מה שחביא ראיה משור דסבר גם-כן להחמיר, דכיון תמותיו, כמו שפתח בכבוד-יעקב: (ה) פריי מגדים, ולא כמו לדעה הראשונה שהדור הוא מחמת גולו: (ו) כן מוכח שם: (ז) מהרש"ל [וימגן-אברהם משמע דאף היררכי-משה סבר הכי, ולענין דעמי אינו מוכרח]. והנה ענין זה תלוי בפרוש דברי הגמרא מה שאמרו 'מכאן ואילך משל הקדוש', דלפרוש רש"י והתוספות והרא"ש בסקה והרא"ז שם והושב"א כשיטה מקבצת בבכא"קמא לא נזכר שום נפקא-מנה בענין זה בין מי שחי חיי דתק או לא, לעולם אין צריך להוסיף יותר משליש [ואפלו אם הוא איש צעיר], ורק שמי שרצה להוסיף הקב"ה יוסיף לו, וכן העמיק הפגן-אברהם ואל"ה ובה לדינא, ולכן סתמתי פו. ומה שכתבתי בשם יש אמרים הוא דעת הרמ"ה והמקור-יוסף, וכן פתח בשיטה מקבצת בשם הראב"ד, עין שם שפרשו פו דברי הגמרא, והעמיקם גם הב"ח:

הלכות לולב סימן תרנו

מצנה עוברת, אין צריך לבזבז עליה (ו) הון (ס) [ס] רב, וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז (ח) *יותר מחמש, *אפלו מצנה עוברת (הרא"ש וריכנו ירוחם נ"ב ח"ב), ורקא מצות עשה, (ט) אכל לא תעשה,

שערי תשובה

סימן כח, ועין בידאפורים מ"ש ב"שוכ דברי מהר"ם מינץ בזה: [ס] רב. עבה"ט, וכתב בכנה"ג בשם המבי"ט ח"ג סימן מט דאע"ג דאמרנו מה שמוסיף בהדור מצנה יותר משליש משל הקציה (ע"ש בפרש"י שפרש שהקציה יפרע לו בתינו והתם נתבו שאוכל פרות כוה"ו כ"ו), מ"מ הינו דוקא אם אין זה סבה ללקח האחרים אלא לפרסום הדור מצנה, ע"ש. ועי' באליהו זוטא והעתיק את המשמעות דבריו דקאי על הוספת שליש, וליקא, דעל חוספת יותר משליש קאי (ובא"ר ורש"ם ע"י סמ"ק ונראה שהוא ט"ס וצ"ל הרמ"ט, והוא ר"ת ר' משה טראני), ועין בכנה"ג שהראה מקום להיפה מראה פ"ק דפאה:

באור הלכה

בשכיל הדור, יש גם כן דעות בפוסקים, דמן נמוקי"וסף והרמ"ה משמע דגם בזה צריך להוסיף עד שליש, והמהרש"ל קים של שלמה בבבא קמא חולק על זה. ועין בשיטה מקובצת בשם הראב"ד וזה לשונו: עד שליש משלו, פרוש, בהדור מצנה עד שליש למצנה לקנות לו לולב נאה, אם יש לו מצט או הרבה וכו', ומשמע לכאורה דסבירא לה לפשיטת הנמוקי"וסף והרמ"ה, ואפשר דמה שכתב 'אם מצט' הינו באדם שנקטיו מוצטין אכל אין חזיו נדחיקו, והנה מפורש רש"י והרא"ש וחוספות והרא"ז והרשב"א בבאור דברי הגמרא 'עד כאן משלו' לא הוה קלל חלוק לענין מצות הדור עד שליש בין איש אמיד או לא, ומקל מ'קום יש לומר דלחוק חזיו בשכיל הדור גם עין מודים דאין צריך, והגמרא לא אירי באיש בזה: * יותר מחמש, ע"כ במגן אברהם שכתב בשם רבנו ירחם דמקל מקום חזי להוציא עשור נקטיו לזה, וכתב הבית"וסף על זה: ולא ידעתי מנין לו, וכתב האליה רבה על זה דלא סימה קמה דהבית"וסף, דהא ס"ס רבנו ירחם: כדפרשמי גבי צדקה, ולענין דעמי דסכרת הבית"וסף, דאין אנו יכולין ללמד משם, דאף דהון רב מסתברא דאין אנו חזיקין, מהא דרבן גמליאל דאמר על זה בגמרא דכמה חזיקין מצות על ישראל, ומשמע לא מדינא, וגם דשליש בית אין חזיקין, מהא דבבא קמא דקמקשה: אלו אתרמי חלתא במצותא וכו', על-כ"ל פנים אולי ביותר מזה יש חיוב תמישית או ששית וכו', ואין אנו יכולין ללמד מצדקה [דשם] השעור חמש לא מדינא רק המבזבז וכו' דשם הוא מצנה שאינה עוברת, ואפלו אם איכא צדקה

באר היטב

אחר ופסלו אין חזיב לשלם לו אלא אתרוג קטן לצאת בו, מיהו מה שישנה הגדול יותר מהקטן, אחר החג חזיב לשלם לו, ע"ש, ועין בכנה"ג, אכל בתשובת חכם צבי סימן קכ חולק עליו וכתב דחזיב לשלם דמי האתרוג, ע"ש, וכן הסכים בתשובת שבות"צקב ח"ב סימן כט, ע"ש: (ס) רב, וכתב ד"מ: אפלו מי שאין חזיו נדחיקים א"צ לבזבז יותר משליש בהדור מצנה, וכתב ביש"ש דמי שחזיו נדחיקים א"צ להוסיף הרמ"ט, והוא ר"ת ר' משה טראני), ועין בכנה"ג שהראה מקום להיפה מראה פ"ק דפאה:

משנה ברורה

מכל מקום אם יוסיף יפרע לו הקדוש-ברוך-הוא בעולם הזה, ויש אומרים, דכאיש אמיד שנתן לו הקדוש-ברוך-הוא הון, צריך להוסיף בשכיל הדור אפלו יותר משליש: (ו) הון רב, הנה שליש מנכסיו, מוכח בגמרא בהדיא דאין צריך לתן עבור מצנה אחת, והפוסקים הסכימו דאפלו פחות משליש גם כן אין צריך לתן, וסמכו דינו כמו לענין צדקה, שאמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מחמש שפא יעני ויצטרף לבריות, והוא הדין בזה: (ח) יותר מחמש, אפלו מצנה עוברת, ומקל מקום (ט) חזיב להוציא על-כ"ל פנים עשור נקטיו לזה, דגם בצדקה שעור בינוני הוא מעשר, ועין במגן אברהם ואליה רבה, דכמו שם לענין צדקה, שנה ראשונה מן הקרן מפאן ואילך מן הרנוח, הכי נמי בענינו. ועין בבאור הלכה שבררנו דרוצה לומר, דמשעור זה בודאי אסור לפחת, אכל אפשר דבענינו יהוא מצנה עוברת גרע טפי וחזיב להוציא עד חמש מנכסיו: (ט) אכל מצות לא תעשה וכו', דבטול עשה הוא במניעה מלקים ואינו עושה שום מצנה נגד רצון השם יתברך, מה שאין כן בלא תעשה אם יעבר. כתב המגן אברהם: משמע קצת בגטין דף נו במעשה דבר-קמץא, שהיה מתר לעבר על לא תעשה מפני אימת הפלכות דעצו"ם, והאחרונים מקפיקים על זה, דהתם פקוח נפש הנה:

עוברת וכל על גוף האדם, ותדע, דקמקשה הגמרא אלא מצפה אי אתרמי לה חלתא מצותא וכו', ולא קמקשה בפשיטות יתא אמרו אל יבזבז יותר מחמש, אלא על-כרחי דהיא מצנה עוברת חמור טפי, ומה דסמכו הפוסקים לענינו מהא דהמבזבז הוא רק להשמינו, כמו שם חששו שפא יעני ויצטרף לבריות ועל-כ"ל אין נכון יותר מחמש כן יש לחש בענינו. וכדחוק יש ליטב דברי הרבנו ירחם דכוננו דמעשר בודאי חזיב להוציא על מצנה, דעל-כ"ל פנים לא גרע משם, אכל אין בנחתו להחליט דהוה שעורו, ועל-כרחי מה שסיים רבנו ירחם ודעשור כדפרשמי גבי צדקה, ורצה לומר דשנה ראשונה מן הקרן ואתר-כך מן הרנוח, כמו שפרש האליה רבה, רצה לומר גם כן דשעור זה בודאי חזיב בענינו דעל-כ"ל פנים לא גרע משם ואפשר דיותר מזה: * אפלו מצנה עוברת, כן צריך לומר, וכן הוא בדפוס יקון, ורצה לומר, דאף דהמבזבז לא אירי במצנה עוברת, מקל מקום דינא הוא דאף בעוברת אין צריך לבזבז הון רב, וכדאיתא ברא"ש ורבנו ירחם, והנה על עצם הדין דמבאר כאן בשלחן ערוך דאין צריך לפרו הון רב על מצנה, ונכח זה מסוגיא דבבא קמא: אלא משהה אי אתרמי לה חלתא מצותא ליחייב לכלא בימה, וסמכו זה לדין צדקה דהמבזבז וכו', לכאורה צריך עיון מסוגיא דקדושה דף כט, דמבאר שם גבי פרוין טון דאף אם אין לו רק ה' סלעים צריך לפדות עצמו, וכן לענין לצלות לרגל, ושם מירי שאין לו נכסים קלל וולת אלו התמשה סלעים, ע"ש, ולכאורה לפי סוגיא דבבא קמא אשר ממנו נובע דין השלחן ערוך דאין, אינו מחייב לתת כל אשר יש לו בענין מצנה, ואף רק שליש ביהו גם כן אין מחייב, וגם מעשה דרבן גמליאל לכאורה קשה לפי זה, דמאי רבותא קשה לפרו לפי זה, דמאי רבותא שלקח אתרוג בצלף זה מוצא חבוב מצנה, הלא אף מי שאין לו רק ה' סלעים מחייב לתן לכהן לפדות עצמו או לצלות לרגל, וכל-שכן רבן גמליאל שהיה צעיר, ושעור זה בודאי היה רק חלק מהונו, ולמען ליטב הסוגיות שלא יהיו סותרות היה אפשר לכאורה לומר במעשה דרבן גמליאל דהרבותא היתה שם, שפיר הון רב יותר על שונה דאינו שוכר המצנה, וכן מפני ששם בפניה לא היה אפשר להשיג אתרוג ונסן לאחד הון רב שיתרצה למקרה לו, וזה אין אנו מחייבין מן הדין, דכיון דאינו מוצא אותה כפי שונה הרגיל אנוס הוא ואין מחייב, ורק משום חבוב המצנה עשה זה, ואפשר לפרש גם הסוגיא דבבא קמא דמירי כגון זה דעלתה שכרי המצנה הרבה יותר משונה, וסלקא דעתה דהש"ס דעד שליש ביתו מחייב, ועל זה דחי דאינו מחייב, אכל כל מצנה שכולל להשיגה בשונה חזיב התורה לכל ישראל אם יש לו אף מעט, ובההיא קדושתין ה"ל, ורק באין לו פטור, ובההיא דירושלמי פרק א דפאה [ונה] לשונו שם: "פבד את ר' מהוהך", משה שחננה, מפרש לקט שכחה ופאה ומפרש תרומה וכו' ועושה סבה ולולב שופר והפלין וציצית ומאכיל את העניים וכו', אם יש לה אמה חזיב ככלן, ואם אין לה אין אמה חזיב כאחת מהן, אכל כשהוא בא אכל כבוד אב ואם, בין שיש לה הון בין שאין לה, "פבד את אכיו ואת אפוד", ואפלו אמה מסבב על הפסחים], אכן זהו נגד סתימת כל הפוסקים, דמשמע שפסו בפשיטות מסוגיא דבבא קמא ומעשה דרבן גמליאל שאין מחייב לפור הון רב לשום מצנה בכל אפן ואף שיש לו צדין הון, ורק עד חמש לכל היותר כמו לענין צדקה; וצריך לומר דהם מחלקין מסוגיא דקדושה וסבה באפן זה, דלפור בהון רב אמתם אין מחייב, ומשום השעם דשפא יעני ויצטרף לבריות, וכמו שכתב הראב"ד, וזה לא שיהי כמי שאין לו רק חמש סלעים וכיוצא בנה ומתפרנס ממלאכתו ולא ירע פרנסתו כמה שצויה זה על המצנה, וכן להפך לא יתחזק מצבו כמה שלא יוציא, ומדברי הנמוקי"וסף והרמ"ה מוכח גם כן הכי, דאף כמי שחזיו נדחיקין צריך להוציא אף בשכיל הדור וכל-שכן למצנה עצמה, ונהו דלא כדעת רש"ל שחולק על הנמוקי"וסף והרמ"ה בזה, וכתב דאפשר דאף לגוף המצנה אינו מחייב כיון שחזיו בדתק האצלו הוא בהון רב, אכל מסוגיא דקדושה ה"ל לא משמע הכי, וכן מירושלמי ה"ל מוכח גם כן [אפלו לפי מה שהעתיקו העליתמיר והאליה רבה את דברי הירושלמי, וכל-שכן לפי מה שנובאר לקמה] וכן דאינו מחייב לחזור על הפסחים בשכיל מצות תפלין וציצית וכו', אכל אם יש לו כדי לקנות תפלין וציצית וכהאי גוונא בודאי חזיב ולא נחשב זה בהון רב (ואף דלמעלה צודנו להלכה כהרש"ל, הינו רק לענין הדור אכל לא לענין מצנה עצמה), ועי' בספרי אהבת-חסד חלק ב פרק כ אות ג, ואבב אעורר פה במה שהיה קשה לי על מה שהעתיקו העליתמיר והאליה רבה בסתמן כה

שער הציור

(ח) בית יוסף בשם רבנו ירחם:

הלכות לולב סימן תרנו תרנו

כחט באר הגולה

(י) *יתן כל (1) ממונו קדם שיצבר (הרשב"א וראב"ד) * (ועין לקמן סוף סימן תרנח בהג"ה):

תרנו ובו סעיף אחד:

א (א) *קטן היודע (ב) לנענע לולב פדיונו, (ג) *אביו חיב (ד) [א] (ה) לקנות לו לולב *כדי א משנה סנה מ"ב לחנכו במצות:

באר היטב

שליש, ואפשר דאפילו המצוה עצמה א"צ לקנות דה"ל לדידה כהו"ב, וזאת גר חנכה וד' כוסות, עכ"ל. ועמ"א: (1) ממונו. משמע קצת בגטין דף נו במעשה דבר קמץ שמתר לעבר על ל"ח מפני אימת המלכות, ע"ש. ואם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו ולקנות אתרוג יקנה אתרוג, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, קדושין דף כט: (ה) לקנות. רש"ל פתח ע"ז: ול"נ הא בהדיא שנינו חיב בלולב ולא נאמר שם שצריך לקנות לו לולב, אלא לאחר שיצא בו אביו. ותננו לבנו לברך עליו, ע"ז שם. וט"ז פתח: אם ידו משנת יקנה לבנו שיברך בשעה שהצבור אומרים הלל, ע"ש:

שערי תשובה

[א] לקנות. עכ"ט. ועין כר"י בשם רמ"ב בהג"ה שפירט שני שפירי כול לחנכו בלולב שאל, וע"ש שפסק אם מחזיק בחנוכה הקטן בשאר ימי החג דהרי תרי דרבנן, ועין בהג"ה דף ו בקטן חג כ"י, ע"ש: שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, קדושין דף כט: (ה) לקנות. רש"ל פתח ע"ז: ול"נ הא בהדיא שנינו חיב בלולב ולא נאמר שם שצריך לקנות לו לולב, אלא לאחר שיצא בו אביו. ותננו לבנו לברך עליו, ע"ז שם. וט"ז פתח: אם ידו משנת יקנה לבנו שיברך בשעה שהצבור אומרים הלל, ע"ש:

משנה ברורה

(י) יתן כל ממונו קדם שיצבר. ואף היצטרף על ידי זה את החרף לחור על הפתחים, לא נזכר להתיר על ידי זה אפורה תורה. וזה אפילו בלא תעשה גרידא, וכל שכן אם נוגע הדבר לחיבי בריחות חס ושלום, כגון שאינו יכול להשיג איזה משמרת להריות אם לא שמתקנה לחלל השבת ולעשות בו מלאכה כשאר פועלים, אסור לו לשמע להם, ואף דנוגע זה למזונותיו ולמזונות אנשי ביתו אין לו להכריח נפשו עבורם: א (א) קטן היודע וכו'. הא (ב) אם אינו יודע, אף שהוא כבר שית, אינו חיב לחנכו, דחנוף אינו שנה בכל המצות [פרי מגדים במשבות וזהב. וכתב אברהם צדד להפוך, ובבבב"ע יעקב הסכים להקל]: (ב) לנענע לולב פדיונו. הינו, (ג) מוליד ומביא מצלה ומוריד: (ג) אביו חיב וכו'. ומצוה חנוף הוא (ג) אפילו בשאר ימים שהם מדרבנן: (ד) לקנות לו לולב וכו'. המהרש"ל פתח שאין צריך לקנות לו לולב בפני עצמו, כי לאחר שיצא בו אביו ותננו לבנו לנענע בו ולברך עליו, וכן פתחו החוספות בערכין (דף ב) דיוצא בשל אביו, וכן משמע בעטור. (ד) ויש אומרים דאם ידו משנת, טוב יותר שיקנה לו לולב כדי שיצוה הנענועים פדיונו בשעת הלל עם הצבור, שנה טוב יותר משה שיברך את החרף:

באר הלכה

ראיה מירושלמי שאין מחזיק לחור על הפתחים כדי לקנות תפלין וכדומה שאר מצות, והלא נקרא לו דצל גר חנכה וד' כוסות צריך לשאל על הפתחים כדי לקיים אף שהם רק מצות דרבנן וכל שכן בעניניו, ואפילו אם תאמר דמשום פרסומי נסא תקנו רבנן כו, מה צוה בהא דקניא לו לציל כסימן רסג סעיף ב דלגרי שבת שואל על הפתחים ולקנות תפלין ופוליק הגר, שנה בכל ענג שבת הוא, והלא ענג שבת הוא רק מצוה צוה מדרבנן קבלה, כמו שנקרא "וקראת לשבת ענג", ותפלין ושופר וכהאי גוונא הוא הפל מצוה צוה של תורה, וחפשה ומצאתי קשיא זו בספר מור וקציעה, ע"ז שם שהצריך ונשאר בקשיא. ומה שהביאו ראיה מירושלמי הנ"ל, לכאורה לא ראיה היא בשו"ת דקדק על לשון הירושלמי דקאמר יעושה סנה ולולב שופר ותפלין וציצית, מאי לשון יעושה דקאמר, הנה לו לומר יישוב בסנה ונטיל לולב ותקע בשופר ולובש תפלין וציצית, וצ"ל כן נראה לענין דעתי דהירושלמי אזיל לשיטתו, דאיחא שם בבבב"ע פ"ק ט הלכה ג: העושה סנה לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סנה, נקנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסנה; העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות לולב, פשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב; העושה תפלין לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות תפלין, כשהוא לובש אומר על מצות תפלין; וכן חושב שם מותר ובמה מצות: הרי דטובך הירושלמי דעשיית המצות הוא מצוה בפני עצמו מדרבנן עליה (ועין במנחות דף מב עמוד ב בחוספות, דהירושלמי חולק בה על הגמרא שלנו), וצ"ל לפטר עצמו בזה שיקנה תפלין או סנה מחברו במצותו, ולמה קאמר הירושלמי דענין זה לא חיבתו התורה לעשות בעצמו הפכה וכן לקח קלף ולעשות מוזה ותמים ופרשיות כי אם קשיש לו, אבל אם אין לו לא חיבתו התורה בה לחור אחר עצים לטובה וקלף לתפלין וכהאי גוונא אלא מונה במצותו תפלין ומזוה שעשו אחרים, וכן בסנה וכל המצות והעשייה אינה אלא הקשר, אבל עצם המצוה צוה ללבוש תפלין וכן כהאי גוונא בקיים שאר המצות, מזה לא פטרו התורה קלל, שהוא חוב הפסל על גופו, ולא גרע אנה של שבת וגר חנכה וד' כוסות דמזכר כסותו כדי להשיגם, ואפילו אם תמצי לומר דאין הדין שיצטרף לחור על הפתחים להשיג מעות לקנות תפלין, אבל על פלי פנים מחזיק לחור ולקבש מישאל שישאל לו תפלין לקיים המצוה צוה: * יתן כל ממונו. ע"ז בירח דעה סימן רלב סעיף יב, דגבי שבויה מקרי אנס-מאן אנס, דאמרין אדעתא דהכי לא נדר [מ"א]: * ועין לקמן וכו'. פרוש, דשם איתא שמצוה לכל אחד לקנות אתרוג לעצמו. וכתב הסג"א אברהם: אם אין בידו אלא ה' סלעים וצריך לפדות בנו ולקח אתרוג, יקנה אתרוג, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, אכן אם יוכל לצאת באתרוג של אחר, אף שמצוה לקנות משלו מקל מקום פדיון קודם כנה [בכורי יעקב]. אם קנה אתרוג ונמצא נזקב וכן לולב, פתח אליה רבה בשם שלטינגבורים, אם יכול לחלות שהקבצים נעשו כדי המזכר, הרי זה מקח שעות, ואם הדבר ספק, המוציא מחברו עליו הראיה. פתח הפרי מגדים: לדעת הלש-אומרים כחשן-משפט (סימן קצט) דאם נתן מעות על יין לקדוש קונה, דידן-תורה מעות קונה והעמידו על דין-תורה כקנות מצוה, אם ין יש לומר דהא הדין אתרוג, ושניהם אין יכולין לחור בו:

* קטן היודע וכו'. ותינוקות שאין יודעין לברך ונענעו את הלולב וזים [א"ר בשם מהרי"ל]: * אביו חיב לקנות לו. ע"ז ב"טו שיעשה כן מי שביקלתו, כדי שגם בנו יוכל לברך בשעה שהצבור אומרים הלל וכו'. הנה הוא פרש בן למנה טובה בעלמא, אבל פשוטית הגמרא שאמר קטן היודע לנענע חיב בלולב הינו שלא בשעת הלל, ואפילו אינו יודע לקרות ההלל קלל, כדאיחא ברא"ש פ"ק ג אות כו, ע"ז שם: * כדי לחנכו במצות. ופשוט דצריך שיהיו ארבעה מינין לשרין כמו בגדול:

שער הציון

(ה) והא דבסימן תרנח סעיף ו משמע שאפילו קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות מקבך על הלולב, הינו שלא מצד החיוב לחנכו, אלא אם ירצה לעשות כן [ט"ז]: (ג) מגן אברהם בשם פוסקים. ואפילו אם אינו בקי ממש בפונעניו, פכסימן תרנא [פמ"ג]: (ג) פרי מגדים. ובשערי תשובה מסתפק בה. ועין בבבב"ע יעקב שמשקים עם הפרי מגדים ודחה דאיתו מהא דחגרי, ע"ז שם: (ד) ט"ז:

האתרוג השני בפנימי, ואח"כ האתרוג השלישי בפנימי, וכי, עפ"י שיטת הרמב"ם שאף אם נטלם בזא"ז יצא. אך עי"ש ברמב"ם (פי"ז מלוכל הי"ז) דבעינן בכה"ג שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, והובאו דבריו בשו"ע (תרנ"א ס"י"ב). ובכה"ג, אע"פ שכולם בפניו למראה עיניו, מאחר דבימיט ראשון בעינן שלכם, כל עוד שלא קנה זה השני את שאר האתרוגים, ואינם שלו, ואינו יכול לצאת בהם י"ח כל זמן שאינם שלו, הרי זה חסרון בהתנאי של כולם לפניו.

לולב כל שבעה בזה"ש: בסי בכורי יעקב חידש, דלפי פסק הרמב"ם שקדושת ירושלים קדשה לעת"ל, ולפמשי"כ בפיהמ"ש דלולב ניטל במקדש כל שבעה מן התורה כולל אף כל העיר העתיקה, יוצא, דאפילו בזה"ש יש חיוב דאורייתא ליטול לולב כל שבעה בעיר העתיקה. ואפילו אם כבר התפלל שחירת בתל אביב או בבית וגן בחושמ"ס, וכבר נטל לולב בבקר, מספק (שמא הלכה כדברי הרמב"ם הנ"ל) עליו ליטול את הלולב עוד הפעם (בלי ברכה) בבואו לעיר העתיקה. ושאל אחד מהתלמידים את הגרי"ז, ז"ל, מה יהיה הדין ביום טוב הראשון של סוכות, וכבר נטל את הלולב במאה שערים, ואח"כ הלך לעיר העתיקה, האם מחוייב לוטלו עוד הפעם או לא, האם יש להבינן בקרא דושמחתם לפני ד' אלקיכם שבעת ימים, דקאי אכל ז' הימים, או דקאי רק אששת הימים הנוספים על היום הראשון. ולאחר שהרהר קצת בזה ענה הגרי"ז שאינו יודע שום גילוי או מקור לפתרון הספק. [כך שמעתי ממורי הגי"ר ירוחם, ז"ל. ועיי' בהערות רי"פ לספר המצוות לרס"ג, שרצה לומר שיש בנקודה זו מחלוקת בין הראשונים.]

ז' רבנו אמר לנו שכלל שני של יו"ט סוכות מנהגו הוא שלא להחליף את סדר הברכות שבקדוש, אלא לומר את ברכת השהחיינו לבסוף, וכדעת רוב הפוסקים הליטאיים.

□ □ □

עיי' שו"ע סי' תרס"ד ס"ג, שנהגו להקיף ביום הושענא רבה גם בלולב וגם בערבה, ועי"ש במשנה ברורה (סי"ק ט"ו) דזה כדי לצאת ידי שתי הדעות, אם מקיפים בלולב או בערבה. ואף שהמג"א (שם סק"ח) הביא מהאריז"ל שעפ"י קבלה אינו נכון להקיף בשניהם, ושאינן ליטול את הערבה עד לבסוף (עי"ש בכ"ף החיים ס"ק ל"ב), מכ"מ רבנו

הראשונה. ומה שמבואר בתוספתא (שהובאה בגמ' סוכה מא:): שכל היה מנהגם של אנשי ירושלים, שאף לאחר שהתניחו ד' המינים ע"ג הקרקע היו חוזרים ונוטלים אותם בידיהם, אף דלכאורה אין שום המושך בין הנטילה הראשונה ושאר הנטילות, ומה הרווחו בזה. אולי יל"פ עפ"י דעת הרמב"ם בפיהמ"ש, שהמצוה המיוחדת של נטילת לולב במקדש כל שבעה נוהגת בכל העיר העתיקה, ואולי דוקא בקיום זה דושמחתם הוא דאמרינן שאפילו הנטילה השני ג"כ יש בה משום מצוה.⁷ אבל במצות נטילת לולב שבגבולין היה נ"ל עפ"י פשוטו שאין בנטילה השני משום מצוה כלל, וממילא, כל מה שיגיע בשעת הנטילה השני לא יועיל להשלים את מה שחיסר בשעת נטילתו הראשונה.

ד"א מג"א (סי' תרנ"א סק"ז) דאפילו שלא בשעת ברכה, כגון בשעת אמירת ההושענות, מן הנכון לאחוז את ד' המינים בשתי ידיים, את הלולב בימין ואת האתרוג בשמאל. ולפעמים דבר זה מהווה עבודה קשה שבמקדש, כי צריך גם לאחוז את הסידור ביזו בכדי שיוכל לומר את ההושענות. ושמעתי ממורי הגי"ר ירוחם גארעליק, ז"ל, שבשעה שהיה לומד תורה בבריסק אצל רבו הגרי"ז, ז"ל, היו מקפידים בזה, והשיץ אחו רק את אגודת הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו, ואחד מהבעה"ב היה מהלך אחורה בפני השיץ, ופניו כלפי השיץ, והיה אחוז את הסידור ביזו בגובה, כדי שיוכל השיץ לקרוא בו ולומה את ההושענות.

ה] מנהגו של הגרי"ז היה, שהיו לו כמה אתרוגים ליטול, כי על כל אחד היה לו קצת פקפוקים [או על כשרותו, או על ההידור שלו], והיה לו חשבון מסויים – איזה ליטול ראשון, ואיזה שני וכי'. ושמעתי מהררי"ג זאקס, ז"ל, שכשלמד אצלו בירושלים ביקש ממנו בימיט ראשון שיקנה לו את כל האתרוגים בכדי שגם הוא יוכל לקיים מצות ד' מינים בכל הידורו עם כל הספקות, וצוה לו הגרי"ז שיגביה את כולם מלכתחילה, קודם שיברך על הראשון, וכך עשה. ואח"כ שאלו שוב, מיט צוהו שיקנה את כל האתרוגים כולם מראש. והשיבו, שמנהגו היה ליטול כל הד' מינים ביחד, ואח"כ להניח את הכל על השלחן ורק ליטול

7. ועיין עוד מזה בסי' ג' הושנים (להרי"מ נגק) סי' כ"ח.

הלכות לולב סימן תרנא

קכד באר הגולה

ירוקם כ טור בשם הרמב"ם בפרק י' לשם כשם ר"י תוספות ל"ט

ואתרוג בשמאל כל אדם, (יח) דביתר ימין ושמאל דעלמא אזלינן ולא פתר ימין ושמאל דידה: הגה ויש אומרים דאזלינן פתר ימין דידה, ויש לטל הלולב ב' ימין דידה והאתרוג בשמאל דידה (הרא"ש ור"י ירוחם ומהר"י), (ט) וכן נהגו וכן עקר. (יט) ואם (י) [נ] הפך יצא (מהר"ל ומנהגים). (כ) ושולט בשתי ידיו, נוטל הלולב ב' ימין ואתרוג בשמאל בכל אדם (כל בו): ד' אדם שאין לו יד, נוטל לולב (יא) [נא] (כב) בזרועו, (כג) וכן האתרוג: ה' יכרך על נטילת לולב ו' שהחנינו' (כד) קדם שיטל (כז) האתרוג פדי שיכרך עובר לעשותו, (כה) 'או יהפך האתרוג (יג) (כו) עד שיכרך: הגה (כז) ויכרך (יד) מעמד (מהר"ל וכל"ב). ולא יכרך רק פעם אחת ביום אף על פי שנוטלו

באר היטב

שערי תשובה

דהכי צדיק ונקי והטי דברי התוספות והרא"ש והטור וכו', ע"ש, וכ"כ בדגול מרובה שהעקר הוא שישח הלולב תחלה, ואמנם גם על מ"ש המג"א לשיטתו יסלק הלולב תחלה הוא חולק, דהא במקוהו אהא דחולץ ש"ר תחלה פריך מג"ל כו', ע"ש, ודברי המג"א הם מהמט"מ שכ"כ בשם אבן שרעב ונתן מטעם לפי שהקדים התוב פרי עץ הדד, ונפי תפלין אקרינו כל זמן שבין עיניו יהיו שמים וכן כל זמן שהלולב ב' ימין יהיו שמים בקרשטו, ע"ש: [נ] הפך עבה"ט. וכתב בשכ"ו ח"ג סימן מו: מי שהוא אטר יד שעושה כל המלאכות בשמאל רק שכותב ב' ימין נראה שישח הלולב בשמאלו שהיא אצלו ימין אף שכותב ב' ימין כל אדם, אין זה אלא לענין תפלין איבא דעוה משום דהתיב וקשרתם וכתבתם דמשמע שהשירה תלוי בקהילה משא"כ לשאר דברים הו"ד ימין אוהו יד שלו שעושה בה כל המלאכות ומה לנו בכתיבתו, ע"ש. ונראה דאם לענין שאר המלאכות הוא שולט בשניהם אף שנקל לו לעשות בשמאל יותר וכותב ב' ימין של כל אדם ישח הלולב ב' ימין שכותב בה פיון שעכ"פ יכול לעשות כל המלאכות כדו. וכן בשו"ת חוט השני סימן קכב שכתב שדברי הרמ"א נפיק מבע"ע, ודרי"מ מקיאו מהכל"ב, וקאי אף לאדם דעלמא וקמ"ש בא"ר, ע"ש: [נא] בזרועו. עבה"ט. וענין ברי"י בשם מהר"י מולכו שאם אין לו ימין יטל שניהם בשמאל ואם אין לו שמאל יטל שניהם דהא צדיקא מטל זה אטר זה, ע"ש. וכתב עוד, שאם אין לו ידים וזרועות יטל בשניו פיון דלא כתיב יד, כמו דק"ל לענין תליצה בגומת. וצ"ע לענין אם מקרי לקיחה שאין דרך לקיחה כדו כלל, וענין בהלקיט סימן עו שאין הגה"מ יכול לטל בשניו, וענין בתשובות דמתיי הבה"ט, ונראה שעכ"פ יטל בלא ברכה. ופשוט דלאו דוקא אין לו יד או ידים אלא אפילו יש לו אלא שצדי אסרוהו בענין שאין יכול לטל בהם דבר מאיזה מקרה וספק ר"ל, דינא הכי. וענין בא"ר סי"ק יג מ"ש בשם הגה"ב שכתב דגדס יקח בזרועותיו שמאל יקח הלולב בידו והאתרוג בזרועו, ע"ש, ולענין נראי דברי מהר"י

הלולב ב' ימין, ויכשפניחו או נותנו לאחד נותן הלולב תחלה כמו בתפלין. ובקהילות שוה"מ למחר המקום אצל החזן צריך להניח הלולב ואח"כ האתרוג על איהו מקום ומאותו מקום יקחנו העומד אצלו האתרוג ואח"כ הלולב, ע"י של"ה. ואם לוקח מתברו יקח הלולב בשמאל ואח"כ האתרוג ג"כ בשמאל ואח"כ יקח הלולב ב' ימין. וישח הלולב השדרה כלפי פניו כמ"ש בס"ק ד בשם זא"ר ז"ל, וכ"כ השל"ה. ועמ"א: (ט) וכן נהגו. וכן הוא הסקמת האחרונים. וענין ט"ו ובתשובת חוט השני סימן כח: (י) הפך. פ"י שאם הפך האטר ונטל האתרוג בשמאל כל אדם יצא. וכתב הט"ו: לפענ"ד אפילו כל אדם שהפך ונתן האתרוג ב' ימין והאגדה של לולב בשמאלו יצא בדיעבד, ע"ש. וענין בתשובת חוט השני סימן כח ובתשובת בית יעקב סימן קמט. והמ"א כתב דאם נטל הלולב בשמאל והאתרוג ב' ימין, שיחור ויטל פעם אחרת בלא ברכה, ע"ש: (יא) בזרועו. ענין בית יעקב סימן קמט ובתו"ת יא"ר סימן קסח ובהלקיט סימן עז, ועמ"א ס"ק י"ד: (יב) האתרוג. ולאחר שנטל הלולב ולא קדם לכו, ע"י סימן כה ס"ח. ואם שכח לכו קדם לקיחה, מקרה צדין, מ"א. וע"י סימן תרמד ס"א מ"ש: (יג) עד שיכרך. ואם לא נתפן לצאת עד שיכרך ספר, ש"ג, ומ"מ אין לעשות פן לכתחלה דהא י"א דמצות א"צ בנה, ומיהו נ"ל שישח מתברו הלולב בשמאל תחלה ואח"כ יטל האתרוג ג"כ בשמאלו ואח"כ יקח הלולב ב' ימין ונקמצא יוצא יד שניהם, מ"א. וע"י של"ה: (יד) מעמד. ונטילתו תהיה ג"כ דייקא ונדמת בתליצה, משמע כמ"ש דכשנים לא. וענין בא"ר פשיט לו אפילו יד

משנה ברורה

והאתרוג בזרוע שכנגדו. ואם אי אפשר לו לטל האתרוג בזרוע, יטל שניהם בידו בזה אחר זה ויוצא בזה, כדלקמן סעיף יב: ה' (כז) קדם שיטל האתרוג. מטעם דאין לכוך (כ) קדם שיטלנו להלולב, דלא מסתבר לכוך בעוד שהלולב מנח בכלי, וכן אין לכוך אחר שנטל כל הארבעה מינים, דבעינן עובר לעשותו, הלכך מקרה קדם שיטל האתרוג דהו עובר לעשותו, שמעכבין זה את זה, (כח) דהיגו שאם חסר לו איזה מן המינים לכלי עלמא לא יצא, הלכך מקרי עובר לעשותו: (כה) או יהפך האתרוג. העקץ למעלה, דאינו יוצא בזה, דבעינן דרך גדילתו, וכדלעיל בסעיף ב, ולאחר הכרחה הפך העקץ למטה פדרך גדילתו ויוצא בזה. וענין בבית יוסף דיש עוד עצה שיהיה קודם לעשותו, דהיגו (כט) שיכבן שלא לצאת בהמצוה עד [אחר הכרחה] (כ), שיטל בלם בידו; וענין בבאור הגר"א שכתב דזה העצה (ל) היא היותר מבחרת שבכלל: (כו) עד שיכרך. ואם שכח לכוך קדם לקיחה (לא) מקרה אחר כך, (כז) דהא גם הנענוע הוא מן המצוה: (כז) ויכרך מעמד. ונטילתו (כ) תהיה גם כן מעמד. וכדיעבד אם עשה הכרחה וגם המצוה

ג' (יח) דביתר ימין ושמאל דעלמא וכו'. ודוקא (כא) תפלין שהוא דאורייתא, אשר אזיל פתר ימין דידה, אכל לולב ונטילתו ב' ימין הוא ודבין משום חשיבותו בעלמא, דיש בה תלתא מצות, אטר הוא בכל אדם. וטעם היש-אומרים, דסבר דאזלינן פתר דידה כמו בתפלין: (יט) ואם הפך יצא. היגו, בין אטר (כג) ובין מי שאינו אטר, אם הפך ונטל לולב בשמאלו ואתרוג ב' ימין יצא. ויש מחמירין בזה, (כג) ועל-כן טוב לחזור ולשלו בלא ברכה: (כ) ושולט בשתי ידיו. רוצה לומר, שעושה כל המלאכות בשניהם שנה בשנה, (כד) אכל אם נקל לו לעשות בשמאל, אף שיכול לעשות אותם גם ב' ימין, זה לא מקרי שולט בשתי ידיו: ד' (כא) שאין לו יד. רוצה לומר, שאין לו ידים (כה) כלל, נוטל הלולב בזרועו של ימין וכן האתרוג בזרוע שמאל, דמי כתיב וילקחם בידו: (כב) בזרועו. היגו בית השני. ואם יש קנה, נוטל במרפקו, דזה נמי לקיחה מקרי, אכל אין לו זרוע כלל אין לטל בפה, דזה לאו לקיחה היא כלל (פמ"ג). ובכבוד יעקב חולק עליו, ענין שם: (כג) וכן האתרוג. ואם יש לו יד אחר (ט) יטל הלולב באותו יד, אפילו היא שמאל נחשבת אצלו ימין.

שער הציון

(כא) פוסקים: (כב) מגן אברהם ואלהי נבא פירושו דברי הרמ"א, וכן משמע בגר"מ"ש: (כג) מגן אברהם ושי"א. וכתבתי בלשון טובי, פי האלהי רבה פתח דעצת כל הפוסקים דאם החליף יצא, ודעה המחמרת דעת חז"ל דהיא, ענין שם: (כד) פן משמע משערי תשובה: (כה) אחרונים: (כו) אחרונים: (כז) תוספות והרא"ש: (כח) רוצה לומר, דאף שאם פלו לכוך אחר זה, מכל מקום כל כמה שאינו נוטל האתרוג לא קים המצוה כלל דמצוה אחת הו', לפיכך מקרי עובר לעשותו: (כט) דאף למאן דאמר מצות אין צריכות בנה, מכל מקום אם פנו שלא לצאת אינו יוצא נהג"א ושי"א: (ל) אמנם בעקר הענין משמע מהגר"א שאין אנו צריכין כלל לחפש עצה בענינו שיהיה עובר לעשותו, ענין שם: (לא) מגן אברהם: (לב) פרי מגדים. והנה לכוך אטר אם פכו יעני גם כן, אף שאותו צדין בידו, שוב אין יכול לכוך, ואף דקמא לו בסימן קסו לענין המוציא דאף אם שכח לכוך המוציא קדם אכילתו מקרה אחר כך, היגו דוקא קדם שגמר אכילתו, כמבאר שם, אמנם לפי דעת הגר"א הנ"ל מקרה אחר כך, וענין בבית יוסף: (לג) ענין בשבלי לקט כמה טעמים לזה:

(כא) פוסקים: (כב) מגן אברהם ואלהי נבא פירושו דברי הרמ"א, וכן משמע בגר"מ"ש: (כג) מגן אברהם ושי"א. וכתבתי בלשון טובי, פי האלהי רבה פתח דעצת כל הפוסקים דאם החליף יצא, ודעה המחמרת דעת חז"ל דהיא, ענין שם: (כד) פן משמע משערי תשובה: (כה) אחרונים: (כו) אחרונים: (כז) תוספות והרא"ש: (כח) רוצה לומר, דאף שאם פלו לכוך אחר זה, מכל מקום כל כמה שאינו נוטל האתרוג לא קים המצוה כלל דמצוה אחת הו', לפיכך מקרי עובר לעשותו: (כט) דאף למאן דאמר מצות אין צריכות בנה, מכל מקום אם פנו שלא לצאת אינו יוצא נהג"א ושי"א: (ל) אמנם בעקר הענין משמע מהגר"א שאין אנו צריכין כלל לחפש עצה בענינו שיהיה עובר לעשותו, ענין שם: (לא) מגן אברהם: (לב) פרי מגדים. והנה לכוך אטר אם פכו יעני גם כן, אף שאותו צדין בידו, שוב אין יכול לכוך, ואף דקמא לו בסימן קסו לענין המוציא דאף אם שכח לכוך המוציא קדם אכילתו מקרה אחר כך, היגו דוקא קדם שגמר אכילתו, כמבאר שם, אמנם לפי דעת הגר"א הנ"ל מקרה אחר כך, וענין בבית יוסף: (לג) ענין בשבלי לקט כמה טעמים לזה:

הלכות לולב סימן תרנא

ד שם לוי יצחק
 ה פריה שם דעניקה
 אסור ומקץ לה קבצי
 יהודה, ילדיה דקמא לו
 דעניקה לאו קשירה היא
 מפר לאגודו ו מירא
 דרכא שם לוי ז משמה
 דרשב"י שם מ"ה ח שם
 לוי ט בעל העטור, וכן
 קמב הטור

דאם נשרו מהעלין בתוך האגדה בענין שמפסיק, אין לחש (דמין במינו אינו חוצץ, אכל שלא במינו חוצץ, על-פן יזהר לקח (י) החוט שרגיל להיות סביב (3) [3] ההדס (מהרי"ל). ה'אם לא אגודו מבעוד יום או שהתר אגודו, אי אפשר לאגודו ביום-טוב בקשר גמור אלא אגודו בעניקה. הגה (יא) יש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר, שפוכין סביבות שלשה מינים אלו ותוכיין ראש הדרך תוך העגול הפורף (טור), וכן (ג) [ג] נוהגין. ויש (ד) לקשר ההדס (יב) גבוה יותר מן הערבה (מהרי"ו). וישפיל ההדס והערבה תוך אגוד הלולב כדי שיטל (יג) כל שלשת מינים בידו בשעת ברכה (מהרי"ל). ויש שכתבו לעשות בלולב (ה) (יד) שלשה קשרים, וכן נוהגים (מרדכי פרק לולב הגזול):

ב יטל האגדה בידו (ו) (טו) הימנית, (ז) (טז) ר'אשיהם למעלה (יז) ועקריהם למטה, והאתרוג (ח) (ט) בשמאלית: ג טאטר נוטל לולב בימין כל אדם

שערי תשובה

באר היטב

(3) ההדס. ומיהו אפלו אגודו ללולב שלא במינו אינו חוצץ, דכל לנאותו אינו חוצץ, כ"ה בגמרא. וה"ה אם אגודו להדס בלולב, כ"מ בתוספות, מגן-אברהם: (ג) נוהגין. אפלו בחל, ד"מ, מ"א: (ד) לקשר האר"י ו"ל פתח לאגוד ג' הדסים א' בצד ימין וא' בצד שמאל וא' באמצע והלולב תפח אותו השדרה כנגד פנים בצד ימין שלו לימין והשמאל שלו לשמאלה, ואותו בד של הדס ששמת באמצע תטה אותו לצד ימין והב' ערכות תשים א' מימין וא' משמאל, ועין ט"ז ססי' תרין. ושל"ה פתח בשם מט"מ: ערבה בצד שמאל והדס בימין ולולב באמצע, וכן נוהגין: (ה) ג' קשרים. כנגד ג' אבות. וכתב הט"ו: ונראה דהקשרים של מטה דהינו מה שקשר כל הג' מינים ביחד משום נוי הוא נחשב לאחד, ויעשה למעלה עוד שנים אם אפשר לו, ע"ש. וצריך לאגודם דרך גדילתן, של"ה: (ו) הימנית. וכתב כ"י בשם א"ח דאם נוטלן שניהם בידו א' דלא יצא, וט"ז ס"ק יד חולק עליו וכתב דפשוט אם נוטלו ביד אחד שצא, ע"ש, ועמ"ש עליו הי"ד א' מהם, ט"ו: (ח) בשמאלית. ונקדים נוטילת אתרוג בשמאל ואח"כ

הג' מינים כדי לקום מספק את המצוה בלא ברכה, ע"ש, מבאר דאף שעת הדחק ס"ל דלא מהני לענין ברכה ואף דלא קטום. ועין בשו"ת כנה"ג ח"ב אם אחר שנטלו תקהל נמצא שלא היה רק ב' בדי הדס יסורו ויטלו בלא ברכה, וקביאו ברי". ע"ש: [3] ההדס. עבה"ט. וכתב במט"מ שיש לזהר בהדס להחיר אגודו, דלפעמים מנת עקצו של זה בצד ראשו של זה ולפעמים בופפים הראשים לחוף שלא יקשרו העלים לכן יפשוט ויזקף את הפדים ויעמידם דרך גדילתם, ע"ש. וכ"כ השל"ה וקביאו בא"ר: [ג] נוהגין. וע"ש במט"מ בשם מהר"ל שקבל ששה ימים לא יהיה פתוח לולבו למעלה רק טפח וכיום השענה נבא נחיר אגודו עד חציו ועין בפ"מ שקמב: נשאלתי ביו"ט א' שלא היו עליו תלושין מלולב אי שרי לתלש מלולב ולעשות אגוד, י"ל דשרי, דכל תלוש לית בה אסור, עין ביצה ובסימן שאכא, עכ"ל. ועין סימן שכב ס"ק וא"ו שנהא מדבריו במספק קצת בזה שקמב: ולקטם עלה מלולב לאגוד הלולב ביו"ט בקשר הנפטר אין ראיה מקאן דראוי להריעם, ע"ש. וכן העולם נוהגים חמרא בזה שלא לתלש ביו"ט ומכניעם עליו לולב מעיו"ט, ודברים הפסורים ונאחרים כו'. ואם שכח להכין וא"א לו לאגוד בענין אחר, כמנהג שיש נוהגים לתלש בשני דאיכא שני, וקשיטא דלצורך מצוה שרי בכה"ג, ופ"מ טוב לעשות בצנצנא: [ח] בשמאלית. עבה"ט. ועין לקטן ס"ק יג. ועין מח"ב בשם ובע"אמת שהנוטל לולב קדם יש לו על מה שיסמך, ואדברא י"ל אהרן בסי' תרין: (י) ר'אשיהם. ואפלו בדיעבד לא יצא אם תפכו

משנה ברורה

(יב) מכל מקום לבתחלה במקום דאפשר לא עבדינן: (יד) שלשה קשרים. כנגד (יג) שלשת אבות. ונראה דהקשרים של מטה, דהינו מה שקושרו כל השלשת מינים ביחד משום נוי, הוא נחשב לאחד, ויעשה למעלה עוד שנים אם אפשר לו [ט"ז]. ובאל"ה נבזה משמע, שלשה קשרים בלולב עצמו לבד הקשר הרביעי שאגוד השלשת מינים יחד. (יד) ואם לא נאגוד אלא אגוד אחת, קשר. כתבו האחרונים, דצריך לעשות בענין שיכול לכספס היטב בהעלין, (טו) ועל-פן צריך להיות טפח למעלה פתוח ולא מקשר: **ב (טו) הימנית.** משום דהני תלתא מצוה, והאתרוג חדא. ואפלו בדרך עליו כבר ואחר-כך נוטלו פעם שני, כגון בשעת אמירת הושענא, צריך לשלו בזמין. ואם נוטל שניהם בידו אחת, כתב בארחות-חיים דלא יצא, ודעת הט"ו דיצא (טו) כיון שלא היה האתרוג עמהם באגדה אחת, ועין במטה-יהודא שחולק עליו ודעתו כהארחות-חיים. ולענין הלכה, יש להחמיר בשל תורה וצריך לתור ולטלו בלא ברכה: (טז) ר'אשיהם למעלה וכו'. דבענין שיטלן (י"ז) דרך גדילתן באילן, ואם הפך, (יח) אפלו בדיעבד לא יצא. ומשעם זה כתב מהרי"ל, שאותן הלוקחים הדסים יבשים הפאים מאיטליא, נחירום ויראו שמנחים בדרך גדילתן, דלפעמים מנחים ראשו של זה בצד עקרו של זה. וכתב במטה-משה, (יט) דגם כשנוטלין ראשיהן מן הצד הרי שלא בדרך גדילתן: (יז) ועקריהם למטה. ואף-על-גב דאתרוג כשהוא תלוי באילן עקצו למעלה, מכל מקום מקרי (כ) דרך גדילתו עקצו למטה, אלא שהפרות מכבידין אותו:

שער הציון

(י) גמרא והובא בטור: (ח) ב"ח. ועין במהר"ש"א, ולדבריו גם התוספות מודים בזה: (ט) מגן-אברהם: (י) עין פטור: (יא) עין כמגן-אברהם מה שכתב בשם האר"י בזה, ולא העסקתי כי הפרי-מגדים כתב שלא ינהג בן אלא מי שמתוק בחסידות, ובצנצנא ולא בפרהסיא: (יב) הגר"א: (יג) מרדכי, מגן-אברהם: (יד) של"ה בשם מגיד-משנה: (טו) דרך-החיים בשם אלהי רבה: (טז) בן משעם משה"ו, ולפי זה אם היה באגדה אחת אפלו בדיעבד לא יצא גם להט"ו. ולידינו גם בזה צריך עיון, דהא קמא לן דלולב אין צריך אגוד והא לחודה קאי: (יז) גמרא: (יח) פוסקים: (יט) ונראה לי להביא ראיה לדבריו מתוספות בדרך לא עמור ב דבור המתחיל 'הואיל' שכתבו, דכשאגודו שלא במינו אין זה חשיב כפסוץ משום דלא הוי כדרך גדילתן, עין שם, הרי דגם בדרך שכיבה לא מקרי דרך גדילתו. ועין בספר כפתי-יעקב שפאריו גם-כן בענין זה ומסיק להלכה כמותו: (כ) פוסקים:

השולח פרק רביעי גיטין

מבורח

קמא ר מיי פירא מנהל
תפילין הלכה יג
סנה עשו קמא עושיע
יד ס' רבא ספיקא ח
ועושיע איה היטל למ
ספיקא ו:
קמב ב מיי ומנה סס
עושיע יד סס
ועושיע איה סס ספיקא ד
[ונכר אלמס עור סכ'ג
ס'ח דף סה. ע"ס]:

קמב ב מיי סס עושיע
סס ספיקא ח:
קמב ד מיי סס עושיע
סס ספיקא ח:
קמה ח מיי סס פ"ג
כ' יו סנה עשו
כב עושיע איה ס' לנ
כפיקא מח' ונכר אלמס כ"ג
תפילין דף עה. ע"ס]:
קמו ר מיי סס פ"א
ה' יג סנה סס
עושיע איה היטל לע
ספיקא ג' ע"מ סס ס'ק
[ועושיע יד ס' רבא
ספיקא ו:
קכו ז ח מיי סס ס'ק
מנהל גירוסין כ"ג
יב סנה עשו מח עושיע
חכ"ע ס' י ספיקא ג:

אמרי לה קורין זו . פי' בקונטרס זהוה ליה ספק ספיקא דשמח
ישראל כתבו ואפילו כתבו עובד כוכבים שמח כתבו
למכור לישראל ולא לשם עבודה כוכבים ואין כראה דרב נחמן
קאמר כתבו עובד כוכבים יגנו והייע אפילו כתבו למכור לישראל

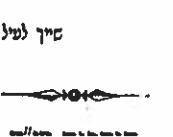
לדקמן מפרש טעמא משום כל שאינו
בקשירה איש בכתיבה אלא טעמא
לאמרי לה קורין זו משום דליכא
למחלי טפי שישראל כתבו דאין לך
יגנו כוכבים לכתוב: **והא** דתניא
עובד הא תנא הוא הוה מלי למימר
דרשב"ג הוא דבעי כתיבה לשמה
כלאמר כנאוך **אלא** מיימי תנא דלירי
בה בדיא: **ב** יטנו בקשירה
ישנו בכתיבה - מכתב חומר ר"ת דלחן
הקה חוגרת לולב ועושה לילית כיון
דלא מיפקדה ואין כראה דהא מדפסלין
בריש התכלת (מנחות דף מב.) לילית
בעובד טכנים דרבי בני ישראל
ועשו ולא בעובדי כוכבים מכלל דאשה
כשרה ואמרינן נמי סוכה גגב"ך כשרה
בפ"ק דסוכה (דף תז) ודוקא בס"ת
ותפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם
וכתבתם דרשני הכי: **עוד** שיעבדס
לשמן - כרשב"ג קי"ל דבעי עיבוד
לשמה כדמכתב בהקין (לקמן דף נד):
דההוא דתנא לקמיה דרבי אבהו ח"ל
ס"ת שכתביו גוילין שלו לא בעבדיתס
לשמן ומסיק דנאמן אתה להפסיד
שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת
והא דאפילונו אבי ורבא בפי' נגמר
הדין (פסחין דף מה) בהזמנה אי
מילתא היא ומוקי התם פלוגתייהו
פלוגתא דרשב"ג ורבנן לא כמו שפי'
סס בקונטרס דכ"י דאמר מילתא היא
כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן דאס כן
קשיא הלכתא הלכתא דקי"ל כרבה
לנבי אביי בר מיע"ל קג"ס אלא
מפרש ר"ת דאביי כרבנן דלא בעי
עיבוד לשמן דכ"י בשאר הזמנות
שמחוקין הקלפים ומשטרעין אותם
לשמן כיון דהזמנה מילתא היא ורבא
כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן ולא הזמנה
מוטעת ואע"ג דאמרינן בהתכלת
(מנחות דף מה) דרב כרבנן ושמאל
כרשב"ג והלכתא כרב באיסורי הכא
הלכתא כשמואל ואף ע"ג דאמר ליה
התם אביי לרב שמואל בר יהודה האי
תכלתא היכי לבעיהו לה ח"ל מיימי לן
דס חלוון ואמנים ורמינן לה ביורה
ושקלינן פורחא דביעחא וטעמינן לה
בזוהרא ושדינן להיא ביעחא וקלינן
להאי זוהרא כנראה משמע דבעינן
לביעה לשמן ל"ל דאביי לא קיבלה
דליהו לא בעי לא עיבוד ולא טויהה
ולא לביעה לשמן: **מערינן** דמיהן
עד כדי טרפעיק - מתוך פי' הקונט'
משמע דקאי גס אספרים וקלף תימה
דאין משום הא"ס ספרים שדמיהן
יקרים להעלות כדי טרפעיק כמו
כתפילין ומזוזות לכך נראה דקאי
אתפילין ומזוזות: **עיבוד** לשמן
קשה דלמא כתיבה לשמן ודאי לא בעי
עיבוד עורות אלא לתפילין קיימי
לעיבוד דמדקאמר כתיבה לשמן לא בעי

מתני' מפני תיקון העולם . אי משום דוחקא דליבולא אי משום
ללא ליגרו ולייתו טפי: **גמ'** קורין זו . ולא חיישין
שמח הוא כתבו לשם עבודה כוכבים ופלוגתא היא לקמיה: **דילמא** .
כך דדייקא מחי' הא בכדי דמיהן לוקחין ליגנו קאמר ואין מניחין
תורה אור

מפני תיקון העולם: **גמ'** אמר ליה רב בוריא
לרב אשי יתר על כדי דמיהן הוא דאין לוקחין
הא בכדי דמיהן לוקחין "שמע מינה ס"ת
שנמצא ביד עובד כוכבים קורין בו דילמא
לגנוו אמר רב נחמן *נקמינן *ספר תורה
שכתבו מין ישראל כתבו עובד כוכבים יגנו
נמצא ביד מין יגנו נמצא ביד עובד כוכבים
אמרי לה יגנו ואמרי לה קורין בו ספר תורה
שכתבו עובד כוכבים תני חדא ישראל ותניא
אידיך יגנו ותניא אידיך קורין בו לא קשיא הא
דתניא ישראל ר"א היא דאמר *סתם מחשבת
עובד כוכבים לעבודה כוכבים והא דתניא
יגנו היא תנא הוא *דתני רב המנונא בריה
דרבא מפשירוניא *ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן
(מין) ומסור עובד כוכבים ועבד אשה וקמן
וכותי וישראל מומר פסולין שנאמר *וקשרתם
וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה
וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה והא דתניא
קורין בו האי תנא הוא דתניא *לוקחין ספרים
מן העובדי כוכבים בכל מקום ובלבד שיהיו
כתובין בהלכתא ומעשה בעובד כוכבים אחד
בצידן שהיה כותב ספרים והתיר רשב"ג
ליקח ממנו ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה
לשמן לא בעי *דתניא יציפן זהב או שמלה
עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה
טהורה כשרות ואע"פ שלא עיבדן לשמן רבי
שמעון בן גמליאל אומר אפילו עור בהמה
טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן אמר רבה
בר שמואל בנר שחור לסורו לסורו כ"ש יהוי
ליה מין אמר רב אשי 'שחור לסורו משום
יראה תנו רבנן מעלין בדמיהן עד כדי טרפעיק
*מאי טרפעיק אמר רב שששת איסתירא הדיא
מייעתא דאייתי חיותא דהפילי לקמיה דאביי
אמר לה יהבת לי ריש ריש בתמרי אימליא
לי לזלולינהו באפה כולי האי: **מתני'**
*המציא את אשתו משום שם רע לא יהויר
משום נדר לא יהויר רבי יהודה אומר כל נדר
שידעו בו רבים לא יהויר ושלא ידעו בו רבים
יהויר ר"מ אומר כל נדר שצריך הקירת חכם
לא יהויר ושאינו צריך הקירת חכם יהויר א"ר
אלעזר לא אסרו זה אלא מפני זה אמר ר' יוסי
בר' יהודה מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו
קונם אם איני מגרשך וגרשה והתירו לו
חכמים שיהוירנה מפני תיקון העולם: **גמ'** א"ר
יוסף בר מניומי אמר רב נחמן יהודא
שואמר לה משום שם רע אני מוציאך
משום

נשי' פ"א
ד"ה ו
התלין יג
פ"א
מנחות מב
ס"ה ל"ג
[שקפסחא ו
מנחות מב
נכתומות
נכתומות
ג'לו
גמ' ס
תרי"ג ע
גבר שמו
רש"י הו
ג

קמב ג מיי סס עושיע
סס ספיקא ח:
קמב ד מיי סס עושיע
סס ספיקא ח:
קמה ח מיי סס פ"ג
כ' יו סנה עשו
כב עושיע איה ס' לנ
כפיקא מח' ונכר אלמס כ"ג
תפילין דף עה. ע"ס]:
קכו ז ח מיי סס ס'ק
מנהל גירוסין כ"ג
יב סנה עשו מח עושיע
חכ"ע ס' י ספיקא ג:
[ועיין תוס' סנהדרין מה
ד"ה ח"פ ותוס' מנחות
מה ד"ה ע"ז
סיך לעיל

שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר יכול להקל את הגט
לאחר שהנשא לאחר ויאמר חלו הייתי ודע שחכם יכול להתיר לא
הייתי מנרש: שאינו צריך הקירת חכם . אלא הוא יכול להפר לא הארכת
חכמים לאסור עליו מלהחזירה לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר חלו
אמר שטעמא משום קלקולא הלכך נדר

והיה מצוה את משמשי החולה להאכילו סעודה פשוטה, כמו שנהגו בשאר ימים. כשאבא מרי עמד לנסוע לרייסין, פלך קובנה, לשרת שם בקודש, נכנס ר' חיים למקום שנכנס, ואמר לו: "הנני מצווך היום להורות על פי הכרעתי בנוגע לחולה שיש בו סכנה ביום הכיפורים, כי כך הוא עיקר הדין". (מס' איש ההלכה, עמ' לט. ובביאור ענין זה עחי הגרי"ז הלי שביתת עשור.)

בענין הנענועים של הלולב: א] עיי שו"ע (תרנ"א ס"ט) שנחלקו בזה הפוסקים אי ר"ל כסכוס העלין או הולכה והבאה (עיי"ש במשנה ברורה ס"ק מ"ד). ורבנו לא כסכס כלל, אלא רק הוליד והביא. וכמדומה לי שאמר שכך ראה אצל כמה גאונים באירופה.

ב] הרבה נוהגים להסיר את הקיישיקעל עם ההדסים והערבות מעל גבי הלולב לאחר שיצאו י"ח המצוה, בכדי לשמרם ולקיימם, וביום השני בבקר מחזירים את הלולב אל תוך הקיישיקעל. ושמעתי שרבנו ערער קצת בזה, דאף דקיי"ל לדינא כרבנן דר"י, דלולב אי"צ אגד, אך מכל מקום לכתחילה מצוה לאגדו (גמ' סוכה יא:). ורבנו נהג להחמיר כדעת רש"י (לג:) דאף לרבנן דר"י גדר הדין דלכתחילה בזה היינו דבעינן קשר ע"ג קשר, ולא סתם כריכה בעלמא כדעת הטור. ולכך יש להחמיר לכתחילה אף לענין תעשה ולא מן העשוי. ובהחזרת הלולב אל תוך הקיישיקעל שכבר מונחים שמה ההדסים והערבות, הרי"ז ממש תעשה ולא מן העשוי. [אכן מפשטות הגמ' (יא:) לא משמע כן, ועיי הערה שבסו"ס חיים וברכה למשמרת שלום (להל' ד' מינים). (ד"ע.)]

ג] רבנו אמר בשיעוריו שהוא מדקדק בדוקא שלא לקיים מצות לולב קודם התפילה, עד שעה הסמוכה לאמירת ההלל, כי התוס' והרמב"ם נחלקו בגדר דין הנענועים שבשעת ההלל, דלדעת התוס' (סוכה לז:) הם מהווים קיום בהלל, ואילו לדעת הרמב"ם (פ"ז מהל' לולב הי"ט ו"י) הם מהווים קיום במצות נטילת לולב, ואם יקיים מצות ד' מינים בבקר השכם, ויניחם מידי עד לאחר שחרית, ושוב יטלם בידיו, אין כאן צירוף בין שתי הנטילות, דמדאגבהיה נפיק ביה, ולדעת הרמב"ם הרי תשאר המצוה חסרה ופגומה, כי לא עשה נענועי ההלל באותה הנטילה

ליצי
ערי
זינת
ים.
אוי
אל,
שה
כה
גלי
כן
זו,
זלי
ופי
רת
ו"כ
אך
יים
(ז.
ז"כ
שש
ול.
זח
הר
סם
י"ל
א,
את
ס,

הרב יהודה דוד בלייך
ראש ישיבה, ראש כולל להוראה

בענין הידור וברכה באתרוג ובנר חנוכה וחובת נענועים בלולב

- א -

מפורסם בין הלומדים עובדא של הגר"ח מבריסק זצ"ל שנזדמנו לו שני אתרוגים אחד של ארץ ישראל ואחד של קורפו. אותו של ארץ ישראל היה כשר ללא שום ספק אבל מצד הגידול והיופי לא היה מן המובחר, לעומת זה אותו של קורפו היה מהודר בתכלית ההידור אבל היה ספק פסול מחשש הרכבה. ולפי שהיה בכל אחד מהם מה שאין בחברו בדעתו של הגר"ח היה ליטול את שניהם זה אחר זה ונתעוררה השאלה איזה מהם להקדים והכריע הגר"ח להקדים דוקא אותו שהוא ספק פסול, וטעמו ונימוקו עמו שאם יקדים ויטול אותו שהוא ודאי כשר הרי כבר קיים את המצוה בתורת ודאי ומה שנוטל אח"כ את הספק כשר מצד שהוא יותר נאה הרי אף אם אותו האתרוג כשר הוא לא עשה ולא כלום שמאחר שכבר יצא ידי חובת נטילה שוב א"א לקיים אותה המצוה בנטילה נוספת ומאחר שכבר נטל אתרוג שאינו הדר כבר הפסיד מצות ההידור, ולכן אין שום תועלת בנטילת האתרוג השני כי ההידור בלא מצוה אינה כלום, אמנם אם יטול מקודם אותו שהוא הדר אלא שהוא ספק פסול הרי אם באמת פסול הוא לא הפסיד בנטילתו כלום ואם באמת כשר הוא נמצא שיש בידו גם מצות ההידור, עיין אישים ושיטות להג' ר' שלמה יוסף זיין (תל-אביב תשי"ח), ע' 62. ועיין בית הלוי, חלק ב', ס' מ"ז, שבתחילת דבריו נסתפק במי שנטל לולב כשר ואח"כ נזדמן לו לולב יותר נאה אם יש עליו חיוב ליקח הנאה ומסיק שם וז"ל אבל עתה שכבר נטל ויצא בו דאין עליו חיוב של מצוה א"כ במה יתנאה זה בלא מצוה דהידור מצוה בלא מצוה לא שמענו.

והנה דעת הגר"ח בזה היא בניגוד לדברי שו"ת כתב סופר, או"ח סי' קל"ה, דה"מ ועיין, שכתב שמי שבירך על אתרוג שאינו מן המובחר ושוב נזדמן לו מן המובחר